BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
13 A
23

4587

LIBELLVS DE NVTRITIONE HVMANI CORPORIS; IN RE MEDICA,

Summa breuitate;

ac Methodo conſcriptus.

CALISTO PROCACCINO DE MONTE S. VITO,

Philoſopho, ac Medico Auctore.

A. B.

Bib. Soc. Jes. Coll. Rom. S.J.
ex legato D. Laurentij de Rubeis
BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

ROMAE, *Apud Heredes Antonij Bladij Impreſſores Camerales.* M. D. LXXXVII.

5. 20. F. 64

ILL.MO ET REV.MO

IO. VINCENTIO *GONZAGHAE*

Cardinali ampliſsimo.

CALISTVS PROCACCINVS S. D.

Q*VANTVS ſit modus in Rebus, & quantus in agendis ordo Illuſtriſsime PRINCEPS, Prætermulta, quæ hoc teſtari poſſunt, indicant (inter cætera) cœli conuerſiones, quæ quum regulari cur-*

ſuperficiantur, ſublunaria hæc omnia tum ordinatè producunt, tum producta conſeruant. Proinde cernimus alia Mari, alia Terra gigni: alia vere alia Aeſtate: & omnino ſuo quæque tempori conſimilia oriri. Contra verò vbi nullus percipitur ordo, ibi maxima confuſio apparet, ob quam tãdem magnæ Res dilabuntur, & quæ maximo artificio conditæ ſunt, in preceps ruunt. Horum mihi teſtis eſſe poteſt Caij Cæſaris villa, quæ olim maximo ſumptu ferè pœni-

tus

tus abſoluta, abſque ordine tamen conſtructa, tota diruta fuit. Fateatur itidem cunċta hæc miſerrimus ille miles, qui pugnam, aliquam ingreſſus, clypeoque minimè armatus, quo ſe ab inimicorum ſpiculis defendere valeat, victus demum ſuccumbit. Ne mihi igitur contingat quod His accidere ſolet, in rebus meis ordinem exquiro. Quocirca in omnibus tum dictis, tum factis ego te mei clypeum, te fauterem, ac Patronum eligo, cuius ope, atque authoritate ſatisfiat

voluntati meæ, idque item obtineam quod opto. His rationibus commotus, pro certo habeo Amplitudinẽ tuã, me, meaſque res tueri & velle & poſſe: ſperaturus, propter illam quam in ipſa ſemper ſingularem benignitatẽ, obſeruantiam, & charitatem perſpexi (quæ me, nec inter domeſticos tuos ſuſcipere dedignata eſt) me nũquàm pariter deſerturam. Hoc itaque meum opuſculum, libellum ſcilicet de Nutritione Humani corporis, quum edere in lucem inſtituerim; ſub

tuo nomine, ſub tuiſque fœlicibus auſpicijs id facere decreui, vti eius tutela, ac patrocinio, poſſim illorum inſidias euitare, qui gloriã ſibi maximam comparare, autumant dum aliorum geſta deprauare nituntur: qui nulla ratione ducti, ſed ferina duntaxat prauitate cõpulſi (more rabidorum canum) virulenta eorum ſpuma, aliena ſcripta conſpurcare conantur, ipſumque paruulum tua authoritate extollas, & ignobilem tua nobilitate illuſtres. Quamob-

rem oro te ANTISTES OPT. vt hoc libenter, hilari que vultu fieri permittas, quò me ad maiora impellas. Quod te facturum ſpero cõfiſus (nõ ſpreta muneris par uitate) dictis illis Artaxer ſis Perſarum Regis aſſerentis tam magni animi eſſe parua libenter accipere, quã magna tribuere. Vale Romæ ſalutis noſtræ. 1586. 1587.

CANDIDO

ET STVDIOSO

LECTORI.

QVVM ipſe mecum animo cogitarē de Nutritione Humani Corporis agere velle: duo præcipue offendi, quæ me magnopere deterruerunt; quorum alterum fuit Rei difficultas; alterum quòd plerique ſcriptores, ijque celeberrimi de hac materia ſcripſerunt. Difficilem Rem ipſam eſſe, nemo ſanę mentis negabit, immò Quiſque difficillimam fatebitur. Et Ariſtoteles, pariter ac Galenus, necnon Auicenas de Nutritione tractarunt. Fuerunt & Alij, inter

inter quos ex Neotericis ſatis doctè, ſatiſque fuſè Fernelius ſermonem habuit. Nihilominus nos ipſi quoque dubijs hiſce ſoluti, duximus non inutile fore de hac Re verba facere; quum multa ab his ſparſim poſita ad ordinem redegimus, & qua potuimus methodo, ac breuitate perſtrinximus; ne qui Tractatum noſtrum perlegerent, tædio affecti in nauſeam inciderent, ſed totum celerrime percurrere poſſent; in quo ſi quid boni erit, facilius apprehendere valeant. Licet.n. Rem hanc exactè à nobis tractatam fuiſſe non credimus, ſperamus tamen nos his paucis ſcriptis magno documento ijs futuros, qui grauius, atque ſubtilius de Nutritione ſcribere in animo habeant.

ALEXANDRI BVTRII DIDISTCON

Corporea tractat de Nutritione Libellus
At mentem magna nutritione nutrit.

LAVRENTII RAINALDI, IN Libe lum de Nutritione.

EPIGRAMMA.

Exiguus (carthas numeres ſi docte) libel-
Nullus (ſi vires) hoc tibi maior erit. (lus,
Littera pōdus habēs auri, nō pagina floui
Spectetur: miro dogmate cuncta leges;
Nā docet arte noua (alitus corpo is ar:
Quos, quid, cur, quādo nutriat, atq; modū

Caliſti Procaccini de Monteſancto Vito Philoſophi, ac Medici.

LIBELLVS

De nutritione humani corporis in re Medica. Cap. I.

PRAETER omnium ſimpliciſsimâ naturæ primordia, materiam primam, videlicet, ac primã formam: necnõ pręter quatuor elementa. Ex quibus corpora perfectè mixta conſtituuntur: inſunt humano corpori principia propria (teſte Galeno) ſpiritus, ſang. & ſeminalis humiditas, ex quibus ſui primigenia ſubſtantia confla-

Ariſt. 1. Phyſ. tex. 65.

Ariſt. 3. Cœli 36.

Hipp. & Gal. in lib. de natura Hum.

Gal. lib. de element. Auic. primæ, primi cap. de elementis.

tur; Iſtà enim quamdiu perdurat, tandiu etiam conſeruatur humanum corpus. Cæterum, quoniam huiuſcemodi corpus vndique perſpirabile eſt; itéque diſsipatũ facilis exiſtit ſubſtantia illa, diſſoluiturque continue; ob id ipſum perpetuare non poteſt. Quocirca natura ſagax, quæ corpori noſtro (ceu inquit Galenus) ſumma diligentia proſpicit, quærens pro viribus ſuis diuturniorem ſingularium conſeruationem, quũ eadem ſingularia in perpetuum ducere minime valeat: iſtituit opus quoddam, illudquè celeberrimum, quod ab omnibus nutrio nuncupatur; cuius ope, modo quodam reſoluti rèſtauratio fiat. Cõprobat hoc totum auctoritas illa Galeni in primo de ſanit. tuenda libro, capit. ſecundo ſub finem ad verbum deducta dicentis. Nam quum tota moles animalium in perpetuò fluore ſit, ni ſimilis altera ſubſtantia, pro ea quæ defluxit, reſtituta ſit, euaporabitur certè, atque diſſipabitur vniuerſum corpus. Quo factũ arbitror, vt natura non animalibus modo, verumetiam ſtirpibus inſitas quaſdam vires deficientis, ac deſiderati appetentes ab initio ſtatim dederit. Cibo igi-

Primo Aph. 16. primo de ſanit. tuẽ. c. 1.

Hipp. in lib. de aliment.

Gal. 1. de ſanit. tuen. c. 12. ad Traſib. 20 De trem. palpit. 1. de loc. affect. c. 7.

Secũdo de diebus decret. c. 2. Gal. 1. de loc. affect. c. 7.

Idem 6 lib. capit. 1.

igitur,& potu quicquid ſiccioris humidiorisuè ſubſtãtiæ effluxit,reſtituimus. De nutritione igitur nobis pertractãdũ eſt. Verum antequam de nutritione loquamur nos videre oportet, quotuplex ea ſit: quũ id quod multiplex eſt,(Ariſtotelis ſententia)prius diſtinguendum ſit, quam de eo quidquam determinandum, ne ſit ambiguum id quod quærimus, ſed citra laborem intelligatur.Bifariam dici nutritionem reperio: aliam impropriam, quæ materiæ quadam extrinſecus adhæſione, ſucceſsioneue cõficitur:cuiuſmodi eſt capillorum nutritio, & lapidum in terræ viſceribus exiſtentium, qui non alimento, ſed materia quadam vice alimenti nutriuntur: aliam dici veram,ac propriam nutritionem, in qua alimentarẽ materiam omnem ſubſtantiam intro ſubire dicimus. De hac nunc habendus eſt ſermo;ab rei eſſentia exordium ſumẽdo;ab ipſius nẽpe definitione,ad quam quidem inueſtigandam ſi prolixiores erimus, nemini tamen nos mirari ſubeat; eſt nãque circa ipſam aliquantiſper inſiſtẽdum à nobis. Siquidem nullus ſit (quod ſciam) qui eam hactenus ordine conſcripſerit:

Primo Elench.

Ariſt.2.de animatex. 37. 46.

Ariſt.2.de anima, 14.

Etſi crediderint omnes, qui nutritionis definitionẽ tradiderunt, eam adeo exactè, abſoluteque ſcripſiſſe; vt ne quidquam meritò verbis illorum addi, minuiuè poſsit, Nihilominus, ſi quis rem intimius aſpexerit, aliter, atque ipſi ſentiunt eſſe reperiet. Bipartiti enim ſunt, qui de nutritione tractarunt; alij namque Medici, alij Philoſophi extiterunt. Horum ſectatores, hanc eſſe nutritionis definitionem, eamque ad ordinem redactam ſunt arbitrati. Nutritio, eſt conuerſio alimenti in ſubſtantiam aliti: quæ definitio, licet vera ſit, ac (vt Legiſtarũ verbis vtar) formaliter tradita; quia, & genus proximum, & differentias cõtinet nonnullas; tamen, nec finem includit, neque cauſam efficientem explicat. Quare, vt imperfectè collecta, ac diminuta, & ad inſtitutum noſtrum minime deducta, reijciatur à nobis. Qui Medicos inſequuntur, præcipueque Galenicam Theſim in primo Aphoriſmorum comentario ſupra decimumquintum Aphoriſmum, hoc pacto nutritionem finiri authumant. Nutritio, eſt deperditi Reſtauratio. Iſthæc definitio videtur in ſe profectò finem aliquẽ

in cludere, qui per verbum, reſtauratio, propalatur, at quũ vlteriorem finem nõ complectatur, & veluti competens, etiam (his ſolis verbis) impropriȩ nutritioni, namque in lapidum, capillorumue nutritione deperditum dumtaxat recuperatur; acceptanda non eſt. Quoniam, vt Gal. aſſerit in quarto de differentijs pulſ. libro definitio, quæ totam rei eſſentiam eſt ob oculos poſitura nihil debet illorũ, quæ ei prȩcipua ſunt, & propria maximè omittere: idem eſt apud Ariſtotelem, pariter, atque Auerroem 4. Phiſic. tex.cõm. 31. & quarto Cæli, ſecũdo definitionum bonarũ proprium eſſe, quod per eas perfici debent omnia quæſita, quȩ neceſſaria ſunt ſciri in illa re apud perſcrutationem. Nos itaque ex Ariſtotelis, & Galeni doctrinis ſparſim definitionem hanc exactius, diſtinctiuſque, cæteris, explorantes, atque ordinatim colligentes, hunc in modum dicamus. Nutritio eſt mutatio nutrimenti in ſubſtantiã nutribilis per nutribilis formam, intrinſeca coctione, ob deperditũ reſtaurãdum, & indiuiduum conſeruandum. Noſtra eſt huiuſmodi definitio, quæ ab Ariſtotele, Galenoque Cap. 1.

deprompta, omne cauſarum genus in ſe continet: materialis nimirum, efficientis formalis, atque finalis. Quæ omnia vera eſſe cunctis legentibus patebũt, ſi ſingulas definitionis huiuſce partes examinando pro illarum comprobatione, nos cum Galeni, tum Ariſtotelis auctoritates in mediũ adduxerimus. Habet ſiquidem Ariſt. in ſecundo de Anima: alimentum inconcoctum contrariũ eſt, ac diſsimile: concoctum vero ſimile, ac idem; at illud opus, concoctum ſcilicet, citra mutatiouem fieri nequit; & qui fiat idem, mutatio exigitur pœnes ſubſtantiam; eoque verbum, idem, ſubſtantiam indicat: mutatio igitur, vt ſubſtantialis ſit in nutritione neceſſe eſt. Subdit dein Philoſophus hanc verborum ſeriem. Id quod nutritur eſt corpus, quod nutrit quidem eſt prima Anima; ex quibus liquido verbis colligitur nutritionem à forma eiusdem nutribilis confici. Quum alibi dicatur ab eo anima corporis actus. Mox inquit, Omne alimentum, neceſſarium eſt concoqui poſſe. Quæ quidem ſententia nil aliud ſignificat, atque nutritionem fieri intrinſeca præeunte cõcoctione. Galenus pariter, & ip-

Tex. 45.

Ariſt. 2. de anima tex. 47.

Secundo de anima, tex. 49.

Secundo de anima, ex. 6.

Tex. 50.

& ipſe Aphoriſmo nobis antea prolato hæc ſcripta reliquit. Nutritio eſt ad deperditi reſtaurationem, ueluti nos quoque in noſtra definitione poſuimus. Nouiſsimè, hæc Ariſtoteles dicta pronunciat. Quare huiuſmodi animæ principium, potentiæ eſt talis, vt conſeruet, habens ipſam; at nos id addimus, quod anima conſeruare nequit, habẽs ipſam, ideſt corpus, nutritione ſecluſa. Vnde rectè concludere poſſumus hoc ad indiuidui conſeruationem eſſe cõſtitutum. Quapropter nos ritè diximus, quũ aſſeruimus nutritionem eſſe nutrimenti conuerſionem in ſubſtãtiam eius, quod alitur ab huius forma confectam, intrinſeca iam præcedẽte concoctione, ad reſtaurationem deperditi, & indiuiduum conſeruandum inſtitutam. Per verbum illud, mutatio, indicatur genus ipſum, quod veluti materia præſentem ingreditur definitionem. Per dictionem illam. Ab anima corporis forma, oſtendimus cauſam nutritionis efficientem. Per intrinſecam verò concoctionem vt diximus, explicantur eæ differentiæ, quæ in hac definitione, formalis cauſæ vicẽ gerunt, ponuntque diſcrimen inter pro- Tex. 47.

priam, ac impropriam nutritionem, ſimulque mixtionem ipſam; namque impropria nutritio, ſola materiæ adhæſione, nulla intrinſecus coctione confecta perficitur. Itidem, & mixtio fit ab alteratorum dumtaxat miſcibilium confuſione, intrinſeca prorſus coctione remota. Per deperditum reſtaurandum, declaratus eſt proximus nutritionis finis, qui perfectas definitiones aſſeuerante Auerroe viij. Metaph. ingredi ſolet. Tādem, per verba poſtrema in definitioné contenta, ſcilicet ob indiuiduum conſeruandum, vltimus innoteſcit finis; quem ſicut in alijs actionibus, ita, & in nutritione conſpicere licet. Sit igitur rata, cōſtans, atque perpetua huiuſcemodi definitio noſtra ex Ariſt. & Galeni ſcriptis manifeſtiſsimè deducta. Sequitur nunc, vt perpendamus quot modis deperditū, quotue reſtauratum dicatur: & quo pacto nutritióſeorſum exiſtat, quoue iungatur cum alijs.

Deper-

Deperditum, & reſtauratum quotuplex, & nutritio vbi ſola ſit. Cap. II.

DIXIMVS humanum corpus trāſpirabile ad modum eſſe, & ob id perpetuo quicquā ab eo diſsipari: Quo factū fuit, vt natura nutritionem excogitaſſet; qua de eo ſcilicet, quod amiſſerat, quoquo pacto redintegretur corpus. Quamobrem nacti ſumus occaſionem explicandi quotuplex ſit, id quod deperditur, quotuplex, què id quod nutritione reſtauratur. Deperditum ergo dupliciter contingere ſolet; primò nimirum, & ſecundo. Primo deperditum dicimus primigeniam illam ſubſtantiam. Secundo verò ſpiritum, ſang. & ſeminalem, quam dicunt humiditatem. Pari modo reſtauratum nutritione, primò eſt primigenia ſubſtantia. Secundo autem, & ex cōſequenti (vt dicam) ſanguis, ſpiritus, & humiditas iam enarrata: Quandoqui *Gal. 1. Aph.*
dem primaria intentione dirigatur nu- *15.*
tritio ad primigeniam ſubſtantiam de-

perdi-

perditam recuperandam:ſic ſtante nutritione oritur occaſio reſtituēdi ſanguinem, ſpiritus, & humiditatem, quæ fuerat è ſemine contracta: alioquin, ſi nutritio non eſſet, auferretur pœnitus huiuſmodi occaſio;immò nec unquā cibum caperemus.Cibo autem nulla alia de cauſa indigemus,niſi vt alamus corpus: id ſentit Galenus, in de dinoſcendis, necnō curādis animi morb. Libello, cap. 9. Pro quorum maiori confirmatione adducamus aliam Galeni auctoritatem,quę eſt.Porrò ſi permanens eſſet membrorum eſſentia, neque arterijs,neque venis indigerēt: verùm quia nutrimento egent, ſeruareque oportet inati caloris ſimetriam,hāc ob cauſam, & venis indigent,& arterijs.Quod eſt, ac ſi diceret:futurum alimentum gignitur in venis, & eſt ſanguis; ex quo quidem ſpiritus fiunt,poſtea in arterijs, & calor;quem mitem, ac lenem eſſe oportet; ob id arteriæ conſtitutæ ſunt, per quas ſequitur ſpirituum, & innati caloris euentatio, ac eiusdem ſimetriæ cōſeruatio; namque ſpiritus,innatus, calor, & influens, ijdem ſunt diuerſimodè tamen ſumpti;quorum diſcrimē pau

Gal. 1. Aph. 15.

Gal de rat. vict in morb. acut. com. 1.

lo inferius manifeſtabitur. Cæterum animaduertendum eſt, quod non eadē, quæ prorſus deperdita ſunt (vt Galeni verba ſuperius adducta comprobant) nutritione reſtituantur: Perpetuaret ſiquidem hunc in modum nutribile corpus, ſemperque, hoc eſt in quacunque ætate augeretur animans dummodo alimentum capeſceret. Quare non idem ſang. non ijdem ſpiritus, neque humiditas eadem; item nec etiam eadem primigenia ſubſtantia, quę ab illis emanat, acquirũtur. Hinc appoſitiſsime dictum fuit ab ipſo Galeno. ni ſimilis altera ſubſtantia pro ea quæ defluxit, reſtituta ſit, &c. ex quo notandum eſt verbum, ſimilis, quia non eſt, vt ſi dixiſſet, eadem. Inde fit, quod quilibet ex puero factus vir ſui ſpeciē, atq; figurā ſibi cōgēnitā, permutet; ſed regignitur, quid cōſimile ratione idētitatis ipſius formæ, quæ permanet eadē. Pro quibus extat Galeni ſētentia primo de ſanit. tuenda, cap. 30. quæ huiuſmodi eſt. Nā ſi quale erat ipſum, quod effluxit, tale prorſus adiungere, agglutinareque ei, per totum liceret: optimum id ſaluberrimumque planē eſſet, Verū vbi quod ſingulis particu-

ticulis defluit, tale natura eſt, qualis ipſa eſt particula, nihil autem eorum, quę edũtur, bibunturuè, eiuſmodi prorſus eſt, neceſſariũ naturæ fuit prius ea mutare, & concoquere, & quam fieri maximè potuit efficere corpori alendo, reſtituendoq; ſimilia. His abſolutis, reliquum modò eſt, vt ad alterum propoſitum tranſeamus, quod eſt, explicare modos, quibus nutritio alteri ſit adnexa, aut ſeparata ab alio, & per ſe ſola exiſtat. Pro quorum intellectu ſcire licet, quod reſtauratum tres reſpicit quãtitatis gradus, inæqualitatem, inquam maiorem, vel minorem, vel ipſam æqua litatem. Inæqualitas maior eſt, vbi reſtauratum plus eſt, quam deperditum; quo tempore nutritio dicitur auctioni coniuncta. Inæqualitas verò minor appellatur quum reſtauratum minus eſt, quam deperditum, & nutritio tunc diminutionem comitem habet. Aequalitatem dicere ſolemus quando tantũ eſt, id quod reſtauratur, quantum, & deperditum; vel ſi minus reſtauretur, quã deperdatur, quum hoc tamen ſenſibus percipi nequeat; dicitur adhuc tantum reſtaurari, quantum, & deperdi: & hoc

pacto nutritionem ſolam eſſe arbitramur. Hinc tres principes, ac potiſsimæ colliguntur ætates, nimirum auctionis, diminutionis, & quam conſiſtentiæ dicunt. Quæ omnes, pueritiæ, vel ſenectutis, aut virilitatis, ſeu florẽtis nuncupantur. Nam quum pueris multus inſit innatus calor, multa eis competit humiditas, quæ, & proportione eidem correſpondeat calori: hæc etenim eò inſtituta eſt, vt plus reſtauret, quam ſit, id quod iam deperditum eſt: propterea pueri ad ſemen gignendum idonei, nequaquam exiſtunt, quum tota eorum humiditas prò nutritione cum incremẽto requiratur. Idem ſcriptum reliquit, Hippocrates ſub verbis illis. Qui creſcunt, plurimum habent, calidi innati, plurimo igitur egent alimento. Adultiores verò facti, ac pueritiæ ãnos egreſſi, & ad ætatem illam, quæ (conſiſtentiæ dicitur) poſtquam peruenerint, calor nõ eſt eo temporis, in eadem copia, qua prius, & ſi acrior ſit, ac intenſior; tãta neque indigent humiditate: quum, vel minor, vel nulla tunc auctio fiat, ſuperuacanea, q; ibi dicitur humiditas; hac de cauſa prompti ad ſeminis genera-

Gal. 3. de ſympt. cauſ. c. 3.

tionem cernuntur: Qui ſi ſenectam demum attigerint;ſicciores ob acrem præcedentem calorem, à quo natiuum humidum conſumptum eſt, effecti; Et *Gal.3.de ſympt.cauſis,c.3.* ideo deficiente calore ab inopia humidi eius pabuli conſumpti, frigidiores redditi ſunt, & ad ſemen gignendum inepti fiunt; ac humiditate exhuberant excrementitia.Hęc dicta ſufficiant. Explicemus modò ea omnia, quę ad veram, ſeu propriam nutritionem exiguntur.

Quot, & quæ veram nutritioné abſoluant. Cap. III.

Gal. in libro de conſt.artic. medicinalis. HAVD iniuria reprehédendus eſt opifex ille, qui in re aliqua conſtruenda numerú illorum, ex quibus eadé res abſoluitur, ignorat; Ita, & nos meritò quiſpiam redarguere poſſet;ſi ignoratis ijs, quæ nutritioné ingrediuntur, de ea agere inſtituamus. Ne igitur tantò errore obuoluti videamur; quot numero ſint, & quæ veram nutritióné conficiát enarremus,oportet. Tria igitur ab Ariſtotele commentantur, quæ ad hanc nutritionem efficiendam concurrere de-

bere, [illegible]
[illegible]
eſt [illegible]
[illegible]
Poſtremum, [illegible]
Quippe cum [illegible]
tio conſeq[illegible]
Id ſcilicet, [illegible]
[illegible]
[illegible]
eſt anima [illegible]
toties [illegible]
aut forma partis, [illegible]
[illegible]
men formę [illegible]
eademque [illegible]
tritionis [illegible]
[illegible]
[illegible]
cui aſsimilatur, [illegible]
aliqua [illegible]
quod [illegible]
vocatur: [illegible]
git, que [illegible]
latio, [illegible]
qui [illegible]
tur, vel [illegible]
ctum [illegible]

tur; Iſta enim quamdiu perdurat, tandiu etiam conſeruatur humanum corpus. Cæterum, quoniam huiuſcemodi corpus vndique perſpirabile eſt; iteque diſsipatū facilis exiſtit ſubſtantia illa, diſſoluiturque continue; ob id ipſum perpetuare non poteſt. Quocirca natura ſagax, quæ corpori noſtro (ceu inquit Galenus) ſumma diligentia proſpicit, quærens pro viribus ſuis diuturnioſeiſi ſingularium conſeruationem, quū eadem ſingularia in perpetuum ducere minime valeat: īſtituit opus quoddam, illudquè celeberrimum, quod ab omnibus nutrio nuncupatur; cuius ope, modo quodam reſoluti reſtauratio fiat. Cō probat hoc totum auctoritas illa Galeni in primo de ſanit. tuenda libro, capit. ſecundo ſub finem ad verbum deducta dicentis. Nam quum tota moles animalium in perpetuò fluore ſit, ni ſimilis altera ſubſtantia, pro ea quæ defluxit, reſtituta ſit, euaporabitur certè, atque diſſipabitur vniuerſum corpus. Quo factū arbitror, vt natura non animalibus modo, verumetiam ſtirpibus inſitas quaſdam vires deficientis, ac deſiderati appetentes ab initio ſtatim dederit. Cibo igi-

Primo Aph. 16. primo de ſanit. tuē. c. 1.

Hipp. in lib. de aliment.

Gal. 1. de ſanit. tuen. c. 12. ad Traſib. 20 De trem. palpit. 1. de loc. affect. c. 7.

Secūdo de diebus decret. c. 2. Gal. 1. de loc. affect. c. 7.

Idem 6 lib. capit. 1.

igitur, & potu quicquid ſiccioris humidioriſuè ſubſtátiæ effluxit, reſtituimus. De nutritione igitur nobis pertractádũ eſt. Verum antequam de nutritione loquamur nos videre oportet, quotuplex ea ſit: quũ id quod multiplex eſt, (Ariſtotelis ſententia) prius diſtinguendum ſit, quam de eo quidquam determinandum, ne ſit ambiguum id quod quærimus, ſed citra laborem intelligatur. Bifariam dici nutritionem reperio: aliam impropriam, quæ materiæ quadam extrinſecus adhæſione, ſucceſsioneue cõficitur: cuiuſmodi eſt capillorum nutritio, & lapidum in terræ viſceribus exiſtentium, qui non alimento, ſed materia quadam vice alimenti nutriuntur: aliam dici veram, ac propriam nutritionem; in qua alimentarẽ materiam omnem ſubſtantiam intro ſubire dicimus. De hac nunc habendus eſt ſermo; ab rei eſſentia exordium ſumẽdo; ab ipſius nẽpe definitione, ad quam quidem inueſtigandam ſi prolixiores erimus, nemini tamen nos mirari ſubeat; eſt nãque circa ipſam aliquantiſper inſiſtẽdum à nobis. Siquidem nullus ſit (quod ſciam) qui eam hactenus ordine conſcripſerit:

Primo Ellench.

Ariſt. 2. de anima tex. 37. 46.

Ariſt. 2. de anima, 14.

Etſi crediderint omnes, qui nutritionis definitionẽ tradiderunt, eam adeo exactè, abſoluteque ſcripſiſſe; vt ne quidquam meritò verbis illorum addi, minuiuè poſsit; Nihilominus, ſi quis rem intimius aſpexerit, aliter, atque ipſi ſentiunt eſſe reperiet. Bipartiti enim ſunt, qui de nutritione tractarunt; alij namque Medici, alij Philoſophi extiterunt. Horum ſectatores, hanc eſſe nutritionis definitionem, eamque ad ordinem redactam ſunt arbitrati. Nutritio, eſt conuerſio alimenti in ſubſtantiam aliti: quæ definitio, licet vera ſit, ac (vt Legiſtarũ verbis vtar) formaliter tradita; quia; & genus proximum, & differentias cõtinet nonnullas; tamen, nec finem includit, neque cauſam efficientem explicat. Quare, vt imperfectè collecta, ac diminuta, & ad inſtitutum noſtrum minime deducta; reijciatur à nobis. Qui Medicos inſequuntur, præcipueque Galenicam Theſim in primo Aphoriſmorum comentario ſupra decimumquintum Aphoriſmum, hoc pacto nutritionem finiri authumant. Nutritio, eſt deperditi Reſtauratio. Iſthæc definitio videtur in ſe profectò finem aliquẽ

in cludere, qui per verbum, reſtauratio, propalatur, at quũ vlteriorem finem nõ complectatur, & veluti competens, etiam (his ſolis verbis) improprię nutritioni, namque in lapidum, capillorumue nutritione deperditum dumtaxat recuperatur; acceptanda non eſt. Quoniam, vt Gal. aſſerit in quarto de differentijs pulſ. libro definitio, quæ totam rei eſſentiam eſt ob oculos poſitura nihil debet illorũ, quæ ei pręcipua ſunt, & propria maximè omittere: idem eſt apud Ariſtotelem, pariter, atque Auerroem 4. Phiſic. tex.cõm. 31. & quarto Cæli, ſecũdo definitionum bonarũ proprium eſſe, quod per eas perfici debent omnia quæſita, quę neceſſaria ſunt ſciri in illa re apud perſcrutationem. Nos itaque ex Ariſtotelis, & Galeni doctrinis ſparſim definitionem hanc exactius, diſtinctiusque, cæteris, explorantes, atque ordinatim colligentes, hunc in modum dicamus. Nutritio eſt mutatio nutrimenti in ſubſtantiã nutribilis per nutribilis formam, intrinſeca coctione, ob deperditũ reſtaurãdum, & indiuiduum conſeruandum. Noſtra eſt huiuſmodi definitio, quæ ab Ariſtotele, Galenoque Cap. 1.

deprompta, omne cauſarum genus in ſe continet: materialis nimirum, efficientis formalis, atque finalis. Quæ omnia vera eſſe cunctis legentibus patebũt, ſi ſingulas definitionis huiuſce partes examinando pro illarum comprobatione, nos cum Galeni, tum Ariſtotelis auctoritates in mediũ adduxerimus. Habet ſiquidem Ariſt. in ſecundo de Anima: *Tex. 45.* alimentum inconcoctum contrariũ eſt, ac diſsimile: concoctum vero ſimile, ac idem; at illud opus, concoctum ſcilicet, citra mutatiouem fieri nequit; & qui fiat idem, mutatio exigitur pœnes ſubſtantiam; eoque verbum, idem, ſubſtantiam indicat: mutatio igitur, vt ſubſtantialis ſit in nutritione neceſſe eſt. *Ariſt. 2. de anima tex. 47.* Subdit dein Philoſophus hanc verborum ſeriem. Id quod nutritur eſt corpus, quod nutrit quidem eſt prima Anima; ex quibus liquido verbis colligitur nutritionem à forma eiusdem nutribilis confici. *Secundo de anima, tex. 49.* Quum alibi dicatur ab eo anima corporis actus. Mox inquit, Omne alimentum, neceſſarium eſt concoqui poſſe. *Secundo de anima, ex. 6. Tex. 50.* Quæ quidem ſententia nil aliud ſignificat, atque nutritionem fieri intrinſeca præeunte cõcoctione. Galenus pariter,

& ipſe Aphoriſmo nobis antea prolato hæc ſcripta reliquit. Nutritio eſt ad deperditi reſtaurationem, ueluti nos quoque in noſtra definitione poſuimus. Nouiſsimè, hæc Ariſtoteles dicta pronunciat. Quare huiuſmodi animæ principium, potentiæ eſt talis, vt conſeruet, habens ipſam; at nos id addimus, quod anima conſeruare nequit, habẽs ipſam, ideſt corpus, nutritione ſecluſa. Vnde rectè concludere poſſumus hoc ad indiuidui conſeruationem eſſe cõſtitutum. Tex. 47.
Quapropter nos ritè diximus, quũ aſſeruimus nutritionem eſſe nutrimenti conuerſionem in ſubſtãtiam eius, quod alitur ab huius forma confectam, intrinſeca iam præcedẽte concoctione, ad reſtaurationem deperditi, & indiuiduum conſeruandum inſtitutam. Per verbum illud, mutatio, indicatur genus ipſum, quod veluti materia præſentem ingreditur definitionem. Per dictionem illam. Ab anima corporis forma, oſtendimus cauſam nutritionis efficientem. Per intrinſecam verò concoctionem vt diximus, explicantur eæ differentiæ, quæ in hac definitione, formalis cauſæ vicẽ gerunt, ponuntque diſcrimen inter pro-

priam, ac impropriam nutritionem, ſimulque mixtionem ipſam; namque impropria nutritio, ſola materiæ adhæſione, nulla intrinſecus coctione confectâ perficitur. Itidem, & mixtio fit ab alteratorum dumtaxat miſcibilium confuſione, intrinſeca prorſus coctione remota. Per deperditum reſtaurandum, declaratus eſt proximus nutritionis finis, qui perfectas definitiones aſſeuerante Auerroe viij. Metaph. ingredi ſolet. Tādem, per verba poſtrema in definitioné contenta, ſcilicet ob indiuiduum conſeruandum, vltimus innoteſcit finis; quem ſicut in alijs actionibus, ita, & in nutritione conſpicere licet. Sit igitur rata, cōſtans, atque perpetua huiuſcemodi definitio noſtra ex Ariſt. & Galeni ſcriptis manifeſtiſsimè deducta. Sequitur nunc, vt perpendamus quot modis deperditū, quotuè reſtauratum dicatur: & quo pacto nutritio ſeorſum exiſtat, quouè iungatur cum alijs.

Deper-

Deperditum, & reſtauratum quotuplex,& nutritio vbi ſola ſit. Cap. II.

DIXIMVS humanum
corpus trāſpirabile ad
modum eſſe, & ob id
perpetuo quicquā ab
eo diſsipari: Quo fa-
ctũ fuit, vt natura nu-
tritionem excogitaſſet; qua de eo ſcili-
cet, quod amiſſerat, quoquo pacto re-
dintegretur corpus. Quamobrem na-
cti ſumus occaſionem explicandi quo-
tuplex ſit, id quod deperditur, quotu-
plex, què id quod nutritione reſtaura-
tur. Deperditum ergo dupliciter con-
tingere ſolet;primò nimirum,& ſecun-
do. Primo deperditum dicimus primi-
geniam illam ſubſtantiam.Secundo ve-
rò ſpiritum, ſang. & ſeminalem, quam
dicunt humiditatem. Pari modo reſtau
ratum nutritione, primò eſt primige-
nia ſubſtantia. Secundo autem, & ex cō
ſequenti (vt dicam) ſanguis, ſpiritus,
& humiditas iam enarrata: Quandoqui *Gal. 1. Aph.*
dem primaria intentione dirigatur nu- *15.*
tritio ad primigeniam ſubſtantiam de-
perdi-

perditam recuperandam:ſic ſtante nutritione oritur occaſio reſtituẽdi ſanguinem, ſpiritus, & humiditatem, quæ fuerat è ſemine contracta: alioquin, ſi nutritio non eſſet, auferretur pœnitus huiuſmodi occaſio; immò necunquã cibum caperemus. Cibo autem nulla alia de cauſa indigemus, niſi vt alamus corpus: id ſentit Galenus, in de dinoſcendis, necnõ curãdis animi morb. Libello, cap. 9. Pro quorum maiori confirmatione adducamus aliam Galeni auctoritatem, quę eſt. Porrò ſi permanens eſſet membrorum eſſentia, neque arterijs, neque venis indigerẽt: verùm quia nutrimento egent, ſeruareque oportet inati caloris ſimetriam, hãc ob cauſam, & venis indigent, & arterijs. Quod eſt, ac ſi diceret: futurum alimentum gignitur in venis, & eſt ſanguis; ex quo quidem ſpiritus fiunt, poſtea in arterijs, & calor; quem mitem, ac lenem eſſe oportet; ob id arteriæ conſtitutæ ſunt, per quas ſequitur ſpirituum, & innati caloris euentatio, ac eiuſdem ſimetriæ cõſeruatio; namque ſpiritus, innatus, calor, & influens, ijdem ſunt diuerſimodè tamen ſumpti; quorum diſcrimẽ pau

Gal. 1. Aph. 15.

Gal de rat. vict in morb. acu. com. 1.

lo inferius manifeſtabitur. Cæterum animaduertendum eſt, quod non eadẽ, quæ prorſus deperdita ſunt (vt Galeni verba ſuperius adducta comprobant) nutritione reſtituantur: Perpetuaret ſiquidem hunc in modum nutribile corpus, ſemperque, hoc eſt in quacunque ætate augeretur animans dummodo alimentum capeſceret. Quare non idem ſang. non ijdem ſpiritus, neque humiditas eadem; item nec etiam eadem primigenia ſubſtantia, quę ab illis emanat, acquirũtur. Hinc appoſitiſsime dictum fuit ab ipſo Galeno. ni ſimilis altera ſubſtantia pro ea quæ defluxit, reſtituta ſit, &c. ex quo notandum eſt verbum, ſimilis, quia non eſt, vt ſi dixiſſet, eadem. Inde fit, quod quilibet ex puero factus vir ſui ſpeciẽ, atq; figurã ſibi cõgẽnitã, permutet; ſed regignitur, quid cõſimile ratione idẽtitatis ipſius formæ, quæ permanet eadẽ. Pro quibus extat Galeni ſẽtentia primo de ſanit. tuenda, cap. 30. quæ huiuſmodi eſt. Nã ſi quale erat ipſum, quod effluxit, tale prorſus adiungere, agglutinareque ei, per totum liceret: optimum id ſaluberrimumque planẽ eſſet, Verũ vbi quod ſingulis par-

ticulis defluit, tale natura eſt, qualis ipſa eſt particula, nihil autem eorum, quę edũtur, bibunturuè, eiuſmodi prorſus eſt, neceſſariũ naturæ fuit prius ea mutare, & concoquere, & quam fieri maximè potuit efficere corpori alendo, reſtituendoq; ſimilia. His abſolutis, reliquum modò eſt, vt ad alterum propoſitum tranſeamus, quod eſt, explicare modos, quibus nutritio alteri ſit adnexa, aut ſeparata ab alio, & per ſe ſola exiſtat. Pro quorum intellectu ſcire licet, quod reſtauratum tres reſpicit quãtitatis gradus, inæqualitatem, inquam maiorem, vel minorem, vel ipſam æqualitatem. Inæqualitas maior eſt, vbi reſtauratum plus eſt, quam deperditum; quo tempore nutritio dicitur auctioni coniuncta. Inæqualitas verò minor appellatur quum reſtauratum minus eſt, quam deperditum, & nutritio tunc diminutionem comitem habet. Aequalitatem dicere ſolemus quandò tantũ eſt, id quòd reſtauratur, quantum, & deperditum; vel ſi minus reſtauretur, quã deperdatur, quum hoc tamen ſenſibus percipi nequeat, dicitur adhuc tantum reſtaurari, quantum, & deperdi: & hoc

pacto nutritionem ſolam eſſe arbitramur. Hinc tres principes, ac potiſsimæ colliguntur ætates, nimirum auctionis, diminutionis, & quam conſiſtentiæ dicunt. Quæ omnes, pueritiæ, vel ſenectutis, aut virilitatis, ſeu florẽtis nuncupantur. Nam quum pueris multus inſit innatus calor, multa eis competit humiditas, quæ, & proportione eidem correſpondeat calori: hæc etenim eò inſtituta eſt, vt plus reſtauret, quam ſit, id quod iam deperditum eſt: propterea pueri ad ſemen gignendum idonei, nequaquam exiſtunt, quum tota eorum humiditas prò nutritione cum incremẽto requiratur. Idem ſcriptum reliquit, Hippocrates ſub verbis illis. Qui creſcunt, plurimum habent, calidi innati, plurimo igitur egent alimento. Adultiores verò facti, ac pueritiæ ãnos egreſſi, & ad ætatem illam, quæ (conſiſtentiæ dicitur) poſtquam peruenerint, calor nõ eſt eo temporis, in eadem copia, qua prius, & ſi acrior ſit, ac intenſior; tãta neque indigent humiditate: quum, vel minor, vel nulla tunc auctio fiat, ſuperuacanea, q; ibi dicitur humiditas; hac de cauſa prompti ad ſeminis genera-

Gal. 3. de ſympt. cauſ. c. 3.

tio-

tionem cernuntur: Qui ſi ſenectam demum attigerint; ſicciores ob acrem præcedentem calorem, à quo natiuum humidum conſumptum eſt, effecti; Et ideo deficiente calore ab inopia humidi eius pabuli conſumpti, frigidiores redditi ſunt, & ad ſemen gignendum inepti fiunt; ac humiditate exhuberant excrementitia. Hęc dicta ſufficiant. Explicemus modò ea omnia, quę ad veram, ſeu propriam nutritionem exiguntur.

Gal. 3. de ſympt. cauſis, c. 3.

Quot, & quæ veram nutritionẽ abſoluant. Cap. III.

Gal. in libro de conſt. artic. medicinalis.

HAVD iniuria reprehẽdendus eſt opifex ille, qui in re aliqua conſtruenda numerũ illorum, ex quibus eadẽ res abſoluitur, ignorat; Ita, & nos meritò quiſpiam redarguere poſſet, ſi ignoratis ijs, quæ nutritionẽ ingrediuntur, de ea agere inſtituamus. Ne igitur tantò errore obuoluti videamur; quot numero ſint, & quæ veram nutritionẽ conficiãt enarremus, oportet. Tria igitur ab Ariſtotele commentantur, quæ ad hanc nutritionem efficiendam concurrere debent,

bent, in ſecũdo de Anima cõtextu quadrigeſimo nono. Quorum primum, eſt materia, quę alimentum dicitur, & nutrit: ſecundum, nutribile corpus; Poſtremum, efficiens cauſa nutritionis. Quippe cum nutritionem aſsimalatio conſequatur; hæc omnia exiguntur; Id ſcilicet, quod aſsimilatur; Id cui aſſimiletur; & cauſa efficiens, à qua demum emanet aſsimilatio ipſa. Efficiẽs, eſt anima vniuerſi corporis forma, ſi de totius animantis nutritione loquamur: aut forma partis, ſi de ipſius ſingulari nutritione intelligamus. Animæ, nomen formę aptatur, vt corpus informat eademque dicitur efficiens, vt cauſa nutritionis exiſtit: conſpirant enim in vnum ambæ hæ cauſæ, vti ab Ariſt. in ſecundo Phiſicorum deſcriptum eſt. Id cui aſsimilatur, eſt corpus ipſum, vel aliqua corporis pars appellatur. Id autẽ quod aſsimalari contingit, alimentum vocatur: & ſic nutritio tandem emergit, quæ idem eſt, quod, & vera aſsimilatio, teſte Galeno in ijs comentarijs, qui de symptomatum cauſis inſcribuntur; vel nos aſſeramus nutritionem effectum quendam eſſe, qui ab eadẽ met aſ- *Lib. 3. c. 2.*

ſimi-

ſimilatione neceſſario profluit; adeo ꝙ vera naturæ operatio, & operationis ter minus, aſsimilatio eſt, quamuis ab ipſius effectu (nutritione inquam) nomenclaturam súpſiſſe videatur; id quod Galenus quoque in libello, cui titulus eſt de ſuccorum bonitate, ac vitio, cap. quinto, rectè ſentire videtur, dum inquit. Quæcunque enim nutriuntur, ita demum nutrientur, ſi quæ illa nutriũt, qualitate immutentur, & ijs, quæ nutriuntur aſsimilentur. In 6. quintoq; de ſanit. tuenda, cap. 30. hæc verba ſcribuntur. Nutritio enim fit, cum is, qui nutrit cibus corpori, quod alit aſsimilatur. Verùm enim verò pręcedunt aſsimilationem ipſam actiones, nonnullæ à digeſtiua virtute prodeuntes, poſtquá humores pro nutrititione conficienda exierint è venis. Actiones ſunt diffuſio, quá diſſeminationem dicimus. Appoſitio, & aglutinatio, ſeu coherentia nuncupata. Vnde ſi res ordine progrediatur, optimam aſsimilationem perfecta, abſolutaque coherentia præcedit, hanc appoſitio recta, appoſitionem demum optima diffuſio: ex quibus omnibus, omnibus ritè diſpoſitis optima nutritio

con-

conſurget. Alioqui, ſi aliquis in eis error fiat, ac actionum fruſtratio aliqua eueniat: tunc praui, ijque diuerſi pro varia erroris formula, & ratione; atque actionum fruſtratione oriūtur affectus; Namque ſi committatur error aliquis, aut fruſtratio ſuccedat ab ipſa aīa (non ſui culpa, ſed nutribilis ſubiecti cauſa, quod ipsū non perbellè accommodatū fuerit, aut culpa materię ineptæ) in aſſimilando, cauſatur lepra. Si ab ipſa digeſtiua, in agglutinādo error fiat, gignitur tum Hidropis ea ſpecies, quæ dicitur Anaſarca. Si in apponendo: altero duorum modorum contingit, vel quatenus praua apponitur materia, & oritur cacochimia, vel quatenus non apponitur, idque, vel diminute fit (vt dici ſolet) vel ablate. Primò modo efficitur tabes: ſeu macilentia propriè nūcupata; in qua corpus, ſiue membrum nutritur, modicè tamen, ſi ablatè fiat, pœnitus non nutritur; diciturque, id temporis Atrophia. At ſi quiſpiam nos interoget, quomodo; qua ve ratione corpus in Atrophiam delapſum viuere poſsit, ſi prorſus nutritione priuatur; nā viuimus tandiu (ex Ariſt. documento(*Gal. 3. de ſanis. tuenda. cap. 13.* *Tertio de ſympt. cauſis, c. 2.*

Secundo de aña, tex. 47. quandiu nutrimur. Huic petitioni ita ſatisfieri volumus. Huiuſmodi corpus catenus viuit, quatenus ei verum alimẽtum agglutinatumvè ſufficit: ex apponendo autem alimento ſructum nõ capiens, amplius, quia non ſuggeritur idonea futuraq; eidem alimonia, deficit demum Animans; adeo quòd membrum, quod in corpore viuit, ſed parũ nutritur, ex alimento, quod ei ſuggeritur; non occupatum Atrophia, ſed tabe affectum dicere licet. Hęc igitur omnia ad tria numero dumtaxat reducamus. Ad digeſtiuam nempe, quæ ritè operetur. Ad alimentarem materiam actionibus prędictis idoneam. Et ad corpus optima conſtitutione diſpoſitũ. Sed caue ne nomine digeſtiuæ, quid intelligas à quatuor facultatibus ſeiũctũ, quoniam digeſtiua eſt, quoddã ex illis prorſus emergẽs, vt ex Galeno appoſitè colligitur, in tertio de Sympt. cauſis, cap. tertio. Nunc ſit tranſitus ad eas cõditiones enarrandas, quæ ad optimam corporis conſtitutionem pertinent.

Cor-

Corporis nutribilis conditiones. Cap. IIII.

QVI alimentorum facultates exactè teneat, niſi idem corporum naturas cognitas habeat, quibus ea adhibēda ſīt, eum nondum, neq; auxilium, neque verò ſalubris victus rationis ſciētiam aſſecutum dicimus. Cui igitur rectus alimentorum vſus debet, is dignoſcat oportet principio rarę, denſæq; hominum cutis differentias, deinceps, q; ab his vniuerſam corporis temperaturam, & partium ipſius. Hęc ſcripſit Galenus in libello de ſuccorum bonitate, & vitio, cap. x. Quocirca de huius optima cōſtitutione agamus. Humanum corpus optima tunc dicitur diſpoſitione cōſtitutum, quum omnibus perfectionis numeris abſolutū exiſtit; qui tum ipſius temperaturam (penes ſimilaria) reſpiciunt, necnon ſpirituum influentium commoderationem, in eorum qualitatibus, in quantitate modū, ac in eorundem ſubſtantia mediocritatem retinent: Tum rectam compoſi-

Gal. de ſanit. tuenda, c. 1. 4. & 6.

Gal. 6. de ſanit. tuenda, c. 1. 2.

tionem penes inſtrumentariā: Tū etiā penes (vtriuſque commune) exactam partium vnionem. Temperatura exquiſitiſsima eſt, quotieſcumque primarum elementorum omnium qualitatū æqua mixtio fiat, quam præcedat ęqua ſubſtantiarum, tam materialiter (vt dicam) quàm formaliter elementorum corpus ingredientium commixtio: ex hac enim oritur forma, quędam, & media, quæ ſubſtantialis concreti vocatur: ex illa itidem altera forma confurgit, quæ mixti accidentalis nomen adepta eſt, hancque corporis complexionem nominamus: quam licet nemo fateatur abſolutam, & (vt naturæ interprętes aiunt) ad pondus reperiri; aſſerunt nihilominus ij qui fuerunt Illuſtres in doctrinis temperaturam ad iuſtitiā dari. Ideo Galenus in lib. de temperamētis, necnon in ſecundo de dinoſcendis pulſibus, cap. tertio, docuit omnium optimam temperaturam, nec calidam eſſe, nec frigidam, nec humidā, nec ſicā; neq; mollē, neq; durā: quippe haſce omnes (inquit ipſę) quibusdā exceſsib⁹, defectib⁹, q; cōſtare intelligimus. Diximus hactenus de corporis humani temperatura,

Gal. 1. de ſanit. tuen. c. 1.

peratura. Veniamus ad alteram partem quæ eſt de compoſitione eiuſdem. Recta noſtri corporis compoſitio conditionibus quatuor abſoluitur; Conuenienti forma: Decenti numero: Debita magnitudine: Et naturali partium ſitu. Forma conueniens eſt, quando corpus, & corporis pars commodam figuram ſortiatur, eamque aptè ſeruauerit, nec incõſultò diximus, ſeruauerit, quoniam ſi ab ortu eiuſmodi figuram ſortita fuerit, ſed illam temporis, progreſſu, caſu quodam amiſſerit, ea non amplius commoda figura cenſebitur; vt puta, ſi aliqua corporis pars rectitudinem poſtulet, directaque eadem oriatur, deincepſque curua fiat; nulli dubium eſt, quòd tunc vitiata figurá dici debeat: dicitur quoque commoda figura, quando, id quod planum eſſe debet, non fuerit concauum, & quod debet eſſe adſtrictum, meatum non acceperit: pariter, quód debet eſſe aſperum, non ſit lene; & de horum ſingulis vice verſa intelligatur; ex quibus ĩ ſimul adnexis cõmoda figura conſtitui ſolent. Decens nu-

Gal. 1. de ſani. tuen. c. 1.

numerus tunc exiſtit, quum adſit defe-
ctus, neque ſuperabundantia; vt quan-
do vnicæ manui quatuor tantum digi-
ti inſunt, deficiens numerus eſt, quan-
do verò ſeptē numero digiti orti ſint, ſu
perabundās numerus dicatur; ſiquidem
numerus digitorum, cuiuſcumque
manus condecens, ex quinque conſtitui
debeat. Magnitudo debita exiſtimatur,
quādo nō adoluerit corpus, & corporis
pars magis, q̃ decuerat, aut nimis exte-
nuetur. Magnitudo autem in vniuersū
iuxta tria conſideratur, ideſt penes tres
omnes numero dimenſiones: Longitu-
dinem inquam: Latitudinem: Ac pro-
funditatem; vt ſi corpori, vel ipſius par-
ti alicui duorum cubitorum longitudo
conueniat, & ei trium contigerit: non
erit magnitudo penes longitudinem cō
ueniens. Pariter ſi competat, Latitudo
cubiti vnius, & corpus hanc exceſſerit,
vel in ea defecerit: non erit tunc debita
magnitudo penes latitudinem. Simili
modo de profunditate, ſeu altitudine
dicendum eſt. Nat uralis partium ſitus
appellatur, dum compoſitura eſt recta;
& ſecundum naturam in poſitu: Id au-
tem trifariam contingere ſolet; primo,
quando

Gal. de vſu partium, primo, cap. 23.

quando pars aliqua poſituram ſuæ natu ralis figuræ ſortita ſit: ſecundo, quum ſitum ſui lateris obtineat: Tertio modo quando in ſuo latere debitam diſtantiã continuerit. Primi modi ſit exemplum Hepar cum ſuis lobis inferius vergenti bus. Secũdi modi idem iecur in dextro latere ſitum; nam viſum eſt quandoq; per corporum diſſectores, præcipueq; per Conſtantium Variolam. Hoc in ãlienũ latus tranſpoſitum. Tertius quoque modus exemplificatur in Hepate, quod ſi adeò approximetur ventriculo, vt penes aliquam ſui partem ventriculum ipſum amplectatur; & de renibus, quorum alter altero ſit ſublimior præbeatur exemplum. Iſti ſunt modi naturalis ſitus; de quibus tamquam de ſecũda dicendorum parte, nempe corporis, vel eiusdem partis compoſitione, ſatis dictum ſit: Perfectam vnitatem aſſeuerant omnes, quum adeò coeũt inuicem partes, vt nulla prorſus adſit continui diſſolutio. His igitur omnibus iam explicatis, quæ ad exactam corporis nutribilis conſtitutionem faciunt. Supereſt, vt de alimentari materia ſermonẽ habeamus: quia prius diximus, tria eſ-

ſe, quæ vera nutritio expoſcit: vnum dicitur nutribile corpus, de quo hucuſque dictum fuit: Alterum efficiẽs cauſa. Tertium, id quod nutrit. De hoc, itaque loquamur.

Alimentaris materia, quæ, et qualis ſit, ac eius diuiſio. Cap. V.

ALimentarem materiã vniuerſam Hippocrates, in lib. de Alimento, hoc ordine digeſsit. Nutrimentum, eſt quod nutrit. Nutrimentum, quod veluti nutrimentum eſt. Nutrimentũ, quod nutriturum eſt. Quæ verba Gal. exponens, primo de facultatibus naturalibus, cap. XI: dixit. nutrimentũ appellatur propriè, quod iam aſsimilatur, ac nutrit: quod verò tale eſt quale illud, nẽpe appoſitũ agglutinatũuè genus, nõdum tamẽ nutriuit; id propriè nutrimentũ non eſt, ſed veluti nutriens; quod aũt in venis eſt, atq; hoc ẽt magis, quod in vẽtriculo exiſtit, id nutriturum appellatur: ad hunc modum edulia quæque nutrimẽtum vocamus; de quibus Ariſtoteles quoque verba faciens

Secundo de anima, tex. 45

ciens

ciens; inquit. Alimentum eſt, & quod vltimo aduenit; & quod ingeritur. Quæ omnia Poſſumus, etiam nos tali ſerie diſponere. Alimentorum materia; alia actu eſt, hoc eſt aſsimilata actu nutrit: alia verò potentia exiſtit: Hæc iterum ſubdiuiditur in eam, quę proxima; remota, atque remotiſsima dici ſolet. Proxima; ſecundæ ſunt humiditates, vt ros cambium, &c. quæ parum diſtant, ab actu nutrientibus. Remota, dicũtur humores, qui conduntur in venis. Remotiſsima, in duas adhuc ſecatur partes, in intrinſecam videlicet, ac extrinſecam. Intrinſecam exiſtimamus eam, quæ continetur in ventriculo. Extrinſeca, ſunt cibaria quæque. Humores qui ſunt in venis collecti, alimentum ſub potentia remota eſſe cenſemus, eo quòd antequam actu nutriant, in ſecundas humiditates verti neceſſe eſt, dein aſsimilari. Atqui alimentorum materia dicuntur, quoniam eorum, quilibet aptus eſt membra, ſibi conſimilia nutrire, ita vt ſanguis membra ſanguinea nutriat: pituitoſa alat pituita; & ſic

ſic de ſingulis dicendum eſt. Verum, ob id aſſerere, nec oportet vnumquemque purum, & ex ſe humorem corpus alere; quum nulla corporis pars ſimplex, ac pura reperiatur, ex Hipp. & Galeno in lib. de Nat. Humana: ſed quatenus eorum quiſque præpollens nutrit partẽ aliquam (hac lege tamen, quod cum eo cæteri humores aſſocientur) dicitur nutritio, ex hoc atque ex illo tantum emergi. Vnde fit, vt in nutritione melancholicæ partis melancholia, pituitoſæ pituita præpolleat; & ita de reliquis ſentire licebit. Cæterum quoniam animantis membra maiori ex parte ſanguinea ſunt, & ex conſequenti, vt plurimum ſanguine nutriuntur: hac ratione, ex quatuor humoribus ſolum ſanguinem nutrire medicorum non pauci aſſeuerant. Hucuſq; de alimentari materia, quæ in potentia remota dicitur, protracta ſit oratio noſtra. Reliquũ modo eſt, vt de ea, quæ in remotiori potentia eſt ſermonem habeamus; quam in extrinſecam, & intrinſecam diuiſimus, & extrinſecam edulia eſſe pronũciauimus, dummodo eduliorum nomine ea, etiam intelligantur, quæ in po-

tu

ti ſumere ſolemus. Intrinſeca, de qua agimus in præſenti eſt ſuccus ille, quẽ Chylum appellamus, quem, & intrinſecum, & etiamnum remotiorem nuncupamus, tum quia intra corpus eſt, tũ quia magis, quam humores ipſi à proprio nutrimento diſtat: tametſi plures Medici Chylum nutrire propriè crediderint; perperam intelligentes Galeni verba, in comentarijs de Nat. facultatibus; in ſecundo quoque Aphoriſmorũ comentario ſuper Aphoriſmum, decimumoctauum, vbi tali ordine conſcripta reperiuntur. Ventriculus, prius cibis fruitur, familiarem ſibi ſuccum attrahens, & ſuis apponens tunicis, mox vbi hic eſt ſaturatus, tunc ipſos ad excretionem mittit: quæ dicta Galeni, ſi bene perpendantur, non indicant de nu tritione fore intelligẽda; quod quidem per verbum illud, apponens, demonſtratur: nõ enim ſufficit ad aliquod nutriendum appoſitio; ſed præter hanc agglutinatio requiritur, quam aſsimilatio demum ſequitur, quemadmodum ex Galeno antea aſſertum fuit; qui alimentum propriè dixit, id quod aſsimilatur, quod verò nondum aſsimilatum

eſt,

eſt, ſed agglutinatum tantum, vel appoſitum; id veluti nutriens appellauit, hoc eſt in potentia nutrimentum exiſtens. Præterea non eſt vſus eo verbo, nutritus, ſed ſaturatus: Licet falsò in quadam verſione latina, ſaturatus, legatur: ſecus eſſe interpretandum indicat Græcus codex. ἡ γὰρ τοι γαστὴρ ἀπολαύειν ἐν ἔδει κύτος τῶν σιτίων αὐτῇ πρῶτος τὴν οἰκείαν ἐξ αὐτῶν ἕλκουσα χυμὸν ἐναποτίθεται μεσὴ τε τοῖς ἑαυτῆς χιτῶσιν εἶτ' ἐπειδὰν τοῦτον κορεσθῇ τὴν ἠκαῦτα ἐκπέμπει αὐτὰ πρὸς διαχώρησιν Nã verbũ κορεσθῇ ſaturatus verti debet: qui verò aliter ſentiunt, malè exponunt. Quare explicat Galenus ſe non de nutritione, ſed de animali appetitu, de fame ſcilicet; quem quidem appetitum aſſerit ipſemet in ſecundo de ſympt. cauſis quatuor numero cauſas amplecti; vacuationem videlicet, vacuatorum naturalem appetentiam, exuctionem, & exuctionis ſenſum; à quo moleſtia quædam oritur, ad differentiam naturalis appetitus, cui moleſtia hæc minimè contingere poteſt,

quum

quum huiuſcemodi appetitus ſit ſenſu deſtitutus. Ad hanc igitur moleſtiam remouendam attrahit ventriculus, ex edulijs ingeſtis ſuccum aliquem ſibi familiarem magis, donec poſtea ſaturatus, & contentus redditus appoſitione nimirum illius ſucci dumtaxat, repleto vacuo, ablata vacuatorum naturali appetentia, ac exuctione, moleſtiaque pariter, quæ ab exuctionis ſenſu ortum duxerat: ventriculus eundem ſuccum peſſum emittit, per piloron nempe quod ventriculi os inferius interpretamur) ad Hepar, pro altera coctione conficienda; dummodo Hepar ipſum non admodom indigeat; namque ſi alimento magnopere egeat, trahit ad ſe ſe eundem ſuccum per ramum venæ portæ, per quem, & idemmet ventriculus ſibi verum alimentum attrahit ab Hepate. Horum autem, quæ modò aſſerimus fidem perhibent, hæc duo; vnum qui vrgente ingenti fame, ſi olera, vel id genus ſimilia præbeantur, modicè nutrientia contentatur illico ventriculus, non ea ratione, quòd ſtatī ipſe alatur; verū quia

ex ole-

ex oleribus, id quod vacuum eſt replẽtibus tollitur moleſtia ab exuctionis sẽſu iam orta, vnde ſequebatur fames. Alterum, dictorum fidem faciẽs, eſt quod è corporum diſſectione præteritis, iam annis palam conſpeximus, ſecantes columbum quemdam, in cuius iecinoris ſubſtãtiam plurima Cicerum grana adhuc integra confixa depręndimus, quæ per aliam viam rapta fuiſſe, haud opinamur, quam per ramum eiuſdem portæ, qui breuior ductus eſt, directior q; ac item latior, quam ſint meſaraicæ inteſtinorum venæ; &ſi idemmet ramus de numero meſaraicarum meritò dici queat; quatenus è ventriculo(per illũ) attrahit Iecur ſuccum, quemdam pro ſui ſaturitate, quum fuerit neceſsitate coactum, nulla coctione peracta. Huic conſonum eſt, quod apud Galenum cõperimus, in primo de facult. ſimpliciũ aliment. cap. ſecundo. Carnes .n. inanitæ rapiunt, ex ventre ſuccum, nõ modò ſemicoctum, ſed nonnumquã etiam omnino crudum, atque incoctum, cum cibo ſumpto operibus ſeſe reddiderint. Nec pro abſurdo habendum eſt, quod per eandem viam chylus à ventriculo,

ac

ac inteſtinis mittatur ad Hepar, & ab Hepate alimentum ad inteſtina, ventriculumque pellatur; nam qui aliter ſentit, mõſtrat ſe non intelligere opus naturæ, authore Galeno, in comentarijs, de vſu partium, vbi modus iſte anadoſis appellatur ab eo. Itaque ex his planè colligere poſſumus quantum à nutritione diſcrepet ſaturitas: Nutritio enim poſt appoſitionem, agglutinationemq; aſsimilato alimento parti alicui, vel corpori nutribili emergit: Saturitas verò fit, ex inaniti repletione, quam præceſſerit exuctio (à qua oriatur ſenſatio) per ſolam ſuccorum appoſitionem, ad exuctionis ſenſus moleſtiam remouẽdam, & famem, qui dictus eſt animantis appetitus. Sed audio quemdam dicentem, ſi ramus venæ portæ, qui ad ventriculũ deriuatur, latior eſt Meſarei venis, & iecori propinquior; Itemque (ais) à vẽtriculo iecur eiuſmodi ſuccum trahere: Cur omnes fatentur per Meſenterij venas tum chylum, tum alimentum, ad Hepar duci; id quod aptius per viam illam, per ramum, ſcilicet ipſius portæ iecur moliri poſſet. Cui ſic ſatisfacimus Iecur ingenti egeſtate adactum à ven-

triculo

triculo ad ſe ſe per ramum illum rapit ſuccum, nonnumquam ſemicoctum, & omnino crudum; cæteris verò temporibus, neçquaquam. At ab inteſtinis ordine trahit iecur, & per Miſaraicas vocatas venas, dum alimento eget, citra vrgentem illam neceſsitatem enarratã. Siquidem Chylus ipſe diutius ĩ inteſtinorũ anfractibus permanes, eo coctior reddi ſoleat. Hucuſque dictum ſit de materia, quę alimentum nuncupatur, ac nutrit. Supereſt de forma Humani corporis nutritionem efficiente dicendum.

Forma Corporis Humani, efficiens nutritionis cauſa, quę ſit. Cap. VI.

QVI ſunt Ariſtotelis dogmata perpetuò ſequuti hi ex illis promptè cognouerint actionem agentis in patiente probè diſpoſito conſiſtere; qua quidem accepta poſitione; nos facile non omnino mente captis declarare poterimus, quod ad exactam hu-

mani corporis nutritionem conficiendā (cuius cauſa efficiens eſt Anima ipſa, eiuſdem corporis forma nuncupata vt antea declarauimus) requiritur corpus, ſeu membrum ritè diſpoſitum, necnon alimentaris materia ad nutriendum idonea, vt dictum eſt ſuperius. At quæ ſint leges perfectum Nutribile conſtituentes, enarrauimus; dum diximus eas ab influētibus ſpiritibus, (quos vel influentem calorem dicas) deſumi: Itidem & ab optima eiuſdem temperatura: à partium cōpoſitione: atq; ab ipſarum continuitate emanare. De materiæ aptitudine, partim verba fecimus, partim faciemus: id manifeſtabitur quum de Coctione, cæteriſq; naturalibus facultatibus ſermonem habuerimus. Partim manifeſtauimus, dum de actionibus Aſſimilationem præcedentibus (Appoſitione inquam & Agglutinatione) loquuti fuimus. Eiuſmodi materiam igitur, quam halitus ſpeciem Galenus appellat, poris ſeu corporis meatibus imbibitā informat Anima, quam informando, adſimilat illam materiæ quę eidem Animæ ſubijcitur; vtputa alimentum carni; quæ quidem mutatio, ſubſtantialis

Secūdo de ſympt. cauſis, c. 3.

tialis eſt. Teſtatur hoc, ciuſdem Philoſophi ſententia in ſecũdo de anima tex. 47. ſub hac locutionis formula. Eſt autem eſſe aliud Alimento, & Augmentatiuo: Secundum enim quòd quantum quoddam eſt augmentatiuum eſt: Secũdum autem quòd hoc aliquid, & ſubſtã tia, alimentum. Itaque tali pacto nutritio conſequitur, & corporis conſeruatio; Iuxta dictum Ariſtotelis ibidẽ. Conſeruat enim ſubſtantiam, & eouſque eſt, quouſque alitur; Id quod exemplo quoque poterit explicari de igne, qui licet impropria nutritione alatur, ſi tamẽ ei combuſtibile aliquod pro ſui pabulo ſupponatur, dummodo præuia diſpoſitione paratum ſit, ac idoneum, in illud confeſtim ignis ſui formam imprimit, vel de illius materiæ potentia, ſinuque eam deducit; & ita illã demum aſsimilat materiæ, quæ eidem igni antea ſubiecta erat; vnde & ignis conſeruationem fieri ſenſibus patet. Anima, tres ſubiectiuas partes, quæ ſpecies dicuntur, in ſe comprehendit; quarum vna eſt in plantis & vegetatiua nominatur, quum eædemmet Plantæ auctione dumtaxat indigeant, vt ab Ariſto-

tele

tele conſcriptum eſt; cuius verba ſunt hæc. A ſenſitiuo autem ſeparatur vegetatiuum in Plantis. Altera ſenſitiua in Brutis, quæ in ipſis ſenſationem auctionemque parit: hoc idem Ariſt. fatetur. In ſenſitiuo autem vegetatiuum eſt. Poſtrema, intellectiua eſt, quæ in Homine reperitur. Ab hac omnes in Homine prodeunt operationes. Huiuſmodi Anima ſecundum ſpeciem vnica Humanum genus vniuerſum illuſtrat: multiplex verò fit ac numeroſa, pro ſingularium hominum numero atq; multitudine. Vegetatiua ergo & ſenſitiua in Humano genere ab intellectu (ſpecie) minimè differunt; quod hiſce verbis comprobat Ariſt. Quibus enim ineſt ratiocinatio corruptibilium, his & reliqua omnia. Sed eadem rationalis Anima pro varijs functionum generibus, quas ex diuerſis eiuſdem facultatibus edit, variam adipiſcitur nomenclaturam; adeo ꝙ quatenus ipſa auget, vegetatiua nominatur, quatenus ſenſationẽ parit, dicitur ſenſitiua; quatenus verò ab illa emanat intellectio, nomen intellectus ſortiri ſolet. Nemo tñ inficiatur exiſtimans noſtrum hoc decretum

Secundo de Anima, tex. 31.

Secundo de Anima, tex. 31.

Ariſt. 2. de Anima, tex. 32.

breui, Atiſtotelis ſermonem haud eſſe de Animarum eſſentiæ ordine ſumendum; ſed de eiuſdem animæ operationum ſerie. Quare talis ſit verborum ſenſus. Non eodem tempore idem fit Animal & Homo; hoc eſt prius operatur Anima intellectiua in embrione ſenſationem efficiendo, mox intellectionē, tunc ſcilicet, quum diſtincta membra ad intellectionem idonea facta fuerint. Alioqui, ſi in huiuſmodi Embrione ſenſitiua anima, abſque intellectiua per aliquod temporis ſpatium exiſteret, Humanus Embrio neutiquam à Brutis diſſideret, ſed eſſet eiuſdem ſpeciei cum illis. Nec eſt alicuius momenti reſponſum dicentium, quòd embrio tunc temporis potentia quadam differt à Brutis, qua diſpoſitus eſt ad rationalem animā recipiendam; Quoniam potentia illa, quid ſpecie diuerſum efficere minimè valet, quum ipſa rei forma non ſit. Vel ſi velimus aſſerere ſenſitiuam Brutorū à ſenſitiua Hominis, ſpecie diſtinctam eſſe quia ab agente ſpecie diſtincto emanat, licet ambæ ſenſitiuæ dicantur; Necnon coacti fuerimus fateri vegetatiuam ſenſitiuamq; Animam in Huma-

no Embrione dicere quid ab Anima rationale ſeiunctum. Dicimus tamen nos id non eodem tempore fieri poſſe: ſuperueniente ſiquidem Anima intellectiua; ambæ illæ, ſenſitiua inquam & vegetatiua deſinunt eſſe: quemadmodum forma ligni deſinit in ligno, cum fuerit in eo ignis accenſus. Ab anima igitur intellectiua functiones prædictę ꝓdeunt omnes; quæ quidem Anima, forma eſt totius Humani corporis, quamuis intellectionem nec aſsidue nec in quacunque corporis parte producat; hoc tamen accidit non ſui culpa, ſed obiectorum cauſa; quæ ei non offerũtur, vel ſubiectorum culpa (in quibus agit) propter illorum ineptitudinem: Hinc fit quòd intellectionem haud gignit in Bracchio, nec in quamplurimis corporis partibus, quia eæ ad intellectionem pariendam idoneæ non ſunt; nec tale opus in cerebro, membro alioqui ad id idoneo perpetuo exercet, quum ei nõ ſemper phantaſmata ſpeculanda repreſententur; vbi neque ſenſatio tactus fieri omnino compertum eſt, quoniam eſt ad hanc ſenſationem ineptum: immò nullam interdum in aliqua corporis

parte

parte functionem edere percipitur; adeo vt nedũ intellectionẽ, ſed neque auctionem neque nutritionem ipſam producit. Non auctionem, ſi adſit materiæ vel ſpirituum priuatio. Non ſenſationem, ſi aderit ſpirituum interceptio, quamquam cæteræ conditiones ad ſentiendum in eadem parte reperiantur: vt exemplis rem illuſtrando patefacere poterimus. ſit membrum aliquod ſtrictis laqueis obductum, id nec ſentit nec augetur; quia eſt error ab alimentorum priuatione, & ſpirituum prohibita fluxione; qui ad membrum alendum confluere debebant immò minus ad intellectionẽ efficiẽdam, ſaltem ad ſenſationem & auctionem obeundam ſpiritibus hiſce vtitur Anima ipſa vt inſtrumento in qualibet noſtri corporis functione. Quo factum eſt vt à Galeno dictum fuerit innatum calidũ omnium actionum naturalium cauſam: id quoque animantium naturã appellauit Hippocrates. Quib. ergo ſi fuerit Anima impedita, ſua munia obire non poterit. Quamobrem, neq; tunc tẽporis nutriet: non nutriet dico, hac ratione cõmotus: Q m̃ ab eadem Animæ

Primo Aph. 15.

citur, vel dum eorum caliditas primigenium humidum eius, pabulum (quã alimentarem ſubſtantiam dicimus)conſumpſerit, id quod in Adultis ordine quodam ipſius naturæ contingere perſpicitur: vtraque ſpirituũ ſubſtantia adhuc duplex eſt: vel natiua à ſemine deducta: vel aduentitia, quæ(nutritione) adacta, ſubactaque eſt. His itaque de cauſis, & ob eandem ſpirituum caliditatem ab externo calore, aut ab aduerſo frigore in alienam qualitatem commutatã, ſeu quouis alio modo à qualibet inſenſa cauſa diminutam, debiles facti ſpiritus (adhuc alendo) terminare auctionem coguntur. Hinc cernimus non æque in omnibus; ſed in quibuſdã celerius, in quibuſdam verò tardius: in his maiorem: in illis minorem auctionem terminari, pro validiori imbecillioriq; cauſa ſpiritus ipſos alterante. Quamuis Ariſtoteles oppoſitum ſenſiſſe videatur, hiſce verbis. Natura autẽ Conſtantium omnium terminus eſt, & ratio magnitudinis, & augmenti; Hæc autem animæ ſunt, ſed non ignis, & rationis magis quàm materiæ. Nos tamẽ conciliat eo loci magnus Commẽtator

Auer-

Auerroes,inquiens, à calore prædictas functiones terminari:ceu Galenus quoque in primo aphoriſmorum xv. aſſeuerat, & ait. Calidum innatum animal finxit, efformauitque, ad iuſtam magnitudinem perduxit, & denique ad finem vſque vitæ alit, atque ſuſtentat:verum quia calor habet ſupra ſe cauſam primam (dicit Auerr.) quæ eſt Anima ipſa; Ideo attributione quadã, ac dignitate primaria. Huiuſmodi opa ad Aĩam referuntur (quemadmodum nos pariter poſuimus) ſecundaria verò & inſtrumentali ratione, ad ſpiritus ipſos vel calorem: Idem enim eſt calor & ſpiritus, ſumendo non eorum qualitatem ſeorſum, neque ſubſtantiam illorum; ſed quod ex eorum ſocietate nexuque conditum eſt.Sicuti ſpirituum ſubſtantia bipartita eſt, ita & ipſorum caliditas in duas ſecatur partes, in natiuam ſcilicet à ſemine contractam: & aduentitiam nutritione adeptam; ex qua fit recentiorum ſpirituum generatio, ac ipſorum cum natiuis confuſio. Huic noſtræ ſententiæ videtur palam fauere eademmet Galeni ſententia, à nobis antea relata. porrò ſi permanens

eſſet membrorum eſſentia, neque venis indigerent nec arteriis, &c. ex qua ritè colligimus quod pronunciauimus, nempe ſpirituum recentium ortū ſeu generationem, ac illorum confuſionem cum natiuis media præeunte nutritione duci. Nam, quum ad membrorum eſſentiam inſtituti ſint etiam ſpiritus; quæ quidem eſſentia non permanens, indiget & venis & arteriis pro illius conſeruatione; nonne poſſumus aſſerere, & merito debemus, quòd venarum, arteriarumque cauſa, tum generatio ſpirituum, tum eorundem mixtio conſequatur? Huic etiam poſſumus (ſi placet) alteram quæ eſt Medicorum rationem adnectere: ſpiritus qui ſiunt imbecilliores, tantam ſanguinis copiam parare minime valent adeò vt, ex ea ſpermatica quæ dicuntur membra poſsint augeri; quoniam ſanguis qui multa indiget commutatione pro ſpermaticis membris alendis (aſſeuerante Galeno) quo magis indigebit ad earundem partium auctionem? Hanc ob cauſam enarrata membra non in quacunque augentur ætate, & auctioni

ter-

qui tamen interea incrementum capeſſant. Hi quum parcius alantur, declarant accretionem neque pleniorem nutricationem eſſe, neque illi perpetuo tanquàm comitem aſsidere. Ego autē attenuationis vel maciei, ac morbi temporum habita prius diſtinctione, Fernelio hunc in modum eſſe reſpondendū cenſeo. Macies interdum tabeſcentiā ſignificat, ſi pro hac à Fernelio ſumatur Macies: falſum vtique eſt tunc pueros augeri; quia vix ſatis eſt ad eorum nutritionem alimonia: quinimo eiuſmodi pueri diminutè & non perfectè aluntur, ſi verò capiatur attenuatiò pro eo quod idem eſt ac non impinguari: id pro certo habeo neque contra Auicennam, neque pariter contra nos eſſe; quia tunc ratione præaſſumpti & in venis iam exiſtentis; necnon ratione illius modici cibi, quem adhuc capiunt, toto ob ſpirituum robur validum in alimoniam conuerſo, nihilo ferè ad excretionem miſſo, propter eam quæ tum ad nutriendum tum ad augendum imminet neceſsitatem, abſurdū non eſt quòd fiat eò tempore additio ſubſtantiæ maior quàm ſit deceſsio; & id in prima

morbi

morbi parte fatemur; hoc eſt, quouſque ſubſtantia eadem & ad alendum & ad augendum ſuffecerit. Atqui, hæc additio fit proculdubio minor, quàm ſi morbus abeſſet: fit itidem additio penes cunctas partium dimenſiones, verum quia maior in longitudine accedit, quàm in ipſa Craſsitie, quũ natura magis ſollicita ſit, atque coacta ad partiũ ſolidarum accretionem ea ætate inquã, qua ſpiritus validiores ſubſtantiam ad eaſdem partes augendas parare queunt: ſiquidem craſsities quauis ętate ferè cõparari poſsit, quum validum ſpirituũ robur minimè poſtulet. Propterea pueri, Adoleſcẽtesq; initio morborũ illorũ aucti ſecundũ longitudinẽ tantũmodo, videntur: macilentia verò in illis priuati non poſitiuè eſt, quatenus videlicet non tanta ſubſtantiæ copia apponitur penes craſsitiem, quanta penes longitudinem accedere videtur: non ob id tamen augeſcunt pueri iuxta longitudinem, & ſecundum craſsitiem minuuntur, quatenus penes hanc plus ſit deperditũ quam id quod reſtauratum eſt. In reliqua verò morbi parte, in qua ſi fortè ſubſtantia ex edulijs ingeſtis vix potis eſt ad nu-

trien-

triedum, ac ſpirituum vis imbecilla admodum reddita ſit, Auctio non fiet amplius, ſed ceſſabit tunc, vel fiet illius (quod initio morbi fuit auctum) diminutio, quæ licet non prorſus ſequatur, ſuccedit ſaltem ſecundum aliquem gradum, quoniam minus tunc quam deperdatur acquiritur: & quia deperditum, naturæ duplicis exiſtit aereæ ſcilicet, ac terreneæ, aereaque magis reſoluitur: ob id poſt morbos diuturnos eius quod reſolutum eſt maior portio ſanguineæ ſubſtantiæ tanquã aereæ eſt, quam ſpermaticæ, quum ab humano corpore aſsiduè defluat aliquid: Macilentia poſitiuè apparet habens auctionem illam annexam quę à morbi principio hucuſque ſuperfuit, ſed minor. Atqui Fernelius inquit alibi, ſolum oſſa augeri, & ſic videtur reſponſum noſtrum non diſſoluiſſe argumentum in oppoſitum deductum. Dicimus, Fernelij ſententiam ſtare non poſſe, eo quod omnino repugnat Ariſt. dicenti. Auctum dici totum, & ſecundũ quamlibet partem augeri, nec ſolum oſſa. Niſi dicere velimus quod intelligat Fernelius de præcipua potiſsimaq. auctione, quoniam alio dixit ſubſtantiam

Gal. 1. Aph. 15.

car-

ſeruantur quos ab origine duxerunt; qui vigorati ex noua ſpirituum generatione, additioneque pabuli, à recenti nutricatione ſubacta, ad auctionem efficiendam apti fiunt. In Adultis autẽ, & ſi aliqua fiat (ob nutritionem) ſpirituum vigoratio: tanta nihilominus fieri non poteſt, vt auctio ſuccedat ex illis; quando cum priores natiuique ſpiritus diuturni tẽporis occaſione nimiũ diſſoluti, ratione vtriuſque ſubſtantiæ alimentaris inquam ac elementaris & natiuæ; itemque natiuæ caliditatis ratione; quamuis adſcititia tum caliditas tum etiam ſubſtantia in his maior acquiratur. Contra verò ethica laborantibus pueris obtingit. Ab his igitur ad ea reuertentes, à quibus hucuſque digreſsi fuimus; Non abre, poſſumus vnà cum Ariſtotele concludere eamdem eſſe animæ potentiam vegetatiuam, nutritiuã atque etiamnum generatiuam. Differunt autem harum functiones inter ſeſe tali pacto. Materia enim quatenus de potentia ad actum aliquem deducitur; generatio dicitur mutatio illa; vt puta quod eſt in potentia caro, ſi actu caro fiat; ſed hæc alicui carnis ſpeciei *Ariſtot. 2. de anima 47.*

D poſt-

poſtmodum aſsimilata, vt verbi cauſa, caro, humanæ carni aſsimilata, dicitur nutritio. Aſsimilata denique, vt in quanto, hoc eſt ſub maiori copia ſecundum omnes ſui partes (ſeruata priori carne quæ augetur) accepta, Auctio tum temporis vocatur. At hæc in hunc ordinem diſponuntur: Præcedit generatio nutritionem: Auctionem verò nutritio antecedit; quemadmodum Ariſtotelis ſcripta legendo; præcipue primum de generatione volumen, & ſecũdum de Anima reperies. verum poſſet aliquis inſtando aduerſus inſtitutum noſtrum arguere. ſi Nutritio, Auctioque pariter ab Animæ potẽtia ꝓfluũt: Hæ functiones merito animales nuncupari deberent. oppoſitum tamen cõpertum eſt ab alijs & à Galeno pronunciari, qui tum in libello de differ. ſymptomatum & in quamplurimis aliis locis, eas naturales appellat. Præterea, cur omnes potiſsimum in arte medica verſati, Nutritionem & Auctionem à facultate iecinoris fieri teſtati ſunt? Præbeamus huic reſponſum, quòd operationes quatenus ad animam vel ad eius potentiam referuntur, nihil prohibet

hibet

hibet illas dici animales: ſed auctio nutritioque determinato modo naturales dicuntur, eo quòd animæ potentia, à qua oriuntur (medio calore) auctio ac nutritio, circa materialia admodum verſatur. Scimus enim & optimè quòd nutritio ab aſsimilatione alimenti ad id quod alitur terminatur. Auctio in aſsimilatæ materiæ magnitudine conſiſtit. Senſatio verò & intellectio animales proprie functiones vocantur; eo quòd potentia à qua ſenſatio oritur & intellectio, circa ea verſatur quæ ſunt immaterialia ac nobilium. Intellectionem, fieri ſpecierum intelligibilium apprehenſione ex accidentibus ſenſibilibus depuratorum, quis eſt qui ignoret? Et ſenſationem, formarum ſenſibilium receptione alicui intermedio prius impreſsarum, quæ mox ad Animæ potentiam relatæ ſint? vt palàm cognoſcitur in hac ſingulari ſenſatione ſenſus viſus, in qua non recipitur ſubiectũ ideę ſenſibilis; corrumperet ſiqui dẽ id ſenſum ipſum; ſed idea tãtum ſiue ſpecies illius ſubiecti, (q̃ ſenſus obiectũ appellatur) ſuſcipitur ab eo. Ad alterum quæſitum, quod eſt (& nos queq;

fatemur) operationes naturales ad Hepatis facultatem referri. &c. Reſpondeo, tali pacto eſſe intelligendum. Potentia ipſius Animæ conficit in Hepate maſſam humeralem, eamque ad actiones naturales parat, Nutritionem ſcilicet atque Auctionem; quatenus ex eadem humorum congerie ſpiritus gignũtur, ſanguis, & ſeminalis humiditas: quæ ſunt Animantis primordia, ex hac itidem humorum cógerie gignitur materia Nutritioni & Auctioni accommoda: idcirco enarratæ functiones omnes iecori acceptę referuntur. Vel dicendũ eſt quòd Medici (inſequentes ſtoicos) vegetatiuam, Naturam appellant. Reſtat adhuc altera difficultas nobis delenda, quæ in medium à Nonnullis afferri ſolet. Quomodo poteſt anima iſta quæ dicitur intellectiua, ſiue rationalis anima nuncupata, Humano corpori & eſſe & operari, præbere ideſt, (ut recentiores aiunt) corpus informare, eique adſiſtere; nam forma quæ dat eſſe abſcinditur abſciſa parte quæ ab eadem informatur. Dicamus hoc verificari de formis illis, quæ de materiæ potentia deducuntur; quod de anima noſtra dice-

dicere non licet : hæc etenim de foris adueniens corpori noſtro annectitur; ſumamus exempli gratia ſpeculum aliquod : iſtud ſi frangatur, repreſentabit adhuc figuram, eamque integram cuiuſcunque hominis vel alterius animantis intuentis illud. Dubijs hiſce ſolutis. Reliquum modò eſſet, vt de materia remotiori Nutritionis & extrinſeca loqueremur, ni ſermo de chylo, (qui ſuccus eſt è cibarijs in ventriculo coctus) anſam nobis dediſſet vt de Naturalibus facultatibus, ijsque Nutritioni deſeruientibus pertractaremus. Quare de his agamus.

De facultatibus naturalibus inſeruientibus nutritioni. Cap. VII.

De Attractrice, & Attractione.

QVum de facultatibus naturalibus, quæ Nutritioni deſeruiunt ſit à nobis agendum : ab vniuerſali facultatum diuiſione ordiri decreuimns.

Facultatum igitur, aliæ ſunt præcipuæ ac primæ, aliæ ſecundæ dicuntur. Primæ in partibus nobilioribus præcipuiſque locantur; vt animalis facultas in capite: vitalis in corde: Concoctrix in ventriculo: ſanguificatiua in iecore: Gignitiua in Teſtibus, & hæ naturales nuncupantur: Facultates verò ſecundæ, quæ etiam inſeruientes dicuntur, quatuor numero commentantur; Attratrix, Retentrix, Concoctrix ſiue Alteratrix, atque Expultrix. Hæ omnes in quacunque corporis particula reperiuntur vt teſtis eſt Galenus in commentarijs de differentijs morborum; necnon in octauo de compoſ. medicament. localium cap. 7. aſſeruit; ſed eius verba de propriis ac peculiaribus facultatibus ſunt intelligenda: Communium ſiquidem altera pollet in aliqua corporis parte & non in alia: vt concoctrix in ventriculo: Retentrix in Inteſtinis & veſica: Attractrix in Hepate & Renibus: Expultrix in renibus & inteſtinis. In veſica autem & inteſtinis attractio communis non fit; quoniam inteſtina neque à ventriculo trahunt, neque à renibus veſica vti ſcriptum reliquit Galenus

Gal. 5. de loc. affect. cap. 7.

Gal. 5. de loc. affect. cap. 7.

lenus in 6. de loc. affect. cap. 3. vt igitur abſoluta corporis vel membri alicuius nutritio fiat, neceſſe eſt vt facultates omnes ritè ſe gerant. Attractrix facultas eſt vis animæ quædam, quæ medio temperamento attrahit ad membrũ id quod ſibi familiare eſt. in hac autem operatione, Attractione inquam ſunt quinque à nobis conſideranda: Membrum ex quo: Membrum ad quod; Materia quæ trahitur: Et via, ſiue ductus per quos attractio fit: denique ſunt inſtrumenta ad hanc opportuna. Membrum ad quod trahitur, dicimus tunc probe ſe habere, quotieſcunque (ſuppoſitis cæteris conditionibus pro membrorum optima conſtitutione antea deſcriptis) temperatum in calore percipiatur; nam calidi eſt attrahere, ſcripſit Ariſt.in 4.Metheor.lib.Id ſummopere animaduertendum eſt;quoniam ſi exceſſus defectusve eſſet in calido ipſius mẽbri,hoc traheret ſuccũ coctũ vel crudũ adhuc celerius ad ſeſe; ſi tali pacto obtingat,erit ſuccus ad alendũ ineptus: vtputa ſi iecur ĩ caliditate quodãmodo exceſſerit,chylũ à vẽtriculo nondũ elaboratũ rapiet,quo nõ nutrieť vtiq;, ſed

Gal.5. de loc. affect. cap. 7.

pro ſui nutritione (vt Galeni verba referam) abutetur illo, neque cæteræ corporis partes hanc ob cauſam nutriri quibunt: quum ſit ſuccus iſte contumax ſecundæ concoctioni, qua coctione opus eſt: ad ſuccum parandum pro membris enutriendis. Quapropter ij qui ſunt ætatis vigore valentiorem calorem habent: pueri verò ad vſum ſufficientem, veluti ſcriptum eſt à Galeno in tertio de ſympt. cauſis cap. 3. At ſi quãdo ſuccum probè confectum, traxerit Hepar pluſquam par ſit, fiet eo temporis aluus ſiccior. Si verò defecerit in caliditate, vel magnus erit defectus; vel paruus: ſi ſit huiuſmodi, tardius iuſto trahit; ſic membra nutritionem intempeſtiuam modicamque ſuſcipient. ſed ſi magnus fuerit defectus, nulla prorſus attractio fiet, nullaque pœnitus nutritio: & fluxiones gignentur, quum iecur ob maximam caloris imbecillitatem attrahere non valeat, vt edifferat Gal. ſexto aphoriſmorum commentario ſuper Aphoriſmum decimumſextum. Membrum, è quo trahitur alimentum, requiritur in humido temperatũ, vt attractionem permittat; alioqui nul-

Gal. 2. aph. 2.

Gal. 5. de loc. affec. cap. 7.

Gal. 5. de loc. affec. cap. 7.

la vel tarda nutritio ſuccederet. Materia alimentaris attrahenda ſubſtantiæ ſit mediocris, nec in quantitate modũ excedat; ſed in qualitate, benigna exiſtat. Subſtantia mediocris appellatur (Medicorum more) quæ media eſt inter craſſam ac tenuem: tenuior ſiquidẽ fluxilis admodum reddetur: Craſsior autem alendas partes peruadere non poterit. Mediocris quantitas exigitur; quia ſi nimia fuerit eius copia, neque à membris enutriendis, neque ab ipſo calore, regulari vnquam poterit. ſi pauca; quantum ſat ſit non nutriet. Qualitas benigna eſt, per quam familiaritas ineſt alimento cum membro quolibet enutriendo. Tale vt ſit alimentum neceſſe eſt, ad euitandum id, quod præcipit Galenus cauendum in ſecundo Aphoriſmorum Hippocratis Aphoriſmo decimo ſeptimo, hunc in modum inquiens. Alitur enim quæque pars à cõueniente & familiari naturæ ſuæ alimẽto, quod merito nos ſecundum ſuam cuique parti naturam eſſe dixerimus. ſi itaque ad eam affluat ſuccus quiſpiã, qui alteri particulæ ſit ſecundum naturam, ſed huic præter naturam & alienus

exiſtat

exiſtat, malò certè quidem is particulæ fuerit; quemadmodum Mandragora, papaner, & ruta &c. Via ſiue Ductus per quos alimentum ducitur; ne ſint latiores, nec arctiores quàm deceat; quia ſi nimium lati fuerint, ocius trahetur ſuccus, qui poterit eſſe incommodus dupliciter, vel propter ſui cruditatem, vel ob celeritatem ipſius motus; nam impetu quodam recens, alendæ parti approximabitur; quam denique infeſtabit. Crudus erit ſuccus, quia modicè per meatus illos atque canales imorando non ſuſcipit in ijs vlteriorem, concoctionem, quæ ſit nutritioni conueniens; Quoniam recipit in vaſis ipſis coctionem magis exactam præter eam quam in Hepate ſuſcepit; licet hæ, non duæ dicantur coctiones inter ſe diſcrepantes; vna tantum eſt coctio ſecunda, quæ & in Hepate celebratur & in venis ipſis; ſed quæ ſit in venis, dicitur ſecundæ concoctionis perfectio, non autem alia concoctio, neque à ſecunda coctione differens. Inſtrumenta Attractioni ſubminiſtrantia ſunt ipſi villi. Hi, triplici differentia potiſsimum diſtinguuntur:

Gal. de bono & malo ſucco cap. 5.

tur:

tur: alij, Recti ſunt: alij obliqui: Tranſuerſales uonnulli dicuntur. priores deſeruiunt Attractioni. Reliqui verò duo, vt cæteris operationibus Expulſioni videlicet ac Retentioni deſeruiant inſtituti ſunt, ſicut habebimus inferius. Modò de Retentrice, deque eius operatione dicamus.

De retentrice facultate, & retentione. Cap. VIII.

POſteaquàm de attractrice Facultate, ac de illius functione ſeamonē habuimus, poſtulat ordinis ratio, vt de Retentrice, necnon de Retētione dicamus. Retētrix igitur facultas, eſt animę vis quędam, quæ media elementorũ tēperata qualitate retinet ſuccos, vt ad alēdas corporis partes ipſi parent. In Retētione, quatuor neceſſario admittũtur, Mēbrũ quod retinet: Materia q̃ retinetur: Inſtrumēta, per quę fit retentio: Et tempus retētioni competens. Membrũ in ſicco temperatum requiritur; quādoquidē, ſi in hoc excederet, fieret materię ſuppreſsio; vnde ſenuũ corpus ad hanc actionē malè cōparatũ eſt, quia ſiccius exi-

exiſtit. Si verò deficeret, ſequeretur alimenti prolapſus: propterea pueris dicebat Galenus 3. de ſymptom. cauſis cap. tertio.) adeſt retentricis imbecillitas. Materia, penes ſubſtantiam, optimi ſucci ſit, vt euitetur cachochimia: Penes quantitatem eadem materia moderatè concurrat, ne oriatur plethoria, vel retentricis debilitas inde ſequatur. Inſtrumenta inſeruientia nutritioni ſunt obliqui villi; quatenus ex obliquo collocati ſiſtunt ſuccum ne crudus, vel ſemicoctus labatur. Tempore, opus eſt huic actioni, nam ſi diutius retineatur ſuccus, cæteræ corporis partes (ob indigentiam) iacturam patientur. ſi citius; Materia vel diminutè cocta, vel cruda prorſus ſeceſſerit. ſi priori modo (vt de ventriculo exemplum afferam) materia ſecedat, cauſabitur fluor ille, quæ cæliaca, ideſt, ventralis affectio dici ſolet. ſi poſteriori modo, affectus orietur qui lienteria, ſiue inteſtinorum ac ventriculi leuitas appellatur. Hæc pauca de his ſint ſatis; qui quum de altera facultate tractandum ſit à nobis: ſi hoc prius addidero, quòd hæc prædicta facultas vt

expultrix quoque concoctioni miniſtrant.

De concoctrice Facultate & concoctione. Cap. IX.

NON ſecus ac facultas attractrix & etiamnũ retentrix, eſt Concoctrix ipſa ſiue Alteratrix facultas, vis animæ: at hæc ope temperamenti rem alimentarem pro corpore nutriendo transmutat. Iſtius etenim actio nimirum Concoctio triplex eſt: *Gal.5.de loc. affect. cap.7.* Alia poſtrema, quæ & tertia nuncupatur, ac in parte corporis qualibet conficitur: *Gal.1.de ſan. tuend. cap.2.* Alia ſecunda, quæ in Hepate & venis ad vniuerſam membrorum diſtributionem celebratur: *Gal. de bonit. & vitio ſucc. cap.5.* Alia prima, quæ omnium communiſsima & in ventriculo & inteſtinis fit, *Gal.4. de uſu part. cap.17.* quippe cum veram concoctionem in ore minime fieri arbitremur; ſed potius in ore præparatoriam actionem quandam ad coctionẽ ipſam effici, quam leuigationem Galenus appellat, aſſeueramus: Coctiones omnes ad integram exactamq; corporis

poris nutritionem exquiſitas fore duci-
Gal.1.de ſan. tuen.c.2.c.2. mus; Quarum ſumma cognitio ab ex-
crementis propriis peculiaribusque de-
ſumi poteſt. Indicant porrò excremen
ta quælibet ſuarum partium conſtitu-
tionem vt videre eſt apud Galenum in
primum de morbis vulg. comment. 2.
Excrementum tertiæ concoctionis præ
cipuum eſt id quod per halitum dige-
Gal.1.aphor. 15. ritur ἄδηλος διαπνοὴ græcè uocatum.
Verum quia iſtud obſcurum eſt, & ſen
ſus noſtros latens; de eo ne verbum qui
dem habuero: ſed de altero loquar mi
nus præcipuo, magis tamen euidenti,
qui & ſudor dicitur. Iſte enim totius
Gal.1.de ſan. tuen.ca.12. corporis excrementorum cognitionem
præbet ex Galeni ſententia in libello
de conſtit. artis Medicæ. Sudoris igi-
tur cognitionem à duobus pendere, à
quantitate inquam ipſius, & ab eiuſdẽ
qualitate cenſemus: ſudoris quantitas
copioſa eſſe non debet, ſed mediocris:
indicat ſudor multus humorum nimie
Gal.4.aph.4. tatem in corpore exiſtentem. A quali-
tate ſudor bifariam cognoſcitur à qua-
litatibus primis nempe, & à ſecundis.
A primis, calidus ne ſit neque frigidus;
præbent documentum hoc Hippocr. &
Gal.4.

Galen. quarto Aphoriſmorum, aphoriſ. quadrageſimoſecũdo namque ſudor frigidus, non exactè coctos oſtendit humores: Calidus, extraneam qualitatem ſignificat. Tepidum ergo ſudorem fore neceſſe eſt. A ſecundis qualitatibus ſudor nobis innoteſcit, à ſapore, colore, atque etiam ab ipſius odore. ſit ſalſi ſaporis cum pauco amarore, colorisque pallidi vt docet Galenus 10. de facult. ſimpl. medic. cap. de ſudore. Apparet huiuſmodi ſapor dicit ibi Galenus dum nolentibus quandoque ſudor in os defluit. Ab odore ſudoris cognitio deſumitur; quoniam ſi graue oleat ſudor, putredinem aliquam demonſtrat. vt boni itaque odoris exiſtat operepretium eſt. Et hæc de modis cognoſcendi perfectionem tertiæ concoctionis dicta ſint; quæ nil aliud eſt, quàm conuerſio humorum in materiam ad membrum quodlibet enutriendum idoneã. Ad eiuſmodi coctionem perficiendam duo neceſſaria ſunt: vnum quòd materia concoquenda, fuerit abſolutè in Hepate concocta, vel ſi ſit aliquis in eo commiſſus error, is adeò paruus exiſtat, vt in partibus alendis

Gal. 1. de ſan. tuen. c. 2.

corri-

corrigi queat. Alterum eſt vt membrũ ſit iiſdem prædítum cõditionibus quas antea de membro & corpore nutriendo poſuimus. Excrementum indicans perfectionem ſecundæ concoctionis, quæ ſit in iecore, duplex eſt Aliud gibbæ partis, Aliud verò concauæ; Iſtud per inteſtina dimittitur; id tunc perfectam indicabit coctionem quum ſuis abſolutum fuerit numeris, de quibus ſermo habebitur, vbi de prima concoctione nobis locus erit. Excrementum gibbæ iecoris partis per vaſa vrinalia q̃ dicuntur à Græcis ουρηϑηρεσ, & per ueſicam extra corpus pellitur, vocaturque ab omnibus vrina; iſta, vt perfecta iudicetur, plures conditiones admittit; quarum primam à quantitate deſumit: Secundam à qualitate: Tertiam à ſubſtantia ſuſcipit: Quartam & poſtremã ab ijs quæ in ea cõtinẽtur, capere licet. A quantitate, ſi vrina correſpondeat aſſumptis in cibo & potu dummodo hæc in quantitate conuenienti ſumpta fuerint. A qualitate, biſatiam obtingit: ab odore: & colore: ab odore, non fateat: à colore, ſit palearis vel aurei coloris. cæteri colores ſunt alieni. Tertiam

Gal.1.de ſan. tuen.c.12.

Gal.5.de loc. affect.cap.4.

1.de ſanitate tuen.cap.2.

Gal.de renum affect.

Gal.1.de criſi cap.12.

tiam à ſubſtantia: vrina media ſit inter craſſam ac tenuem: craſsior enim demonſtrat vel admixtionem craſsioris humoris adeſſe; vtputa phlegmatici, ſeu melancholici: vel aduſtionem quandam oſtendit, in qua ſubtiliores partes aereæque defluxerint, ijs duntaxat permanentibus quæ craſſæ ſunt atque terreſtres: aut frigiditatem nimiam ſignificat. ſi vero ſit vrina tenuior, indicat vel permixtionem ſubtilioris materiæ; vt bilis, & huiuſmodi: vel quia non eſt abſolutè cocta materia; & ita ſeroſa, ac admodum liquida percipitur; Concoctio namque ſemper incraſſando procedit. Quartam à contentis in ea, indicationes ſumit vrina penes duo: Alterum ex parte illius quod continetur: Alterum ex parte loci qui continet illud. Locus continens penes ipſius differentias diuiditur, ſuperiorem ſcilicet, inferiorem, & mediũ; adeo quòd ſi contentum in ſuperiori loco inſpiciatur, indicabit tunc agitationem quandam, ſiue flatum in humoribus ipſis; diciturq; tum nepheli ſeu nebula: ſi in medio conſtiterit, eneorema ſiue ſuſpenſio vocatur; iſta, flatuoſitatis quoque

ſignum (etſi minoris) præbet. In loco igitur inferiori reſidere cum modica eleuatione oportet. Iſtud profecto (ratione loci) perfectam coctionem declarat, & hipoſtaſis ſiue ſedimē appellatur. Ex parte contenti duo conſiderantur: vnum, quod eſt ſubſtantia: Alterum, Qualitas ipſius. Qualitas adhuc iuxta duo, colorem inquam, vel grauitatem ac leuitatem iudicatur. Quoad ſubſtantiam, contentum æquale ſit, adeo vt omnes ſui partes ſimul ſint annexæ, ac in vnum adiunctæ, nulloque modo diſperſæ cernantur. Quoad colorem; album eius colorem eſſe neceſſe eſt, vel rubrū aliquantulum, ſicut in illo Aphoriſmo

4. *Apho.* 71. videtur Hippocrates aſſerere. Quibus in die ſeptima futura eſt criſis, ijs vrina rubram in die quarta nubeculam habēs apparet. ſit demum leue, non graue. Hactenus dictum ſit à nobis de modis dignoſcendi ab iis quæ excernuntur, ſecundæ coctionis in iecore, & venis conficiendæ perfectionem, quæ nil aliud eſt quàm tranſmutatio chyli in humores, medio tamen calore, ac ipſius iecoris ſubſtantia; quæ duo ad gignendam humorum congeriem neceſſario concur-

runt,

runt; vt chylum ſcilicet in vena Portæ ab Hepatis calore ad ſanguineum colorem modicè verſum pertingat iecur: ipſumque poſtea ſui ſubſtantia perficiat. Hanc ob cauſam conſtituit natura iecur non cauernoſum, ſed ferè planum, quo commodius chyloſa maſſa totum iecur pertingeret. *Gal. 4. de uſu part.*
Amplius conditiones aliàs (præter has) ad huiuſmodi concoctionem perficiendam neceſſe eſt eſſe; quæ ab Hepate & chylo ducuntur. Hepar, eadem conſtitutione præditum fore operepretiū eſt, quam de ſingulari membro in quo tertia concoctio perficitur prius adduximus. Chyloſæ materiæ conditio eſt, vt ea ſit in ventriculo perbelle concocta; vel ſi quid ventriculus in ea coquenda iam defecerit, illud modicum ſit, ita vt Hepate recuperetur; in quo ſecunda concoctione, (quę abſoluitur in eo) exactè concoqui valeat. *Gal. de bonit. & uitio ſucc. cap. 5. Gal. introduc. Gal. de bo. & mal. ſucc. c. 5.* Primam concoctionem in ventriculo confici dicimus: at hæc iudicatur nunquid exquiſita ſit per eius excrementa, quæ nominantur fœces. Ad has itaqne recurrendum eſt; propterea quòd negantes nos corpus eu-

cratum, ideſt ſumme temperatum dari, exiſtimamus tempus inſtitutum perſcribi non poſſe, quo, in ventriculo coctio fiat: credimus tamen eam celerius tardiusque perfici pro temperatura magis minusque ad eucraſiam accedente; Quorum teſtimonio ſunt verba Galeni de ventriculo 3. de diebus decretoriis cap. 8. At quum naturali habitu fruitur, perfectæ concoctionis tempus, ipſius recrementorum expulſionis terminus eſt, quem neque præuenit, neque præſentem adhuc moratur. Conditiones fœcũ indicantium perfectam ventriculi coctionem à quatuor deſumuntur: Ab eorum ſubſtantia: à Quantitate: Qualitateve: & ab ordine ſeruato. ſi molles fuerint compactæ, ac æquales; optimæ fœces in ſubſtantia cẽſentur. In quantitate, ſi ingeſtis eduliis reſpondere videantur; eo magis ſi edulia & excreta fuerint mediocria. In qualitate, ſi fœtidum non emittant odorẽ, neq; determinatum colorem obtineãt; ſed figurata extiterint, nec in exitu ſtridorem emiſſerint, neque ſpumoſæ appareant; quoniam & ſtridor & ſpuma ex mala concoctione oriuntur: oſtendunt equi-

Gal. 5. apho. 5

Hippo. in prognoſt. c. 2. tex. 13.

Gal. 1. aphor. 12.

Gal. 1. de criſi cap. 11.

Gal. 7. metho.

Gal. de nat. facult.

equidem ambo hæc flatum cùm tenui humiditate permixtum. In ordine exeũtia demonſtrant optimam concoctionẽ ſi tempore atq; hora conſueta exierint. Quæ omnia faciunt, ad cognitionem *Gal, 1. aphor. 12.* etiamnum perfectionis excrementi in concaua iecoris parte geniti; quod ab eo per meſarei venas mittitur ad inteſtina. Hæc dixiſſe volui de modis noſcendi perfectionem omnium concoctionũ: ſed nouiſſime concoctionis ventriculi: Quæ nil aliud eſt quàm conuerſio eius *Galen. 3. de ſympt. cauſis cap. 3.* quod comeditur & bibitur (per alterationem) in chylum à naturali calore vẽtriculi, cui opitulentur ſpiritus conti- *De diff. ſymp. 4. cap.* nuè fluentes. Ideo Gal. in arte Medica *Gal. 2. de facult. nat.* protulit hæc verba. ventriculus optime concoquet, ni Hepar & cor obſtiterint; *in 6. de morb. vul. comm. 4.* ad quam pariter concoctionem nõ me- *in progn. cõ. 1.* diocriter conducit ventriculi ſubſtãtia. Cæterum vt exacta concoctio fiat, duo potiſſimum exigimus. Primum, ventriculum probè conſtitutum. Secundũ, cibaria ipſa ad concoquendum idonea. Intelligamus nomine cibariorum non modò quæ comeduntur, verùm etiam quæ in potu ſumere conſueuimus; de quibus dicemus poſtea, quum de ma-

teria alimẽti remotiori loquemur. ventriculi ad coquendum optima conſtitutio habetur tum ratione ſui, tum ratione alterius. Ratione ſui, adhuc dupliciter: vel penes id quod continetur in eo: vel penes partes vniuerſum ventriculum conſtituentes. Primo modo per accidens. Secundo verò per ſe ad ventriculi conſtitutionem dicitur. Penes contentum in eo trifariam conſideratur adhuc: vel enim illud genitum eſt in ventriculo: vel in toto corpore ſeu parte aliqua, ad ipſum tamen ventriculum confluxerit. Debet itaque ventriculus (vt ſit bona diſpoſitione conſtitutus, & coctionem conficere queat) quibuſcunque prauis humoribus ſuccisque priuarij: quos iam elapſo tempore ex ineptis cibarijs, vel aliis de cauſis impeditus ipſe genuerit, aut ij aliunde regurgitauerint ad eum: quæ conditio per accidens ac priuatiuè requiritur. Penes ipſius ventriculi partes (præter influentes ſpiritus) intelligere oportet ſimilares & inſtrumentarias, atque his cõmunes. Penes ſimilares, ventriculum temperatum fore neceſſe eſt; quandoquidem ſi ipſe frigidior fuerit, cruditates gignet

quamplurimas; ſi verò calidior extiterit, cibaria corrumpet quæ temperata ſunt, ac facilia coctu reperiuntur: ſin humidior, fluxiones gignet: ſi denique ſiccior, alimentum pro membris enutriendis paratum non reddet. Calor igitur ipſius, à quo celebranda eſt ipſa concoctio, temperatus eſto; intelligendo de complexionali calore & influente. Penes inſtrumentarias partes, ſit probè compoſitus; adeo quòd nec vllus vnquam tumor præter naturam in eo appareat, qui coctionem profectò impedire queat. Penes vtriſque communes, vt ſint optimè coniunctæ, nec aliqua ſolutio continuitatis adſit; alioquin fieret coctionis fruſtratio, & alui fluores ſubſequerentur. Ratione partis alicuius, bifariam contingere poteſt: vno modo vt altera pars mittat ad ventriculum id quod mittere non debent, prauos inquā humores, ac alteratos ſpiritus: alio modo, vt id non mittat quod mittere teneatur, calorē nimirū influentē: & hoc erit quādo altera pars fuerit in ſimilaribus, aut inſtrumentarijs alteratione quadā, vel cōtinui ſolutione, vtputa vlcere, ſeu vulnere illato, aūt id gen⁹ ſimile affecta:

à quibus omnibus inuicem coeuntibus, vel ab iſtorum pluribus, vel vnoquoq; ſeorſum accepto, coctio in ventriculo impeditur: vt ſi Hepar calidius extiterit, itidemque ſcyrrhum, aliumve prę ter naturam tumorem patiatur, vel plagam aliquam acceperit; aut ob acrem humorem continui ſolutione affectum fuerit; vel ob membrũ aliquod læſum, ſit impeditum; quoniam dicetur tunc ventriculi coctio non ex ſe, ſed ex alterius ratione; aut per conſenſum, vel cõſortij legę impediri. At hic notãdi ſunt modi, quibus aliqua pars, vel ipſius functio legę conſortij lædi poſsit. Primus eſt ratione identitatis ſubſtantiæ. Secundus, ratione propinquitatis. Tertius communitatis officij. Quartus ratione vtriuſque, vicinitatis nimirum atque officij, ſiue operationis. Exemplificatur enim primus modus in inciſo vel compuncto neruo; nam fit conuulſio tunc per conſenſum ratione ſubſtantiæ conſimilis; quum nerui omnes in ſubſtantia communicent: id non euenit in carnoſa parte, quę ſi pungatur, haud neceſſario læditur neruus. Exemplum ſecundi eſt, læſo ventriculi ore, læditur ob

vicinitatem cor. Tertius modus hoc exemplo monſtratur, læſis vteri venis, vel propter obſtructionem, vel propter quid aliud: venæ in mammis ob officij communitatem læſæ videntur; quum ex ſanguine deferant ab vtero ad mammas pro lacte conficiendo. Hinc dixit Hippocrates. Mulier quæ nec prægnās est, neque puerpera, & lac habeat ei menſtrua defecerunt. Poteſt huic aliud exemplum addi. Eſto quòd lædatur ex obſtructione neruus in nuca; actiones ſenſus vel motus partium nucæ ſubiectarum illicò lædi manifeſtantur. Quarti, poſtremique modi exemplum de omento ſolet adduci, quod ſi lædatur; ventriculi coctio lædi neceſſe eſt; quoniam omentum poſitum eſt ad ventriculi fundum, vt huius calorem per ſpiritus ab arteriis in eo congenitis ad ventriculum fluentes pro coctione perficienda foueat. Tandem, ad rem ipſam redeuntes dicimus quòd cibaria quæq; vt ad coctionem idonea cenſeantur, plura numero requirunt, quorum notæ ſumuntur ab eorum ſubſtantia; A quantitate: necnon à qualitate: à modo vſus: ab ordine; Et temporis occaſione.

Gal. 5. aphor. 37.

A ſub-

A ſubſtantia; quoniam ſi ſumatur aliquod coctioni contumax; non concoquetur ſtante adhuc optima ventriculi diſpoſitione: veluti ſi deuoretur (quemadmodum dicit Galenus) uuæ acinus integer, talis forſan exibit qualis ingeſtus fuit. Id non culpa ventriculi, ſed cibi ad coquendum inepti cauſa continget. Sit igitur eorum quæ ingeruntur ſubſtantia mediocris: tenuior ſiquidem incraſſari non poterit, neque etiam concoqui. Verum tamen corpus quum abſolute diſpoſitum, nec temperatum omnino reperiatur (vt aliàs explicauimus) diciturque nihilominus illud ſumme diſpoſitum quod ad æquale magis accedit; cui ſimilia ſuæ naturæ cibaria conueniunt. Galenus tertio. de facultat. ſimplic. alimentor. capit. quadrigeſimo primo. Illi verò quod prauam temperiem aut ab initio fuit ſortitum, aut poſt acquiſiuit, non ſimilium ſibiipſi. eſus; ſed contrariorum eſt vtilis. Seruatur enim ſimilibus quod probè ſecundum naturam eſt temperatum; quemadmodum quod male eſt temperatum à contrariis ad proprium temperamentum adducitur; hoc

1. de lo. affec. cap. 4.

ibidem dixit Galenus: cuiuſmodi eſt ventriculus, ſi in caliditate defecerit, ei non craſſus neque denſus cibus præbendus erit. Propterea ſaxatiles piſces tūc in eduliis rectè conuenient, caro autem bubula nequaquam. ſi vero exceſſerit in caliditate, cibariorum ſubſtantia craſſior conuenit, ſuapteque natura coctioni reſiſtens; quandoquidem ſi id forte exhibeatur in cibo, quod leui negocio concoquatur (in quo genere ſunt ſaxatiles piſces) corrumpetur. Caro autem bubula tanquam cibus acri ipſius ventriculi calori competens belle concoquetur. Hoc habetur ex Galeno ſecundo Artis Medicinalis inquiens. Calidior verò natura ventriculus magis concoquit quàm appetat, & multo magis quæ dura ſunt, & non facile alteratione ſuſcipiunt; nam, quæ facile alterantur, in ipſo corrumpuntur. Ita quoque de ciborum quantitate nobis dicendum eſt; ſi namque ventriculus ſit temperato præditus calore ęquam cibariorum quantitatem expoſcit; ſi verò non temperatus ei calor inſit, adeò quòd mediū inter exceſſum & defectū non obtineat: Pro eiuſdē exceſſu defectuq; cibariorū quan-

Gal. 1. de alimē. facul. c. 1.

quantitas erit ei perſcribenda; & ſi hæc ſcitu difficilis ſit vt aſſerit Gentilis. Omnium ciborũ quantitas duplex eſt: quædam continua dicitur: quędam diſcreta nuncupatur; quarum neutra ad vnguem perſcribi poteſt ob inæqualem tẽperaturam & variam, quam in humano genere dicimus reperiri. Quare nonnullas regulas præbeamus, quibus dicta quantitas regulari poterit. Præter hãc nuperrimè poſitam indicationem, penes temperatã nempe ventriculi conſtitutionẽ, ſumptam, ac eiuſdem exceſſum defectumve, adeo quòd ſi ventriculus exceſsiuè calidus extiterit, maiorẽ ciborum copiam & ſępius expetit. Contra verò, vbi ventriculi calor imbecillior percipitur, eſt agendum. Temperato autem mediocrem exhibebimus quantitatem: ſecundum ſumimus canonem ab anni tempore: tertium ab ætate: à regione quartum: quintum ab ipſa conſuetudine: ab arte poſtremum. Regio enim multum conducit ad hoc; quoniam ſi corpus probe temperatum ſumatur, tale ſeruari oportet ex Galeni præcepto ſecundo de ſanit. tuenda; qui dixit, Optimũ corporis ſtatum non

Gal. 3. de ſym pt. cauſis c. 3.

cap. 12.

alte-

alterandum, ſed ſeruandum: at eiuſmodi corpus niſi in regione probè temperata conſeruari non poteſt: Id quod manifeſtè fatetur Galenus in ſecũdo de ſanit.tuenda cap.7.dum ait. Hippocratis patria, quia eſt probè temperata,conuenit corpori optimè conſtituto; cui quidem in frigidiori calidiorive Regione poſito, mediocrem ciborum copiam ſanè præbere non licet; ſed in frigidiori maiorem ac ſæpius exhibere, ob caloris vim validiorem, qui ab ambiente aere per antiperiſtatim ad interiora mẽbra detruſus, altius inſederit. Quare dormientibus concoctiones efficacius fiũt, vt conſtat per verba Galeni hũc in modum exarata. Quòd autem eorum plerique qui laboribus ſeſe confecerunt, à prauis cibis minus lædãtur, in cauſa eſt quòd iis ſomni ſint profundiores. Quæ res ad coctiones multum adfert momẽti: quòd ſi inſomnes ipſos plures ordine noctes ducere coegeris morbo ſtatim corripientur primo de facult.ſimpl.aliment.cap.2. In regione autem calidiori,minus cibi & rarius offerre expedit propter natiui caloris vim imbecillam; qui ad extimas corporis partes per hali

tum

tum diffuſus coctiones abſolutas efficere non valet. Proinde Lituani, Poloniique plus ac ſæpius comedentes in natiua ipſorum Plaga, quàm hic Romæ; magis meliuſque nutriuntur, atque longè ſaniores ibi degunt. iiſdem rationibus anni tempus eadem nobis dicenda
Gal.1. aphor. 15. eſſe demonſtrat. Totum anni tempus in quatuor partes, eaſque præcipuas ſegregatur: in Ver, Aeſtatem, Autumnum, atque Hyemem ipſam, ſed quatenus ad cibationem ſpectat, in duas dũtaxat ſecemus tempus ipſum; quemadmodum ab ipſomet Hippocrate diuiſum quoq; fuiſſe didicimus. ſub prima enim parte is duo membra collocauit. in ſecunda verò, reliqua duo concluſit, dum inquit. ventres hieme & vere na-
1.apho.15. tura calidiſsimi ſunt &c. Poſtea ſubdit. Per ea igitur tempora plus cibi da-
1.apho.18. re oportet. Alio loco ait. Aeſtate & Autumno, cibi copiam ferunt difficillimè, Hyeme facillimè, vere minus. Hæc duo tempora Regioni frigidæ correſpódent; quamuis poſſet aliquis de vere addubitare aſſerens Ver temperatum cerni. Fatemur id nos de medio veris dici poſſe; & hanc ob cauſam ver tem-

peratæ Regioni conſentire. pars verò eiuſdem Hyemi propinquior frigida eſt. Hac itaque ratione, Hyeme & vere multum cibi conuenit & ſæpe; ſed vere minus. Aeſtas & Autumnus calidæ Regioni conſentire videntur: idcirco parum & ſæpe ijſdem temporibus corpora cibantur. Aetatis diuiſio de quantitate cibandi nobis normam præbet: nam ætas matura, quia media eſt inter augendum & declinandum, mediocrem cibi quantitatem poſtulat: Aetas verò puerilis ſeu adoleſcētiæ nuncupata, maiori indiget nutricatione; inde maior cibi copia & ſæpius ei competit. ſumitur hoc ab Hippocrate dicente. Qui plurimum creſcunt, multum habent calidi innati, ideo maiori egēt alimento: & à Gal. de ſympt. cauſ. ꝙ pueri quia corpora habent calida & humida, celerrimè nutrimentum alterant, in ſe recipiunt, agglutinant, & aſsimilant. Senectutis ætas, minori caloris copia prædita eſt, minorique indiget alimonia; hinc fit quòd pauca ciborū quantitate pariter indigeat; cui quidem ſententiæ ſuffragātur eiuſdēmet Hippocratis verba, ſenes facillimè ieiuniū ferunt. *lib.3.c.3.* *Gal.4. de ſympt.cau.c.3.*

Conſue-

Conſuetũdo in cibatione deſpicieda nõ eſt, immo maximopere conſideranda; quandoquidem ipſa ſit altera natura; quam ſi quis commutare tentaret, corpori noſtro admodum officeret. vnde dixit Hippocrates. ſemel, multum, & repente vel vacuare, vel replere, vel quouis alio motu mouere, periculoſum eſt; ex quibus infert mutationem à conſuetudine periculo non vacare. ſed alibi clarius. Conſueta longo tempore, etiam ſi deteriora ſint, inſuetis minus moleſta eſſe ſolent. Et alibi ait. Qui ſoliti ſunt prandere, & non prandeant, imbecillitatem corporis percipiunt, & animi proſtrationem. Qui verò ſemel in die cibari ſolent, ſi pluries cibum capiẽt corporis grauedinem ſentient. Quantũ indicet ars ipſa de cibationis quãtitate, adeò ſenſibus patet, vt nulla demonſtratione, nullaque mentis agitatione res egeat. Videmus etenim Ruſticos, eoſq; pariter qui artem aliquã in aquis exercent, plus ac ſæpius comedere, quàm ij qui in ocio degunt. Hi ſunt ſcopi, ſiue indicationes omnes, in quibus cibandi quantitates verſantur. Poſſunt nihilominus & breuitatis ſtudio, & neceſsitatis

Gal. in lib. de conſuet. c. 2.

De rat. vict. in morb. acut.

tatis

tatis cauſa cunctæ ad binos fontes reduci: Ad alterum, qui virium robur demonſtrat: & ad alterum, qui humorum copiam in corpore exiſtentem declarat. Quorum vtrumque uirium robur ſcilicet & humorum copia iterum diuiditur: Robur virium; aliud validum eſt, aliud imbecille: Humorum pariter copia; alia exhuberans; alia deficiens. His inuicem copulatis, canon de quantitate cibandi corpora inſurget; nam ſi virium robur debile extiterit cũ humorum abundantia dempta illorum corruptione (quia de ſanis eſt ſermo noſter inſtitutus) tunc parum & raro prębebimus alimentũ: Raro inquam, propter humoris nimiam copiam hoc indicantis: parum, ob virium ipſarum imbecillitatem, à qua modica cibi quantitas parari, conficique poteſt. ſi virtus valida cum humorũ extiterit defectu; & cibaria multa & ſæpe corporibus ſunt adhibenda; quum roboris vis magnam cibi copiam ferre queat, & humorum defectus ſæpiſsimam ciborum ſumptionem poſtulet; ſin virtus fuerit imbecillis cum humorum inopia, parum ac ſæpe cibum dabimus: nimirum ſæpe, id

indicante defectu: parum, virtute concoquere multum & euincere non potente. Si verò virtus valida fuerit non ſine humorum copia, multus ſed rarius cibus dandus erit: multus propter virtutem, quæ illud euincere poteſt: rarius verò propter humorum copiam corpori inexiſtentem. Ex his, itaque duobus ſcopis, virium nempe robore, & humorum copia conuenientem ciborum quantitatem (vt vidimus) perſcribere poterimus. Nunc de qualitate cibariorum dicamus. Qualitas iſtorum temperata eſſe conueniet, loquendo tum de primarum qualitatum temperatura, tum de corpore temperato, cui cibaria offerre intendimus: nam ſi fuerit corpus quod mediam temperaturam non obtineat, cibum requirit excedentem in qualitate oppoſita qualitati excedenti corporis nutriendi: quia ſicuti corpus temperatum per ſimile conſeruari oportet: ita & per oppoſitum auferri quod exceſſerit: vt puta ſi ventriculus in qualitate calida excedat, offerendus eſt ei cibus in frigido excedens ad gradus caliditatis excedẽtis ventriculi, vt ex iſtis contrarijs

Gal. 3. de fa cul. ſimpl. alimen. c. 41.

inuicem

inuicem pugnantibus calido videlicet ac frigido, temperatum quoddam medio reſultet. Id autem eſt quod à Galeno, primo de Facult. ſimpl. aliment. capit. primo, dictum fuit: Si enim hominis corpus medij planè ſit temperamenti per alimenta medij temperamenti eo in ſtatu ſeruabitur: verum, ſi id frigidius, vel calidius, ſiccius, aut humidius fuerit, medij temperamenti cibum, & potum perperam exhibueris: quippe huiuſcemodi corpus quatenus ab exactè media conſtitutione receſsit, eatenus in diuerſum ſtatum traducatur eſt neceſſe: fiet autem id per præſentis diſtemperantiæ cõtraria. Contraria autem pari interuallo in vtraque oppoſitione à medio in vtranque partem ſecedunt: vt ſi corpus tribus (verbi gratia) numeris à temperata ac media conſtitutione ad calidiorem ſeceſſerit, totidem cibum quoq; à medij temperamenti cibo ad frigidiorem ſecedere erit neceſſe: ſin verò quatuor numeris ad humiditatem diſceſſerit, totidem cibum mediocri ſicciorem eſſe conueniet. Cęterum, ciborum qualitas duplex: quædam manifeſta dicitur quatenus

calida eſt vel frigida, &c. de qua vſque ad hunc terminum loquti fuimus: quædam dicitur ipſorum qualitas occulta, de qua nunc exempli, duntaxat gratia dicamus. Aurum, & lignum guaiacum (ferunt omnes) poſſe noſtra corpora nutrire, quę benigna quadam qualitate reſpiciuntur ab eiſdem. Cibaria igitur nō ſolum penes manifeſtām eorum qualitatem, verumetiam penes occultā conſideranda ſunt: ſed huius rationem intelligemus; quum de venenis loquemur. ſequamur de modo cibariorum vſus ſermonem. Modus vtendi cibarijs, à tribus deſumitur: à ſubſtātia inquam ipſorum: ab actuali qualitate, hoc eſt à qualitate quæ eis actu ineſt: & à condimentis: maximum præterea in præparatione diſcrimen accidit pro eorum quæ inijciuntur facultate Gal.3.de Simpl. alimentorum facult.cap.primo. Indicatur primus modus à viribus ipſis: namque ſi vires celeri egeant refectione: non durum cibum, ſed mollem: non ſolidum ſed liquidum præbere licet Hippocratem inſectando, qui dixit. Facilius eſt potu refici quam cibo: vbi Galenus videtur per nomen illud (potu) rem omnem potabilem expli

cuiſſe,

cuiſſe, ad differentiam ſolidioris cibi: quod verum eſſe experientia comprobamus, dum exhibemus alicui ptiſſanam, contuſum, Alicam, Ferculum, ouaq. ſorbilia, vel id genus ſimilia: Hæc omnia ſub forma potabili ſumuntur, pro cibarijs tamen exhibetur. Secundus modus ab actuali qualitate bifariam adhuc ſumitur: à qualitate nempe actu ipſi ventriculo inexiſtente: necnon anni temporibus: quoniam ſi fuerit ventriculus excalefactus, & in æſtiuo tẽpore, res haud quaquam prębebimus excalefactas. Tertius modus à condimentis, ſuſcipitur à ſapore, ac delectatione, quia ſi ſapore delectationeq. cibi eſitentur, melius concoquentur & nutrient: quum id quod ſapit, nutriat, præmiſsis cæteris conditionibus cibariorum à nobis ſuperius allatis. Quibuſdam cibi inſuauitas, magna ex parte cauſa eſt, quo minus ipſum cõficiant: ob eam igitur cauſam ſatius fuerit cibos mediocriter condire, dicit Galenus in ſecũdo de facult. ſimpl. alimẽt. cap. 52. Ideo eſt Hippocratis ſententia. Paulo deterior cibus & potus, ſuauior tamen, melioribus & inſuauioribus ſemper præferendus, quo loci Galenus in-
 quit

quit. Quæ libenter, & magna cum voluptate ſumimus, ea arctius amplectitur ventriculus, & retinet, atque facilius concoquit: inſuauia vero & ingrata vt pote nauſeam, vel inflationem, vel fluctuationem parientia reſpuit. Exemplo nobis ſint ea quæ ſale & aneto condiri decet, ſi abſque ſale & anetho comedantur, nauſeam efficient, & cruditates forſitan gignent, quæ ab ipſis condimentis impediri poterunt. Ordo in cibandis corporibus multum refert, quia per ipſum ordinem rectè ſcire poterimus quid prius, quidue poſterius præbendum ſit: hanc ob cauſam liquida, corruptuque facilia in ſumendo cętera pręcedere debent. Quod ſi contra fieret, hoc eſt ſolida prius liquida verò poſterius capiantur, fluctuatio in ventriculo oriretur, quam ſuper natationem dicimus, inde non bona coctio, nec exacta ſuccederet nutritio. Temporis occaſio in cibatione, valde exiſtimanda eſt: nam ſi quid pro cibo intempeſtiuè offeratur: id nocere poſſe nemo ſit qui dubitet. Quis enim verebitur, ſi ventriculo præteritis adhuc cibarijs onuſto nouus offeratur cibus noxam inducet.

Gal. 2. de facult. ſimpl. alim. c. 2.

De tem-

De tempore, licet non habeamus quicquam præter, nunc, conſtituitur nihilominus tempus ipſum ex præterito, præſenti, atque futuro. Præteriti in cibatione reminiſci debemus. Futurum præuidere. Præſens inſpicere; præteriti namq́. recordati dicimus: iſte paulo ante alitus fuit, ob id abſtineat à cibo: futurum præuidentes, aſſerimus: Hunc nutritum perpetuo cũ illo victu permanere non poſſe, ideo quandoq; cibum ei offerendum eſſe iubemus: præſens inſpicientes, nunc cibum dandum eſſe conijcimus. Reliquum modo eſt, antequam de remotiori materia alimentari pertractemus, vt ea explicemus quæ dicenda ſunt de poſtrema naturalium facultatũ Expultrice vocata: de qua dicere aggredior.

De Expultrice facultate, & Expulſione. Cap. X.

EX ijs, quæ prius de cæteris naturalibus facultatibus dicta ſunt, haud difficulter colligi poterit quid denique ſit Naturalis facultas: hæc, quæ ab omnibus

Expultrix nominatur. Iſta igitur eſt (veluti facultates reliquæ) vix animæ, qua materiæ cuiuſdam miſsio ab aliqua corporis parte ad locum aliquem fieri ſolet. Expulſio verò duplex eſt, alia quæ materiam: alia quæ reſpicit actionem: iſta trifariam dicitur: vno modo naturalis tantum, veluti ea eſt, in qua chylus à ventriculo expelli ſolet, & ab Hepate, per venas, ad vltimas corporis partes fūditur: in hac ſola natura citra voluntatis imperium operatur; alio modo dicitur prorſus animalis, veluti eſt excreatio: in qua ſola concurrit voluntas & arbitriū noſtrum; tertio modo mixta vocatur; vt expiratio, in qua, cordis fuligines expelluntur: in hac etenim expulſione natura operatur cum adheſione nexuque noſtræ voluntatis adhuc concurrentis; eo quòd dum volumus expiramus, ipſamq; pro arbitrio noſtro expirationem cohibemus; ac deinde, nobis inuitis, expiratio fit ab ipſa natura; ſimili modo è veſica expulſio ipſius vrinæ fieri conſpicitur. Expulſio, quæ reſpicit materiam: alia eſt de materia ſuperuacanea: alia de neceſſaria & vtili, ac per ſe ad nutritionem conſtituta. Prima ſubdiuiditur in

Gal. 5. de loc. affec. cap. 7.

duas; in excrementitiam, ſuaptèque natura inutilem, quemadmodum ſunt fæces, & Vrinæ; & in materiam ſecundum ſui naturam vtilem, ac probam: quæ tamen ſuperflua dicta eſt propter exhuberantiam ipſius, quatenus non eſt eo tempore ad nutritionem inſtituta: cuiuſmodi eſt moderata ſeminis expulſio: Quod autem ſperma ſit vtilis materia, argumēto nobis eſto dictum Hippocratis, quod a veneris vſu paucula adeo re emiſſa, imbecille admodum redditur animal. Expulſio de vtili materia, & per ſe ad nutritionem ordinata, ea eſt in qua alimentaris ipſa ad aliquod alendum mittitur per ſe, dictum eſt à nobis, ad differentiam eius quæ dicitur excrementitia, & facit ad nutritionem per accidens, quatenus nutribile corpus exhauſtum eſt noxia illa materia, reſiduo permanente bono, & ad nutriendum accommodo. In expulſione, quum fiat motus: ad ipſam efficiendam omnia ea quæ & motui competunt, concurrere eſt neceſſe: primo membrum expellens vt terminus, à quo: locus, ad quem mittitur, vt terminus, ad quem: Materia, quæ mittitur, vt mobile: Meatus, & inſtrumenta per

ta per quos expellitur, vt ſpatiũ,& medium, per quod; poſtremo tempus eſt in quo fiat expulſio ipſa. Membrum expellens, præter conditiones conuenientes mẽbris optime conſtitutis nobis ſuperius enarratas neceſſe eſt vt ſit in humido temperatum; namque ſi deficeret in hoc, membrum ipſum, expulſio recta neutique ſequeretur: & ita reliquæ corporis partes alimẽtum minimè capſcerent; quam ob cauſam, pueri quia humidiores natura ſunt, ſenes verò ſicciores habent facultatẽ hanc imbecilliorem q̃ ætate florentes. vel nõ fieret excrementorum depulſio: & hac ratione redderetur materia malè accommoda, ac nutritioni nõ competens. Si verò in humido excederet, expulſio fieret & celerius q̃ conueniat, materiaq. nondum cocta partes enutriendas adiret: hinc optimæ nutritionis fruſtratio ſuccederet. Locus, vt terminus ad quẽ, vel reſpicit vtilem materiam ac neceſſariã, & hoc pacto intra corpus permanet: vt puta ſi è venticulo ad Hepar, & ab Hepate ad alias vniuerſi corporis partes cõmitteretur. Materia quæ pellitur craſsior eſſe nõ debet, neq. ſupra modũ tenuis, vt moderata expul-

ſio fiat:idque tam de materia vtili quam excrementitia intelligendum eſt. Meatus,per quos fit motus iſte,ne ſint nimium lati, neque admodum adſtricti, ne propter eorum latitudinem expulſio celerior ſequatur,ſiue tardior,propter eorundem coarctationem fiat. Adſtrictio (vt declaratum eſt) vel a vaſorum coniuétia naturali, vel ab eadem adſcititia oriri contingit: aut per obſtructionem ab aliqua re præ ſui craſsitie conſtipãte, vel nimia eius quãtitate replente:aut ab aliquo tumore prȩter naturã ducit originẽ:vt inteſtinorũ cauitati potiſsimũ contingere ſolet.Inſtrumẽta,quȩ huic actioni cõueniũt,ſunt obliqui villi, per quos fit expulſio, ſicuti per directos attractio fieri notũ eſt. Requiritur tẽpus:idq. determinatũ: quippe cũ nulla actio fiat in inſtanti in tẽpore fieri conuenit: expulſio verò actio eſt:quamobrẽ nemini dubiũ ſit quod tempore,& decreto expulſio menſuratur: namque ſi fieret hȩc intẽpeſtiuè, vt puta celerior, & ad mẽbra mitteretur alimẽtaris ſuccus: is nõ erit ad nutriendũ paratus:vel ſi is per inteſtina crud⁹ expelleretur, ea fluxus ſpecies eueniret, quæ lyenteria, ideſt leuitas

inteſtinorum appellatur; in qua, nulla eſt facta ciborum ſecundum conſiſtentiam, neque ſecundum qualitatem mutatio; adeo quod potulenta eſculentaq́. talia deiiciantur qualia ingeſta fuere. Si vero tarda fiat expulſio, extenuabuntur vtique nimium corporis partes, propter egeſtatem alimenti, quod, expulſione, ab altera parte ipſas adire conducebat. Iam tempus inſtat, vt ad id redeamus à quo hactenus diſceſsimus, ad alimentarem videlicet materiam, quam extrinſecam eſſe dicebamus. Cæterum ſatisfaciendum eſt prius ijs, qui quærunt, num vniuerſus alimentaris ſuccus affatim, an ſenſim expellatur dum è ventriculo per piloron mittitur ad inteſtina: quoniam rationi conſentaneum eſſe videtur, illũ etherogeneum, ac diſsimilem inſimul decoqui non poſſe: ſed qui coctu facilior eſt, prius: mox qui difficilior, concoquatur: quo ordine pariter videtur expellendus, ne priũs coctus admodum aſſetur, dum ſemicrudi coctionem expectat. Quibus breui reſpõdentes dicimus, ſi cibaria ingeſta, diſsimilia admodum nõ ſunt, veluti eſt caro pullorũ, gallinaceorũ, ac vitularũ tũc vniuersũ ſuccum

affatim

affatim expelli, nihilo ex ingeſtis edulijs in ventriculo remanente præter id quod in ſuis tunicis ventriculus pro ſaturitate reponit: dummodo expulſio ſecundum naturam fiat. Colligitur reſponſum ex Galeni verbis in coment. de naturalibus facult. hunc in modum antea narratis. Ventriculus ex edulijs ingeſtis familiarem ſuccum attrahit, quem ſuis tunicis reponit: poſtea, hic abundè ſaturatus, reliquum per piloron ad alienum opus demittit. Per illud, reliquum, quid aliud intelligere poſſumus, niſi chylum vniuerſum in ventriculo contentum? Quòd ſi arguerent ij, hoc eſſe maximum abſurdum ob portionem ingeſtorum nondum exactè coctorum; quæ ibi ad abſolutam confectionem vſque, contineri deberent: & hac ratione concludi poſſet quod ea ſenſim, ideſt quæ prius coquitur, deinceps quæ poſterius expellatur. Facilimè reſponſum dabimus, quod tale eſt. Semicocta, perfectionem concoctionis adipiſcitur, dum in anfractibus inteſtinorum demoratur; quę verò ad ſummum decocta eſt, *Gal. 4. de vſu par. c. 17.* ab exilibus inteſtini ieiuni venis (dum tranſit) rapitur confeſtim. At ſi pertina-

ces

ces adhuc eſſent inſtando, quod ventriculus nimium exiccaretur, & areſceret, propter calorem, cui nō eſſet obiectum in quod agere poſſet, veluti exemplo de Lebete declaratur aqua, vel re qualibet prorſus exhauſto, ac ſuper ignem poſito, qui nimis aduritur. Satisfacimus, aſſerentes natiuum calorem in appoſitum tunicis ventriculi ſuccum agere, quouſque noua cibaria decreto tempore ingerantur, eo quod ſi longa inedia ventriculus afficiatur, nos quoque fatemur tunc ipſum admodum exiccari: verum eo tempore non ipſe naturalis calor, ſed is qui tali victus regimine vtitur, crimine afficiendus eſt. Sed forſan dices, ſuccum in membranis ventriculi repoſitum, haud eſſe obiectum calori proportionatum, & hoc pacto reſponſum ruere exiſtimabitur. Dicimus & paucis hanc adductam rationem pro nobis facere; quoniam in huiuſmodi ſuccum agens ipſe calor, minus repatitur ab illo, ſitque validior ad ea quæ iterum ingeruntur concoquenda. Concludamus igitur totum ſuccum chyloſum è ventriculo per piloron ad inteſtina depelli, & hunc ex inteſtinis per meſara-

Gal. 5. de loc. affec. cap. 7.

ſaraicas venas necnon venam portæ ad iecur traſmitti; hinc demum per venas vniuerſi corporis ſingulas partes adire. Si verò cibaria ſumantur quæ ſint inter ſe magnopere diſsimilia, vt ſunt oua ſorbilia, & caro bubula, oua prius ſumpta coquentur, egredienturque prius quam ipſa bubula. De reliquis dicamus.

Extrinſeca alimentaris materia quæ, ac eius proprietates. Cap. XI.

ALIMENTARIS materia; quam pro nutritione remotiorem & extrinſecam appellamus, nil aliud eſt quam ea omnia quę in cibo, potuque ſumere conſueſcimus, quatenus ad nutriendum aptitudinem aliquam in ſe continent. Valde autem remota dicuntur, quia ſunt extra corpus, & ab ijs quæ propriè alimenta vocantur, admodum diſtant; aptitudo vero ad nutriendum ineſt eis, quia

Gal. 3. de facul. ſimpl. aliment. cap. de vino.

habent intra ſe (ſed potentia) quatuor gignendos humores, prout quatuor elementa includunt, quæ humoribus proportionem habent, & perfectè mixta vocantur. Hinc veriſsimum eſſe conſtat Philoſophi dictum, ijſdem nutrimur ex quibus conſtamus: contra illorum ſentẽtiam, qui aſſeuerant ex ſe vnicum elementum poſſe animal enutrire: *4. de generat.* & afferunt exemplum de piſcibus in aqua degentibus: ſed neſciunt quidem quod piſces non aqua ſimplici duntaxat ac pura nutriuntur, immò ellementis omnibus inſimul annexis, quatenus excrementis aliquibus, corpuſculiſque in aqua cõtentis, quibus permixta inſunt, elementa veſcuntur, vt habemus ex Galeni doctrina tertio de Faculta. Simp. aliment. cap. 25. penes alimenta piſces meliores peioresue euadunt: Nam quibuſdam herbarum ac bonarum radicũ copia ſuppetit; ijque eã ob cauſam ſunt preſtantiores: Alij herbas paſcuntur limoſas, & radices mali ſucci. præterea, qui in fluminibus Vrbem magnã preter fluentibus, hominum ſtercoribus & prauis id genus eſcis victitant, omnium vt diximus ſunt deterrimi. Amplius, piſcium

ſcium alter alterum inuicem deuorat, eodemq. nutritur, vt ſenſibus omnino probatur, & Galeni locus affirmat in 3. de Facult.ſimp. aliment. cap.27. Porrò optimi Mulli (dicit ipſe) fiunt vt alij etiam omnes piſces tum penes mare, tum maximè propter alimenta: Nam qui cancellos vorant, & grauiter olent, ac ad concoquendum difficiles & mali ſucci. Cancelli verò parua ſunt animalia flauo colore minimis cancris ſimilia; hæc Galenus cap.30. Hoc idem confirmatur Hippocratis authoritate, quod aqua nõ nutrit. Addũt hi amplius aliud exemplum de ſalamandra, quæ viuit in igne, & arbitrati ſunt hoc exemplo ignẽ per ſe ſumptum alere poſſe. Iſti enim toto cælo aberrant; quoniam ſalamandra etiam ſi tardius quam cætera animalia ad ignem poſita intereat, non nutritur ab igne: ſed quia huic ineſt humiditas nimia, nimiaq. frigiditas, quibus aduerſatur vi & calori ipſius ignis: at illis tandem actione ignis deuictis, moritur ad modicum temporis animal iſtud. Cæterum, maiorem fidem facere videtur argumentum de Cameleonte (ſed falſiſſimum eſt) quod aere nutriatur. verum

in lib de alimento, & de nat. humana.

tamen eſt, quòd ab vnius tantum muſcæ comeſtione, nil aliud pro cibo ſumens, ſeptem dies ſuperuixiſſe compertum fuit. Nihilominus toto illo tempore interpoſito non fuit aere connutritũ, ſed ſui quadam vnctuoſa prepinguique materia, qua vice alimenti vti ſolet; quemadmodum Glires, & id genus alia animantia in Latibulis degentia. Relinquendo igitur id quod eſt omnibus commune reſponſum, ſcilicet quòd aer ille impurus non ſit; hæc eſt ſententia noſtra, certò ſcimus animalculum iſtud, & muſcas & dactilos, itidemque formicas ac eiuſmodi alia eſitare: Non ergo ab aere alimentumcapeſcit. At ſi quis iterum argueret rationem parem nõ eſſe de animalibus in latibulis degentibus cũ iis quæ extra latibula degunt. Adducam ego exemplum de ſerpentibus, qui ſi capiantur, viuent adhuc abſque cibo extra latibula plures dies. Quid ergo eſt dicendum de his, niſi ꝙ craſſa illa materia nutriantur, & loco ſumendorum ciborum hac eadem viuant, & ſuſtententur? Cũ hac additione quod craſsior in illis ſubſtantia maiori negotio reſolubilis, eſt in cauſa quo minus

egeãt alimẽto. Idẽ aſſeritur ab ipſo Galeno de corporibus humanis, in quibus indigentes partes ex cibariorũ defectu attrahũt ab alijs partibus alimẽtũ, primo de facultate ſimpl. alimẽt. cap. 1. veluti de iecore affertur exẽplũ: quod quidẽ ſi nutritione indigeat, ex alimẽti inopia, trahit à cæteris partibus id quod eis ab ipſo antea tributũ fuerat, vt eo alat; reliquũ verò ad cæteras partes enutriendas dimittat. Quãuis aliquot dies ſine cibo permanẽs viuat Humanũ corpus, nõ tñ diu poterit abſq; alimonia ꝑſiſtere, quũ ſit ꝑſpirabile maximè (vt initio ꝑſcripſimus) à quo natiuũ humidũ caloris pabulum, facillimè diſsipatur ac euaneſcit. Sed quandiu viuat ſine cibis humanum corpus, protinus ignoratur; numerus ſiquidẽ horarum ac dierũ in iſta re determinatè ſcribi non poteſt: Nã viuunt diutius corpora nõnulla, nonnulla citius intereũt pro varia diuerſaq; illorũ conſtitutione, necnõ Regionum temperie in quibus degunt: viuunt enim diutius corpora frigida, & humida ſine cibis in regione eiuſdẽ qualitatis, q̃ calida; condenſat ſiquidem atq; conſtipat horũ cutim ambiens ipſe frigidus; tũ etiã quia

craſsis viſcidiſque ſuccis referta, ijſdem pro alimentis vtuntur. Pari modo quæ ſunt (præter frigidam temperiem) ſicciores naturę corpora, ratione meatuum coarctationis, quę reſolutu difficilia red dit ea. Quocirca melancholici ſicut pituitoſi abſque cibariis diutius quam ſan guinei, & bilioſi perdurant. Quibus dictis falſum eſſe credimus adhuc id quod Simon Portius in quadam Hiſtoria ad Paulum Tertium Pont. Max. de puella Germanica deſcribit. Narrat equidem vir iſte in arte medica inſignis puellam quandam Germanicam ſine cibo potuq. biennium ferè vixiſſe. Eſt hoc à veritatè admodum alienum, primo, quia (vt referunt nonnulli) puella hæc affectione melancholica correpta, viſa fuit clàm cibum quandoque ſumpſiſſe, ſicuti melancholici omnes, qui timidi exiſtẽtes, præ timore latenter functiones ſuas obire ſolent. Præterea implicat Portius in ſuis ſcriptis contradictionem: quoniam titulus hiſtoriæ eſt. De puella Germanica, quæ ferè biennium vixerat ſine cibo, potuq. In proceſſu autem 7. cap. inquit. Puto nihilominus non diu fore ſuperſtitẽ, ſed citiſsimè è viuis abolendam ſi perpe

tuo

tuo inediam ſeruat. Poſtmodum Conciliatorem teſtem adducit, aſſerentem pariter puellam quandam ſpatio decem & octo annorũ nihil cibi deguſtaſse. Deinde in eodem capitulo circa principium, dum huius cauſam reddere conatur, ita habet. Atque ex hac crudorum humorum copia, frigiditateq́. incidiſſe in ſpaſmum vniuerſalem. Quibus ſic ſtantibus, hunc in modum argumentor. Iſta (per te) in ſpaſmum incidit vniuerſalẽ, ergo in tertiam ſpaſmi ſpeciem qui Tetanus appellatur, quum ex verbis tuis nulla ſit facta mentio de in anteriorem poſterioremue corporis declinatione, adeò quod ſuſpicari non poſſumus eam emproſtotono, vel opiſtotono fuiſſe correptam. Sub Tetano autem quamdiu homo viuere poſsit, audiamus Hippocratem. Qui Tetano corripiuntur, intra quatuor dies intereunt. Viſum eſt igitur euidentiſsimis rationibus, atque authoritatibus fieri non poſſe, quod eiuſmodi Germanica ferè biennium vixerat. Quamobrem ad Chamaleontem ipſum reuertamur, qui captus, multum aeris attrahere conſpicitur: ex quo indicatur quod ab aere alimentum capiat,

vel ſaltem ipſi Chamaleontis ſpiritus aere nutriantur, ex quibus conſtitutum animal conſeruatur. Probat id quoq; ratio, quam Gal. in medium attulit, in libello quem de vtilitate reſpirationis cõſcribit, quæ huiuſmodi eſt. Spiritus, vel ſanguine vaporoſo, vel ab aere per nares inſpirato nutritur; atqui nec euaporationem largam contingere veriſimile eſt ſi arteriæ laqueo ſint conſtrictæ, neceſſarium igitur eſt per nares potiſsimã alimenti partem animali ſpiritui accedere. Cõfirmat idem ibidem Hippocratis authoritate ex libro de Alimẽto excerpta circa medium, vbi dicit Hippoc. Principium alimenti ſpiritus, os, nares, guttur, pulmo, & alia reſpiratio. Ex omnibus enim his nutritur nullatenus impeditus; ſi verò impediatur etiam vnũquodcumque tandem ex ipſis, attamen per reliqua alimentum ei ſuggeritur. Ego enim reſponſum darem, quòd chamaleon adaperto ore trahit ad ſe ſe multam aeris copiam, vt contemperetur ab illo calor ipſius, qui acrior euaſit, tum propter nimium ieiunium, tum etiã ob impeditam vniuerſi corporis tranſpirationem, quæ ex lentis viſcidisque ſuccis

in

in eius corpore contentis proficiſcitur; qui quidem aer (vt Gal. paulo ſuperius fatetur) facit commoderationem ſpirituum caliditati. Vel ſi velimus aſſentire huic opinioni nempe quod ſpiritus aere nutriantur. Dicamus aliud eſſe nutritionem ſpirituum, aliud corporis: licet re uera dicere poſsimus haud eſſe propriam, exactamque ab aere nutritionem, ſed (per illum) potius ſuggeſtionem quandam ad contemperadum calorem, vt aſſertum fuit: quoniam vera perfectaque illorum nutritio pendet ex ſang. vaporoſo, ſicut & eorum generatio tali ordine conſcribendo. E ſanguine ab Hepate ad cor tranſmiſſo vitales ſpiritus gignuntur: ex his (ait Galenus) vt materia, animales ipſi: qui (arterijs laqueo obductis) conſeruantur: quatenus modicus ille ſang.& vaporoſus ad cerebrum delatus, ſpiritibus in eo exiſtentibus commiſcetur, & noua fit ſpirituum generatio, ac per ſuggeſtum eis pabulnm è ſanguine vaporoſo eorundem nutritio emanat. Alioquin periret animal, etiam ſi ei prohibita non eſſet aeris inſpiratio. Atqui, ſidiceres (prohibita

aeris attractione) perimit animans, quod ea ratione contingit, quia non fit amplius ab aere caloris contemperatio: & hoc pacto accipienda ſunt Hippocratis verba, pariter atque Galeni. verum in his admodum digreſsi ad cibaria ipſa regrediamur. Cibaria omnia ſub tribus differentiis comprehenduntur: Quędam ſimpliciter, abſoluteq. cibi vocantur: Quædam cibaria medicamentaq. ſimul: Quædam verò & cibaria & venena dicuntur. Sumitur huiuſmodi diuiſio ab actione & paſsione naturalis caloris, cum actione, paſsioneq. eorum omnium, quæ corpus noſtrum ingeruntur ob mutuam quæ inter iſtos initur pugnam. Eorum enim quæ ingeruntur: alia primo occurſu alterantur & à calore pariter vincuntur, neque patitur calor ab ipſis quicquam niſi per modum reactionis. Gale. in lib. de conſuet. cap. 2. ita ſcribit. Sicuti vnumquodque eorum quæ comeduntur, & bibuntur, ſecundum aliquam qualitatem alterantur, ita & ipſum quodam modo afficit, quod alterat. Poſt hæc copulans alia verba dixit. Quoniam ergo non ſolum alteratur id quod nutrit ab eo quod nutritur,

Auic. 2. primi cap. 15.

tur,

tur, ſed & ipſum aliquo modo exigua quadam alteratione alterat. Hæc abſolutè cibaria dicimus: alia primo congreſſu ne minimum quidem à calore patiuntur; quinimo calor patitur ab iſtis: Hæc ſunt venena, de quibus poſtea dicemus: paſsio autem bifariam contigere ſolet; vno modo corruptiuè, & hoc verificatur de venenis: alio modo non corruptiuè, ſed tantum alteratiuè. A quibus verò patitur calor per modũ non corruptionis ſed duntaxat alterationis, ea ſunt quæ cibaria ſimulque medicamenta dici poſſunt; quoniam priori aggreſſu ſic agunt aduerſus calorem per vires ſuas ab eodem calore in actum deductas, vt alterent ipſum: hanc ob cauſam medicamenta dicuntur: repatiuntur ipſa tamen in hac eadem pugna, atque debilitantur, & imbecilliora reddita poſtmodum ſuperantur, ac vincuntur (ſecundum ſubſtantiam) à calore nimis agente, & ab ipſo denique in ſubſtantiam nutribilis corporis conuerſa, cibaria meritò nuncupantur. Atqui, calor in hoc opere obeundo alterationem aliquam paſſus nequit ita exactè, nec adeò facile eadem in ſubſtantiam nutribilis vt pura cibaria

commu-

commutare: Quod apertè demonſtrat Galeni ſcriptum in ſecundo de facult. ſimpl. aliment. cap. de cucumeribus. Ceterum illud perpetuo memoria teneto, quod etiam ſi quis eorum quiduis, quæ alijs coctu ſunt difficilia, coxerit: ſuccus tamen, qui ex eo in corpus diſtribuitur, eandem retinet naturam. Nam fieri non poteſt vt ſuccus qui ex pepone diſtribuitur craſſus ac terreus fiat, etiam ſi is coctus pulcherrimè fuerit, &c. Hoc etenim eſt diſcrimen inter medicinales cibos, & ea, quæ puri cibi ſunt: Non quemadmodum ſentit Montanus, inquiens, Medicinales cibos penes ſubſtãtiam vinci tantum non penes eorum qualitates à calore naturali. Vbi nam permanerent hæ qualitates, ni vincerentur à calore, ſubſtantia maximè illarum victa, & in Aliti naturam commutata? Præterea, ſi hoc eſſet, perpetuò qualitates non corruptæ agerēt in humanum corpus, ſiue in eius calorē. Sed notandū eſt quod actuatæ vires ſunt actiuæ, calidæ vel frigidæ. Quando igitur actiua calida cibi medicinalis actuatur, fit actuatio per modū ſimilitudinis, non prorſus tamen: quia calidum actu, actuat calidum quod poteſtate

ſtate eſt:& dicitur modus iſte (vt ita loquar)excitatiuè:ſed actuatum calidum, vt auget calorem actuantem, dicitur in illum agere,&actuans vt auctus ab illo, debilitari dicitur, quatenus amittit tunc ſimetriam naturalis caliditatis. Quando autem calor actuat actiuam vim, eamq. frigidam:per modum contrarij fit,incitatiuèq. dicitur quatenus idem calor in frigidam potentiam agens, eam contra ſeipsũ incitat, atque ſtimulat: & ita redditur ipſe ab eadẽ imbecillior, quamuis à calore demum ſuperata vincatur. Primi itaque enarratorum ordinis eſt animalium caro, vel panis, quatenus abſolutè ſimpliciterque nutriunt. Secundi ordinis naſturcium & lactuca : quę olera, vt alimentum tribuunt, cibi : vt verò eorum qualitate calida vel frigida in primo alterant aggreſſu, medicamenta dicuntur. Tertij ordinis cẽſentur ſanguis taurinus, cicuta, &c. Hæc duo ſub nomine ciborum comprehenduntur. ſed quatenus praua qualitate predita ſunt, venena nuncupantur. Ceterum, quę diximus omnia ſub hac diuiſionũ ſpecie continẽtur. Cibariorũ genus duplex eſt. Aliud inanimorum dicitur, cuiuſmodi foſsilia ſunt.

Ariſt. 2. de Anima tex. 3

ſunt. Aliud animatorũ eſt:ſubdiuidun tur iterũ hæc:quædã enim animata ſunt anima vegetatiua: quædam verò ſenſitiua: Iſta adhuc in duas ſecantur partes. Alia terreſtria vocantur, quum in terra gignantur & viuant. Alia volatilia, vel aerea; quæ vt plurimum in aere degunt, non tamen aere vel terra pro ſui nutritione ſolummodo fruuntur. Alia dicun tur aquatica & in eadem permorantur ac viuunt. Primi generis exiſtimantur quadrupeda omnia, & bipedũ aliqua. Secundi verò generis Aues ipſæ volatiles. Poſtremi denique piſces, ſegregan tur adhuc terreſtria volatiliaque omnia penes ſingulas eorum partes, & quæ in partibus continentur vt præcipit Gal. 3. de facult. ſimpl. aliment. cap. primo: & meritò fit huiuſmodi ſectio diuiſioque, quia alimentum quod ab his ſumitur, non paucas habet facultatum differentias ex Galeno eodem loco citato, & cap. pariter ſecundò deſcriptum fuit. Partium ergo; aliæ ſunt de eſſentialibus; aliæ de integralibus ipſis iudicantur. Illorum quæ continentur in partibus exemplum erunt ſang. lac, & etiam oua ipſa, id aſſeuerante Galeno in ter-

tio

tio de aliment.facult. cap. primo,& 22. Cuncta hæc facile nutriunt;quandocum inter iſta & humanum corpus, ac eius calorem maxima familiaritas intercedat,&ſi de ſanguine, aliter ſentiendum ſit, vt videbimus. Lac, viſum eſt nutritioni maximopere conferre: optimi namque ſucci eſt, ſi id optimum eligatur; quod, quale ſit eligendum, ex Galeno lucidè dignoſcere poterimus in cõmentario de facult. ſimpl. aliment. tertio, cap. 15. commendat ibi Galenus lac ſuper omnes cibos præſtantiſsimum ad verbum ita ſcribens. omnium ferè quæ mandimus,lac optimum optimi eſt ſucci. Præterea refert Gal. in quinto de ſanit.tuenda cap.ſeptimo nouiſſe ſenem quendam Agricolam,qui ſupra centum annos vixerat,cui plurimum nutrimenti caprinum lac erat. Caprarum igitur ſed bene habitarum lac cæteris præſtat, dũmodo hæ ne nimium differant à partu neque ſint ab eodem recentes,ſed intermedio tempore ac medio veris, aſſerit hoc Gal. tertio de facult. ſimpl. aliment.cap.de lacte,& in libello de bonitate & vitio ſuccorum inſcripto, cap.4. his tamẽ habitis rationibus, & iudicijs,

Gal. 1. de facult.ſimpl. alim.c.15.
1. apho. 64.
Gal. 1. aphor. 64. 3. de facult.ſimpl. aliment. c.15.

Gal. de bonitate & vitio ſuc. cap. 4.
Gal. 5. de ſanita. tuen. ca. 7.
Gal. de bonit. & vitio ſucc. cap. de lacte.

ne coaguletur in ventriculo adeo vt in caſeum vertatur, neque aceſcat: pro quibus inhibendis præcipimus ijs qui lacte vti voluerint, vt illud ſine coagulo potent & aquoſius etiã ſe ligant, eiq. permiſceant ſacccarum & ſal: quorũ vice antiquiores noſtri mel apponebant. De ſanguine definire deſiſto propter Galenum aſſerentem ſang. eſſe omnem ad coquendum difficilem in 3. de facult. ſimpl. aliment. cap. 18. necnon in libello de attenuãte vict. rat. cap. 8. Iubet is eo loci ſanguinẽ oĩum animaliũ in cibo eſſe vitandũ, & multo adhuc magis in attenuante dieta. Explicãtur eſſentiales animantiũ partes, quũ dicimus illarũ alias eſſe carnoſas, alias excarnes. Partiũ integraliũ: alię ſunt extremæ, aliæ verò mediæ, hoc eſt mediũ inter extremas locũ obtinent. Extremas eſſe dicimus caput, pedes, caudam, aures, & huiuſmodi corporis particulas: Iſtæ parũ nutriunt, & cõcoctu difficillimæ ſunt: ideo habenti validũ viriũ robur cũ humorũ copia annexa, has pro cibo offerre licet, virtute illas euincere, & concoquere potente. Partium omniũ ſingulæ, quale nãq. alimentũ nobis præſtent, habetur à Galeno in 3. de facult.

Gal. de bonit. & vitio ſucc. cap. 6.

ſimpl.

ſimpl.aliment.per totum ferè volumen exaratũ. Quare ad illud eſt accedẽdum. Verum pro minori legentium negotio inſeruimus hiſce ſcriptis vniuerſum caput, à Galeno deſcriptum in lib. de bonitate & vitio ſuccorum:quo breui perſtrinxit quantum quale uè diſcriminatim nutrimentum ab eiuſmodi particulis in cibo ſumptis corpori noſtro accedat:talia ſunt verba Galeni.Itaque inteſtina, & ventriculus, & vterus duriore ſubſtantia conſtant, quam caro: & quò duriore eo etiam concoctu difficiliore: minus præterea,quam carnes alunt,minuſque ſuci boni ſunt. Caudæ his etiam ipſis duriores habentur: tum reliqua in his pro duritia proportione reſpondent in concoctione & nutritione, niſi quod excrementis vacant ob commotionem. Sunt his non diſsimilia ũolucrium colla. Auium & pedeſtrium animaliũ ventri nihil cõuenit:eſt enim auium venter craſſus, durus,,& qui ob id ægre concoquatur,quiq. cõcoctus multum præſtet alimẽti:optimus habetur gallinarũ atq. anſerum,quũ tamen reliquæ anſeris partes duræ ſint,& cõcoctioni aduerſentur, & excrementis redundent præter alas.

In ma-

alijs piſcibus copioſius. Ergo mulli caro iucunda quidem eſt, vt quæ alimentum eſt hominum naturæ accommodum. Penes differentias ab accidentibus deſumptas, piſces, vel magnos vel paruos dicere ſolemus &c. Quæ diſcriminis ratio mirum immodum eſt animaduertenda iuxta Galenum tertio de facult. ſimpl. aliment. cap. 27. cuius oratio ita habet. Ceterùm neque id intelligere queo cur permulti grandiſsimos mullos emptitent, quum nec adeo ſuaues ſint carne vt minores, nec ad coquẽdum faciles, vt quæ dura admodum ſit. Sed nunc à loco in quo viuunt differentias, quæ etiam accidentium dicuntur, deſumamus. Dicimus.n. ſaxatiles melioris ſucci eſſe quã cæteros piſces, qui in alijs locis commorantur. Et qui ex maritimis in puro mari viuunt, præcipuè quum ventorum procellis agitantur, bonitate cæteros antecellunt; nam eorum qui in quieto, nulliſque agitato fluctibus, tanto piſcium caro fit deterior, quanto minus exercitatur, vt apertè declarat Galenus in tertio de facult. ſimpl. aliment. cap. 25. At certioris doctrinæ gratia annectamus huic, cap. 28. *Gal. de bonit. & vitio ſucc. cap. 9.*

H quod

quod Gal.ſcriptum reliquit in tertio de facult. ſimpl. aliment. de piſcibus ſaxatilibus appellatum. Scarum, merulam, Turdum, Iuliam, Fucam, Percam à locis in quibus verſari comperiuntur, piſces ſaxatiles appellant. Non.n.in læuibus, aut arenoſis, aut terreis littoribus, ſed in petroſis promontorijs, & vbi ſaxa ſunt deliteſcunt, ac pariunt: inter hos autem ſcarus excellere ſuauitate creditur: ſecundum hunc merulæ ac Turdi: tertio loco, Iuliæ, Fucæ, ac Percæ. Porrò alimentum, quod ex eis ſumitur, non modo ad coquendum eſt facile, ſed hominum etiam corporibus eſt ſalubberrimum, vt quod ſanguinē medium conſiſtentia generet. Medium autem voco, qui neque admodum tenuis eſt, neque aquoſus, neque vehementer craſſus. Nemo tamen inficias eat de noſtra (ab initio) cibariorum diſtinctione, ſub qua foſsilia ipſa connumerauimus; quum ſit Galeni ſententia in ſecundo de facult. ſimpl. aliment. ꝙ ab Animalibus & Plantis ſumamus alimentum, cuius generis foſsilia nō ſunt. Ideo reſpondendum eſt verba Galeni non eſſe ſimpliciter nec abſolutè intelligenda,

ligenda, ſed vl plurimum; vnde ſenſus verborum talis ſit. Alimentum ſumimus à plantis & animalibus, ſed non ſolis: quò fit vt cætera non excludantur. Cui rei argumento nobis ſunt eiuſdem verba in tertio de facult.ſimpl.aliment. libro, cap. de melle aereo, quod & ipſum noſtra corpora nutrire faſſus eſt; ait nihilominus idemmet Galenus eiuſmodi mel eſſe quid ſeiunctum ab animalibus, nec eſſe partem, neque ſuccum, neque fructum plantarum. At ſi Rem hanc exactius diſtinctiuſque aſſequi ſtudueris, per lege vniuerſalium Dietarũ volumen illud, quod Yſaac Iſraelita Salomonis Arabiæ Regis filius adoptiuus exarauit; in quo diuiſionem primo, fructuum: ſecundo Herbarum: Poſtremo, Animalium reperies. Diuidit.n.fructus vniuerſaliter hunc in modum; fructuum alij ſunt continui duri, ſicci, diù permanentes poſtquam ſeparati fuerint ab originibus ſuis, ſicut Triticum, Hordeum, & ſimilia quæcunque grana vocantur. Alij molles, & teneri; qui poſtquam ab origine ſua ſegregantur; non durant, ſed putreſcunt; ſicut Melones, Mora, & ſimilia. Herba-

rum diuiſionem hanc poſuit. Aut.n. ſilueſtres in altis locis naſcẽtes & ſiccis. Aut Domeſticæ in hortis orientes, vel locis aquoſis & humidis. Animalia deinceps diuidens in tria ſecauit genera, & ait. Alia terreſtria ſunt. Alia dicuntur Aerea. Nonnulla autem aquatica. Terreſtrium, nutriendi diſcrimina deſumi aſſerit tum ab ipſorum natura, & ex ætate, tum qualitate ciborum & paſcuorum, tum ex eorum gracilitate & obeſitate, tum ex anni tempore; quo ipſorum caro nobis ſumitur in cibo, tum Regione, in qua vitam agunt, tum ex apparandorum artificio. Mox aerea, ſeu volatilia diuidit. Primo, penes eorum temperiem & ætatem. Secundo; ſubtilitatem & craſsiti m. Tertio craſſitiem & maciem. Quarto penes locorum membrorum poſitionem. Aquaticorum animalium, piſcium videlicet differentias plurimas in medium adducit. Alij namque piſces ex varietate ſuorum generum ſumuntur. Alij ex diuerſis aquarum ſuarum naturis. Alij ex munditia earum. Ex motu & quiete ipſorum Alij. Quinta eorum differentia de exitu piſcium inſurgit. Sexta, ex

Gal. 3. de fac. ſimpl. alimẽt. cap. 1.

Gal. 3. de fac. ſimpl. alimẽt. cap. 25.

natura ventorum,& eorum quæ ſecum venti ferunt. Septima, ex cibarijs eorum. Octaua, ex eorum ætatibus. Nona, ex anni temporibus. Decima, ex ſuorum membrorum diuerſitatibus. Nouiſsima,ex apparandorum artificijs. Quæ omnia prædicta, quo pacto ſubdiuidantur, quale vè nutrimentum,probum nè ſcilicet, vel improbum præſtet; & quantum ſit demum in ipſis virium ad humana corpora nutrienda, poteris ibi diſcere facillime; quum nos breuitatis amatores,& ei ſtudentes; illa ſubticere voluerimus. Ceterùm, ad Rem iam deſcendentes decernimus quòd tẽperatis corporibus offerenda ſunt edulia, quæ illis in ſimili temperie correſpondeant. Animalibus naturalem temperiem inculpatam quidem ſeruantibus ſimilia ſuis naturis cibaria conueniũt, hoc dicit Galenus tertio de ſimpl. aliment. facult. cap. 42. corporis verò cõſtitutio inculpata tẽperatiſsima vocatur ab eodemmet Galeno de bonit.& vitio ſuccorum cap. 29. Diſtemperatis autem,cibi præbeantur illorum intemperantijs conuenientes. Quicunque ſanguinem habent plus iuſto melancholi-

Idem ibidem.

De bonit. & vitio ſucc. cap. 10.

cum inquit Gal. His,alimentis opus eſt temperamento calidis & humidis: ſicuti frigidis & humidis,ijs, qui bilioſiorẽ: qui pituitoſum, calidis & ſiccis. Conſeruanda ſiquidem moderata ſunt: quæ modum excedunt immutanda. Iam mutatio non niſi ex contrarijs fiat immoderatis; nam,quod vltra modum corpus, aut iam eſt calefactum,aut calfit, refrigerari quærit: quod verò eſt refrigeratum,vel refrigeratur,calefieri.ſimili ratione in immoderata humiditate & ſiccitate: Hæc habentur à Galeno in lib. de Dieta comm.2. Moderatior autem (in cibis) temperies quæ habeat Humano corpori proportionem nullibi eſt quam in carne, præter panem probè paratum,cuius pręparationem docet Gal. in primo de facult. ſimpl. aliment. cap. ſecundo,necnon de Bonit.& vitio ſuccorum cap.2.& 3. Corporibus igitur quæ mediam temperaturam ſunt adepta, cibaria ſunt conducentiſsima panis ritè confectus ideſt modicè fermentatus,cuius coctura ſit in textu, ſeu Clibano, vel paruo furno cum modica ſalis mixtura, & ante id ſubactio: gallinarumque præterea carnes, gallorumque gallinaceorum

Gal. 1. de fac. ſimpl. alimẽt. 3. cap. 26. 2 de fac ſimp. aliment. c. 6.

Gal. de bonit. & ſucc. c. 2. 3.

ceorum, tum faſcianarum auium &c. Carnes quidem cum probè concoctæ fuerint optimum gignunt ſanguinem, & potiſsimum ſi eæ fuerint animalium boni ſucci, cuiuſmodi eſt ſuum genus ex Galeni ſententia tertio de facult. ſimpl. aliment. cap. 2. quum ſit caro de illis quæ corpori noſtro in proſpicuis qualitatibus & ſubſtantia ſunt conſimilia. Manifeſtantur autem iſtæ dotes in carne ſuilla magis quam in cæteris carnibus. ſuillæ autem carnis ſimilitudinē cum humana dicit Galenus, ex eo pote ris intelligere, quòd quidam carnes humanas pro ſuillis ſine vlla in guſtu, vel olfactu ſuſpicione comederunt: id. n. ab improbis hoſpitibus, & alijs quibuſdam factum fuiſſe compertum eſt. Patet vtique ſuillæ carni ſecundum colorem, & etiamnum ſecundum eius temperaturam, quæ ab efflореſcentia cutis (aut hore Gal.) deſumitur, ſecundum pariter ſui corpoream ſubſtantiam cum humano corpore maximam familiaritatē ineſſe. Vnde Hipp. auſus eſt dicere carnem ſuillam eſſe omnium optimam, quem imitatus Gal. in eo libello, qui de bono maloque ſucco inſcribitur, dixit.

3. de fac. ſimp. aliment. c. 2.

1. aph. 2.

Quum autem inter animalia pedeſtria optimi ſint ſucci ſucs &c. Illud porrò nequaquam hoc in loco prætermittendum duximus, non de quacunque ſuis, neque hominum ætate, quibus eiuſmodi carnem offerendam curamus, intelligendum fore. Diſtinctio enim hac in re ſemper eſt adhibenda, quæ docetur ab eodémet Galeno in tertio de facult. ſimpl. aliment. cap. 2. cuius ſententia, huiuſmodi eſt. Ceterùm, ex ſuum carnibus hominibus quidem ætate florentibus, fortibus, & qui ſe ſe multum exercent, ſuum ætate florentium carnes ad concoquendum ſunt pręſtantiores; alijs verò ſuum adhuc increſcentium. ſed id apertius legere poterimus apud eũdem Galenum in tertio de facult. ſimpl. aliment. cap. 17. Praua autem admodum eſt caro nouellornm animalium, ſed diuerſa ratione ac ſenum: ſiquidem horũ caro dura eſt, & ſicca, ac neruoſa, ideoq; praua ad coquendum, & exigui nutrimenti. Contra animalium nuperrime editorum corpora mucoſa ſunt, ac humida, eoque excrementis plena.. Hæc in cunctis animalibus memoria teneto; & 3. de facult. ſimpl. aliment. cap. 41.

ſuum

ſuum verò ætate florentium Carnes vtriuſque exceſſus ſunt expertes, annoſorum videlicet ſiccitatis, & nouellorũ procellorum immodice humiditatis. Plantæ omnes diſtinguuntur penes earum radices, caules, flores, fructus, ac ſemina tandem; quia facultatem aliam ineſſe radicibus docuit Gal. aliam caulibus, quemadmodum certè & folijs, & fructibus & ſeminibus aliam. Hæc omnia vel prauè nutriunt, vel parum, & medicam vim habent. Idcirco his admodum vtendum non erit, niſi id pro alterãdis corporibus moliri velimus, idem ſenſit Gal. in 2. de facult. ſimpl. aliment. cap. 4. in tertio quoque de loc. affectis cap. 7. necnon in lib. de cibis boni malique ſucci cap. 1. Habet etiam in 2. de facult. ſimpl. aliment. cap. 40. 50. ſcire autem conuenit quod olera omnia ſanguinem gignunt paucisſimum ac praui ſucci. Verùm ſatius eundem audiamus in lib. ſecundo de facult. ſimpl. aliment. inſcripto cap. 39. Non modo Plantarum ſemina ac fructus, ſed etiam integras ipſas ſæpenumero mandimus: ſæpe autem cum interdum vrget neceſſitas, radices tantum aut ſurculos, aut

Gal. 1. de aliment. fac. c. 1.

Gal. 2. de fac. ſimp. aliment. 58.

nouella

Gal. de attenuante vict. rat. cap. 9.

nouella germina. Manifeſtum autem eſt, quòd omnia hæc præterquam, ꝙ exiguum corpori dant alimentum, ſuccum etiam prauum generant. Quapropter nos Galenum inſequentes, perpetuo memoria teneamus quod ab eo ſcriptum eſt in ſecundo de facult. ſimpl. aliment. cap. 6. in calce, ob eam igitur cauſam omnibus praui ſucci eduliis cenſeo abſtinendum, etiam ſi ea quibuſdam cõ coctu ſint facilia: vnde propertius. victũ infelicem dant rami & triſtia corna. ſed hic neque prætermittendus eſt locus eiuſdem Galeni in libello de ſuccorum bonitate & vitio cap. 1. qui talis eſt. Quantum ſit in mali ſucci cibis uirium ad procreandos morbos, facile non omnimo mente captis declarauit fames, quæ per plurimas Romano imperio ſubditas gentes ſæuiit multis deinceps annis continuè: Quum enim Ciues pro more ſuo (quo æſtate quamprimum ſolent frumenti, quod ſatis ſit in reliquum anni tempus, parare) quicquid in agris tritici fuerat, abſtuliſſent vnà cum hordeis, fabiſque ac lentibus, reliquos agreſtibus fecere Cereales fructus, ὄσπρια & χέδροπα græci vocant. i. legu-

mina,

mira; ſimul etiam non ſanè paucis ex his in Vrbem aſportatis. Conſumptis itaque hieme ijs, quæ facta reliqua fuerant; agreſtes neceſſario vere toto ſucci praui alimentis veſcebantur; adhibitis ad cibi vſum, arborum fructicumq; germinibus ac turionibus, bulbiſq;, & ſtirpium ſucco malo præditarum radicibus: pleraque prætereaque agreſtia quæ vocant olera; prout cuique horum ſe copia ſuggerebat, abunde ad ſaturitatem vſque ingurgitantes; ſimul herbas virentes totas edebant elixas; quas antea numquam, ne periculi quidem faciundi gratia, deguſtauerant. Itaque videre erat ex his quoſdam deſinente vere, pleroſque certè omnes ineunte æſtate, vlceribus in cute quamplurimis correptos &c. Veniamus nunc ad Tractatum de venenis.

Venena Quomodo Dicantur Cibaria, & quot quibuſuè modis interficiant.

Cap. XII.

DE cibarijs venenoſis, quæ vt aliquam animantium ſpeciem vel eorum indiuiduũ aliquod enutriunt, idcirco ciborũ nomen ſortita ſunt; nihilominus quum ea non omnibus æquè ſint alimenta, hoc vnum præcipimus, vt fugiantur omnino. Quòd fugienda ſint, indicat ſubſequens mors ipſa omnium terribilium poſtrema. Namque venenum licet (mea quidem ſententia) non abſolutè dicatur, ſed ad aliud, & cuiuſdam animantis reſpectu, contra Montanum aſſeuerantem dari venenum, quod omnibus ſit indiſcriminatim abſoluteque virus. Generi tamen humano alioqui omniũ temperatiſsimo magis quã cæteris animantibus infenſum eſſe poteſt, ac homines interimere. ob hanc igitur occaſio-

nem

nem diſtinguendi ſunt modi quibus venena ipſa interficiant. Alia enim ſtrangulando enecant, quales ſunt fungi omnes, quatenus ſui craſsitie meatus occludunt, auferuntque reſpirationem ſpiritibus, & ſuffocatione quadam natiuum calorem extinguunt. Alia erodendo vlcus efficientia occidũt, vt Cantharides Auripigmentum, & id genus ſimilia. Alia, præ nimia ſui grauedine frangendo animantis partes, ſicuti eſt id, quod Argentum viuum appellant. Alia denique, ſui qualitate interimunt. At venenorum qualitas bifariam conſideratur: vnomodo vt manifeſta eſt; altero modo vt occulta dici ſolet. Priori modo dicitur qualitas elementi quod in eis prædominatur; vtputa calida vel frigida: & iſtarum vnaquæque dicitur adhuc dupliciter; vel prout calida, frigida uè ſub modica ſubiecti quantitate percipitur, vel quatenus ſub maxima quantitate eiuſdem exiſtit. Exemplum veneni, quod ſub modia portione ſubiecti penes excedentem qualitatem à prędominio elementi calidi operatur, eſt, vt ita dicam, Napellus: veneni verò frigidi ſub modica quantitate exiſtentis,

Maniacum

Maniacum ſolanum eſt. Illud autem quod à qualitate manifeſta,calidaq; ſub maxima quantitate officit (ſed ſub modica minime) eſt vinum. Papauer, & Mandragora, à frigida qualitate, in maxima copia ſi ſumantur, corpus noſtrum corrumpunt, quemadmodum ex Galeno in ſecundo ſuper Aphoriſmos commentario colligitur. Sed notandum eſt, quòd à qualitate calida, venena dupliciter enecant, prout duo reſpiciunt qualitatem nimirum calidam ſpirituum, ac eorumdem ſubſtantiam, quã adeò attenuant, vt illam attenuando quandoque diſsipent. Interdum verò ſpirituum caliditatem ad tot gradus augent, vt ſub ipſis animantis vita conſiſtere nequeat: Habet quippe ſpirituũ caliditas limites ſuos, extra quos nonaturalis vel præternaturam quandoque dici poteſt, ſeruat nihilominus animal ipſum: verùm ad tot gradus interdum alterata & aucta, ſinit illud corrumpi, atque diſſolui. Hinc eſt quòd licèt in febribus cunctis ſit qualitas hæc extra naturæ terminos egreſſa, non omnes tamen febres enecant, ni prius attigerint gradus illos, ſub quibus tandem vita perſi-

ſtere

ſtere nequit. Hac ratione, Piper in cōminutum puluerem redactum, ac ſuper vermes aſperſum occidit illos; namquè piperis caliditas è vermium calore ad actum redacta, auget eorūdemmet vermium caliditatem, ſub qua ijdem amplius viuere non valent: quoniam rēquiritur calor mediocris pro vita eorū conſeruanda: Quamuis fateatur Montanus ſe rationem hanc ignoraſſe, & id in Libello quem de fœcibus appellat. *Gal. 3. de loc. affect. cap. 5.* Venena autem à frigida qualitate animanti mortem inferunt, quatenus torpidos reddunt illorum ſpiritus, eoſque per modum contrarium corrumpunt. His habitis, loquamur de venenis, quæ occulta quadam qualitate nos ipſos infeſtant, & occidunt: Hæc igitur ſunt, vt Arſenicum, & huiuſmodi alia; quam operationem in his à tota ſubſtantia fieri quamplurimi dicunt. Quid autem à tota ſubſtantia, quidque ab occulta qualitate dictum referat? Ego hunc in modum intelligendum eſſe cenſeo; ſi in memoriam reuocentur quæ initio conſcripſimus, quum de temperatura ſermonem habuimus. Diximus inquam elementa omnia tum ſecundum materiam

riam, tum ſecundum eorum formam eſſe mixtum gignendum neceſſario cõcurrenda: & à formis ſubſtantialibus ipſorum vnicam formam, eamque mediam conſurgere, quæ concreti forma ſubſtantialis vocatur, ex qua quidem mixtione oriri poſtea primarum elemẽtorum qualitatum confuſionem, quam & accidentalem mixti formam appellari: & hoc dicitur temperamentum. Iſtud etenim in aliquo ſubiecto exiſtẽs, ſi alteri corpori comparetur, quo cum ſimetriam & proportionem habeat, dicitur ei tunc ſecundum naturam & familiaris: & hoc pacto alimentum eſt eique conueniens, ac nutrit: ſin inter illa corpora, diſcraſia maxima intercedat, diſsimilis eſt & infenſa; ideo non amplius alimentum, ſed potius nocuũ eſt, ac interficit aliquando. Deducuntur hæc ex Galeni doctrina in ſecundo de facult. ſimpl. aliment. cap. de Cucumeribus, per hanc verborum formam. Inuenias autem, qui ipſos (ceù alia multa, quæ homines plerique coquere nequeunt) concoquant ob naturæ. ſ. cum eis familiaritatem, quam nos tum in cõmentarijs de temperamentis, tum autẽ in

Gal. in lib de cib's boni & mali ſucci cap. 1.

in libris de medicament. facult. copioſiſsime expoſuimus demonſtrantes à totius ſubſtantię proprietate ſuum cuique animantium generi cibum eſſe familiarem. His itaque modis dicimus aliquid ab occulta qualitate, necnon à tota ſui ſubſtantia operari; quatenus ſcilicet ſubſtantialis forma concreti corporis operatur, conſurgens ex elementorum formis inuicem coeuntibus; vnde confuſis eorumdemmet elementornm qualitatibus, temperies emanat, quæ per modum ſimilitudinis benigna eſt, diſsimilitudinis, verò contra; adeo quòd maligna qualitas ſeù qualitas improba & occulta, nil aliud erit quam aſpectus malignus proficiſcens à diſcraſia complexionis; quoquidem aſpectu res vna reſpicit aliam, per antipatiam infeſtãs ac interficiens eam, & venenum appellant omnes. Non eſt igitur mala qualitas occulta (ſicuti plerique exiſtimarunt) temperies ipſa, quam complexionem dicunt; ſed effectus quidam profluens à complexione per modum diſſimilitudinis vnius ad aliud, quo pacto oritur inimicitia. Ex quibus iam poſitis patet hoc eſſe diſcrimen inter com-

plexionem & occultam qualitatem, ꝙ cõplexio eſt prout in ſuo ſubiecto conſiſtit, ac diudicatur: occulta verò qualitas eſt operatio complexionis per comparationem ad vnum vel plura; quemadmodum de vipera exemplum afferẽtes dicere poſſumus, ꝙ eius temperies venenum eſt & lethale pluribus animalibus; ipſi verò eſt complexio ſecundũ naturam, & ceteris eiuſdem ſpeciei conueniens & amica, minimè autem virus: immò ſi aliter eſſet, fortè non ſeruatur idea ſpecieſque viperarum. Concludendum eſt itaque ꝙ opus veneni immediatè à qualitate occulta iam declarata profluat, à tota verò ſubſtantia mediatè, quatenus hæc medio temperamento opus efficit: & hoc in ſenſu viſus tãtum quãdoque manifeſtatur, vt quum quis aliquam rem inſpiciendo inficit eam propter malignos ſpiritus ex eius oculis exeuntes, vti patet de mulieribus menſtruum habentibus, quæ in ſpeculum inſpexerint, illud inficiunt &c. Vel in ſenſu tactus, vel odoratus, vel guſtus, quamuis etiam iſte ſit quidam tactus ex Ariſt. ſententia. Contrario ſe habet occulta qualitas benigna, quæ dicitur

2. de Anima.

aſpectus benignus profluens à complexione alicuius rei ſimetriam ad alterũ habentis & cum eo familiaritatem; in quod operando (per ſimpathiam) ipsũ conſeruat; veluti de Ligno Guaiaco fertur à toto Medicorum cœtu, quod Humanum corpus conſeruet; & ab eo gallicam luem expellit, quatenus id ſui benigna qualitate familiare eſt hominibus, amicumque, illos tuetur & cuſtodit. Hæc omnia vera eſſe facillimum eſt oſtendere; quoniam, id quod eſt alicui cibus, alteri virus exiſtit non modo habita vnius ſpeciei ad alteram comparatione, quemadmodum aiunt de ſturno & Coturnice, quę quidem aues elleboro cicutaq; veſcuntur, oleribus alioqui corpori Humano pernicioſis: verumetiam facta comparatione vnius indiuidui ad alterum; namque compertum eſt experimento, quod ſingularis homo eſitat Arſenicum eoque nutritur, quod eſt cæteris hominibus infenſum; Proinde rectè dictũ fuit à nobis, venenum dici ſolum in reſpectu alicuius; quippe cum nullum venenum æquę cuncta animantia interimat, quia non omnibus eundem aſpectum habeat,

immo eſt alicui (vt comprobauimus) alimentum. Conſonum eſt huic noſtræ opinioni quod Galenus protulit in tertio de facult.ſimpl,aliment. cap.de Lacte ſub hiſce verbis. Atque etiam ſi Capræ aut alterius animalis ſcamoniam, aut Titimallum depaſti lac, cibi loco quis ſumpſerit, omnino illi aluus fluet: Ecce, ꝙ Titimallus qui eſt hominibus nocuus, pecudibus quidem eſt in alimẽtorum vſu. Præterea, manifeſtum eſt qui ſi aliquod venenum per ſimilem elementorum qualitatem alteretur, magis citiuſque operatur; vtputa ſi calido veneno calida qualitas addatur, promptius reddetur ad opus ſuum agẽdum. Contra verò ſi ab oppoſita qualitate refractum ſit, tardius, operatur, & minorẽ edit actionem. Id eſt quod iſti dicunt de veneno ad tempus determinatum exhibito. Eſt à vero tamen alienũ quod ad vnguem ſciatur, quouſque incipiat operari; Sed pro maiori minori uè ſuæ qualitatis remiſsione ab oppoſita qualitate cauſata, ocius tardiusuè gignit operationem. In Quorum teſtimonium habentur ea quæ dixit Petrus Andreas Mattiolus, quũ loqueretur de Napello, herba

herba admodum calida & virulenta;de qua quum periculi faciundi gratia, Romæ, Cuidam in Carceribus Capitolij detento, penæque capitis damnato, illá exhibere tentaſſet;is citius obijt, quam ille qui Pragæ eádem herbam deguſtauerat; Nec alia ratione id accidiſſe fatetur quam Regionum diſcrimine; calidior ſiquidem Romana Regio augẽdo qualitatem in Napello, promptiorẽ illũ ad operationẽ effecit; quod non ita euenit in Germanica ſupra modũ frigida; immo ex ea remiſsio adeò magna ſubſequuta fuit, ꝙ is anceps erat de eius actione venenoſa. Hæc de cibarijs venenoſis ſumatim dicta ſint.

De potu veluti matria nutriente.

Cap. XIII.

IAM tempus adeſt, quo nos ad paucula quædam de Potu dicenda deſcẽdamus, ſi prius memoria tenuerimus, quòd eorum quamplurima quæ de cibis antea dicta ſunt, de Potu quoq; intelligantur, de quantitate nimirum ipſius, &

alijs nónnullis, quæ breuitatis cauſa prætermitto. Dicamus modo, quòd potus oportunus eſt vinum. Nec ab re dictum eſt; quoniam reperio Galenum in tertio de facult. ſimpl. aliment. cap. de vino hunc in modum ſcripſiſſe; vinũ quidem ex eorum eſſe uumero, quæ noſtrum corpus alunt, omnes fatentur: modo ſi quicquid alit, cibus eſt, vinum etiam in genere ciborum eſt ponendũ. Sed potus alius eſt puri ſimpliciſque vini: alius eſt aromatici medicatique, cui herba, vel quid aliud medicam vim habens ſit admixtum: alius eſt ceruiſiæ, & ſimilium. De puro ſimplicique vino mediocrem quidem ætatem habenti ſit ſermo noſter, quum ſit prima hæc vini conditio ſecundum Galenum in tertio libro art. medic. Vinum quadrupliciter cognoſcitur: ab eius nempè ſubſtantia: à colore pariter: à ſapore: ab odore denique. Hanc eamdem ſententiam videtur pronunciaſſe Gal. per illa verba. Nec verò ſatis fuerit principaliſsimam ac primam cuiſcunque cibi temperiem nouiſſe, ſed vt in libris de medicament. monſtratum eſt, eas quoque quæ hanc ſequuntur qualitates callere oportet;

Gal. 3. art. med. circa finem.

1. de fac. ſimp. alim. cap. 1.

vt quæ & ipſe ſunt vtiliſsimæ, multæ quidē, ſi non omnes in ſaporibus, quædam autem etiam in odoribus. Ergo ciborum nonnulli quidem (quemadmodum haud ita pridem commemorauimus) ſi quis eos guſtauerit, aut olfecerit nullam inſignem ac manifeſtam qualitatem præſeferunt, quos ſanè ἀποίους & ὑδατώδεις ideſt qualitatis expertes, & aquoſos nominant: alij autem manifeſtiſsimam habent adſtrictionem, aut congenitam dulcedinem, aut acrimoniam: ſicut nonnulli quoque ſalſiores, aut amaritudinis quippiam habere perſpicuè cernuntur: A ſubſtantia, aliud craſſum dicitur vinum; aliud verò tenue; aliud mediocre. Vbi etenim celeri modicaque nutritione egemus, tunc vino vtamur tenui: ſi multa tardaque nutritiono opus eſt, craſſo vino: eſt vtendum: ſi nutritionem requirimus, quæ medium locum obtineat, mediocri vino vti debemus. Quantum ad colorem ſpectat, vinum quatuor habet differentias, Fuluum, Album, Rubrum, & Nigrum. Fuluus color in vino cæteris coloribus præſtat. Huiuſmodi vinum eligatur quod ſit media *Gal. 3. de fac. ſimp. aliment. cap. 30.*

Gal.3.art. med. de ſucc. bonit. & vitio cap.12.

conſiſtentia quando videlicet moderata perfectaque nutritione indigemus, vt ſentit Gal. tertio art. medicinalis. Ad modicam nutritionem facit vinum albi coloris, ſubſtantiæque tenuis, quod pauciferum appellatur, & nutriendi facultate parum differt ab aqua. Vinum verò nigrum & rubrum ſumitur ad maiorem nutritionem parandam; tum quia indicat huiuſmodi vinum, ſui ſubſtantiam craſsiorem eſſe; tum quia eſt ſanguini adſimile. Pro quarum rerum concluſione in medium adduco Galenum, qui tertio de facult. ſimpl. alim. cap. de vino ita ſcribit. vinorum omnium rubra ſimul & craſſa ſanguini generandò ſunt accommodatiſsima, vt quæ minima egeant mutatione vt ſanguis fiat: Poſt ipſa ſunt nigra craſſaque & dulcia, omnium autem minimum nutriunt, quæ colore quidem ſunt alba, conſiſtentia autem tenuia, & aquis hidromeliti faciendo appoſitis quodam modo ſunt ſimilia. Quæ autem admodum ſunt craſſa, tardius quidem perficiuntur, ac diſtribuuntur: ſi tamen in ventriculum adeo robuſtum incidant, vt confici rectè ab eo poſsint, alimen-

Gal.1.aph.xi. 3.de aliment. facul.cap.40. De bonit. & vitio ſucc.x ii. Gal.2.aph.xi. xviij.

tum copioſius corpori exhibebunt. Vinum tamen omne celerrime peruadit, & alendi corporis partes permeat, omniumque citiſsime nutrit, ſed minus quam bona veraque cibaria. Proptera, vino vtendum eſſe conſulo ijs qui celeri egent alimentorũ appoſitione: quod quidem vinum guſtui neque aqueum omnino, neque cum aliqua inſigni qualitate, aut dulcedine, aut amaritudine, aut acritudine ſentiatur. Dulcia vina conficiuntur in ventriculo, ac diſtribuũtur facilius, quam auſtera vt quæ facultate ſunt calidiora: His minus acerba, Gal. tertio de facult. ſimpl. aliment. cap. 40. Vinum eligere oportet, quod optimi ſit odoris; nam odor multum confert ad vires reſtaurandas, & ad ſucci bonitatem præſtat; etſi credam odores nullo pacto corpus alere poſſe: cuius oppoſitum plerique ſenſerunt authoritatibus tum Galeni tum Hippocratis adacti; Hippocratis inquam in libro cui eſt inſcriptio de Alimento, quam eamdem ſententiam videtur affirmaſſe Gal. in ſecundo aphoriſmorũ commentario ſuper 11. aphoriſmum hiſce verbis. ijs qui indigent celeri appoſi-

Hipp. & Gal. 2. aph. xviij.

Gal. 3. art. med.

Gal. de bonit. & vitio ſucc. cap. xij.

poſitione , optimum remedium pro colligēdis viribus humidum eſſe ; quòd ſi adhuc multo celeriori egent , odoribus ſunt recreandi . Vnde palam videtur quantum hallucinentur hi qui cenſent odores ipſos eſſe nutriendi facultate præditos , ex verbis Hippoc. atque Galeni,dicentium recreandos eſſe odoribus qui celeri egent nutritioue , non animaduertētes quòd authores illi grauiſsimi primo vſi fuerunt hac loquendi formula .. Optimum remedium pro colligendis viribus & . Hinc perſpicuū eſt non dixiſſe Galenum pro viribus acquirendis . Præterea pronunciarunt verbum illud , recreandi , non autem alendi . Ratio autem eiuſmodi ſententiæ ſcilicet quòd recreandi ſunt odoribus ij qui celeriori egent appoſitione , eſt ; quoniam odoribus recreati , tantū ocij nanciſcuntur, vt alimentorum appoſitionē expectare commode queunt; quum recreatio ſit virium roboratio , ſeu virtutis collectio non per ſubactionem alicuius alimenti , ſed ob quamdam refocillationem hunc in modum adeptam:Spiritibus iam per vniuerſum corpus diffuſis , imbecillitas aliqua in

corpore

corpore percipitur; qui quidem ſpiritus ſi poſtea colligantur, ad vnũ (eumque communem) terminum inuicem concurrentes, ad odorem videlicet, validiores fiunt, quia virtus aggregata fortior eſt proculdubio ipſa diſperſa. Hanc ob cauſam noſtrum corpus facilius regunt; & induciæ dantur, quibus ipſum aptè alatur, ac reſtauretur: Propterea mos vſitatus eſt apud omnes gentes ad cellerimam ipſius reſtauratioñe odores offerre. Eadem eſt ratio de hominibus prænimio labore defatigatis, quibus ineſt laſsitudo propter ſpirituũ diſperſionem à motu productam: his poſtea quieſcentibus, ſpiritus qui in eodem corpore conſiſtunt, iterum aggregati corpus ipſum reſtaurant, atque validius reddunt: non ob id tamen alimentum capeſcit animans ipſum. Contra verò ſi graues fuerit odores, vel ſuapte natura ſuaues, ſed alicui propter ſimpathiam aliquam non conferentes, diſpergunt illico diffunduntque ſpirits ipſos; & virium imbecillitas conſequitur; vnde corpus ſubſtineri nequit, & in terram quandoque labitur; cui quidem rationi fauet Ariſtoteles in ſecundo

do de Anima libro, vbi loquens de potentia ſenſitiua, dixit. Hæc, dum obiectum aliquod percipit delectabile, proſequitur & amat: dum verò terribile, timet & aufugit; ſpiritus itaque amantes odorem qui delectabilis eſt, illum proſequuntur, & ad eum concurrunt: Odores autem prauos aufugiunt; & interdum illos, qui per ſe optimi ſunt, ſed ſimpathiam cum ſpiritibus non habét. Veluti de Roſis fama eſt; quæ ex ſui natura ſuauiſsime olentes, inducunt nihilominus fœtorem adeò moleſtum ſingulari homini, quòd ob ſpirituum ipſius fugam & illorum diſperſionem, debilitatis corporis viribus, ipſum in terram decidit. Examinata eſt iam Quæſtio hæc: Num ſcilicet odores nutriant. ex qua nunc oritur occaſio querendi. An ex Clyſteri nutritionem aliquam ſuſcipiat animantis corpus. Plurimi ſunt, qui euidenti ratione muniti ſenſerunt clyſteres nequaquam alere poſſe; quoniam omne quod nutrit, prima concoctione coctum eſſe oportet, quæ prima concoctio celebratur in ventriculo, vt manifeſtiſsimè aſſertum fuit ab ipſo Caleno in libro de bono maloq;

ſucco cap. 12. Atque ita corporis quidem partibus omnibus alimentum præparat Iecur. Huic ventriculus: ventriculo os: ori quædam aſſatio, quædam elixatio, quædam frictio in ſartagine, aut ſimplex aliqua maceratio: omnibus autem ſlis natura Gubernatrix plantas fructus ferentes præparat: ſuntque eorum aliqu., quæ ipſa profert, quibus nec elixatione, nec aſſatione, nec maceratione, neque verò præparatione alia opus ſit. At (ipſorum pace) oſtendunt hi ſuo ſermone prorſus ignorare quod prima cōcoctio non in ventriculo modo, verumetiam in inteſtinis conficitur, quemadmodum & ſecunda concoctio fit in Iecore & venis; hac tamen poſita conditione quòd alimentum in inteſtinis conficiendum ſit in chylum verſum, vel ad chyli naturam accedat, cuiuſmodi eſſe clyſter intelligitur, ideſt materia quæ clyſteris conſtitutionem ingreditur, præſertim eius, qui ouum & ius excipit: Hæc etenim modica admodum indigent concoctione; Ideo ſatis eſt his inteſtinorum coctio; ex quibus deinde per exiles venas meſaraicas vocatas trahuntur ad Hepar; hinc ad cæteras partes

Gal. de bono & malo ſucco cap. xij.

tes alendas tranſmiſſa. Cui rei argumento eſt Auenzoar Arabs ille Medicus, qui filium ſuum octo ordine dies clyſteribus enutriuit. Reliquum modo eſt, vt pro exacta rei deſcriptione agamus de altera nutritione, quæ ab enarrata iam quopacto diſcrepare videtur. Ad hanc ergo noſtra vertatur oratio.

De nutritione fœtus in vtero.

Cap. XIIII.

SERMONEM hactenus habuimus (vt omnibus patet) de Nutritione corporis humani extra vterum degentis; Modo de altera nutritione, fœtus inquam in vtero latentis habendus eſt ſermo ſed priuſquam de illius nutritione pertractemus, rei affinitas poſtulare videtur vt de efformatione eiuſdem diceremus. Nihilominus, ne videar quid extra rem proponere, deſiſtam: eſſet

ſiquidem

ſiquidem extra rem, de fœtus efformatione alrero nempe naturæ opere pertractare; quum ſit ſcopus noſter de nutritione tantum alloqui. De huiuſmodi Nutritione igitur nobis eſt agẽdum; ne crederet aliquis hanc eamdem eſſe cum nutritione animantis in lucem ędi ti. Conueniunt porrò ambæ in aliquibus, in quamplurimis verò diſcrepant. In his conſentiunt, quod idem eſt corpus alendum, eademque membra enutrienda, & ijſdem conditionibus pro exacta eorum perfectaque corporis habitudine donanda; extrinſeca denique materia eadem pro nutriendis ambobus, nempè cibaria ipſa; quæ licet ad vterogerentem referantur, ad ipſum quoque fœtum referri debent, prout cibaria gignunt alimentum ei. Diſsidẽt autem iuxta numerum concoctionum, & materiam alimentarem eam que proximam; necnõ penes membrum è quô trahitur alimentum, itemque penes uias per quas iſta nutritio comparatur. Duæ dumtaxat ſunt cõcoctiones in fœtu vtero inexiſtenti: Secunda, quæ fit in Hepate: Tertia pariter, quæ in ſingulis membris illius conficitur. Nam- *Gal. 1. aph. 14*

que

que prima concoctio in ipſis non datur; & hanc ob cauſam nulla ſit in eis chylificatio, quam neceſſariam eſſe in lucem ęditis nemo eſt qui neget. Circa materiam alimentarem huiuſce Nutritionis Galenus varius & ſibi inconſtans eſſe videtur: modo enim ait eſſe alimentum Fœtus, ſanguinem menſtruum: modo id quod dulciſsimum eſt in ſanguine, & quod à toto corpore ad vterum deſcendit: Interdum lactis partem aliquam: Poſtremo ſanguinem ſpirituoſum. Deducta eſt exmet Galeno vltima hæc ſententia in comentarijs de vſu partium; ibi enim aſſerit quòd fœtus in vtero per vaſa ſpiritualia nutritur. Quibus verbis Nonnulli reſpondent, & aiunt Galenum non intelligere de vera propriaque nutritione, ſed potius de Animantis viuificatione: hoc eſt fœtus in vtero per arterias ſanguinē ſpirituoſum accipiens (vel per vaſa ſpiritualia) nutritur.i.viuificatur. Nos credentes quòd fœtus in vtero nutriatur & ſanguine ſpirituoſo, pro abſurdo minimè habemus quod aliqua portio ſpirituoſi ſanguinis in fœtu poſsit aliquam eiuſdem fœtus particulam enutrire: verum

2. de cauſis ſimpt. cap. 7.
5. aph. 60.
5. aph. 37.
Ibidem.

rum quas partes alat,& quomodo, declarabitur inferius: Sed nunc dicamus pro Galeni conciliatione, diſtinguendo tum de tempore fœtus in vtero,tum de partibus eiuſdem, veram vbique eſſe Galeni ſententiam. Fœtus igitur, vel in prioribus menſibus conſideratur; & hoc pacto, dulciori puriorique ſanguinis parte alitur, qui ab vniuerſo corpore ad vterum deriuatur, quum id temporis modica alimenti copia indigeat: eo quòd parum adhuc auctus eſt, adeò vt ne fœtus quidem nominari debeat, ſed Cyema potius.i. conceptus ex Galeno quarto de ſympt.cauſis cap. 7. reliqua menſtruorum pars, in duo diuiditur; in excrementum videlicet,quod ad tempus parturiendi permanet, & tunc extrà vterum exit; diuiditur pariter in portionem quandam pro lacte gignendo in mãmis per vaſa ad vtero ad mammas deductam. Roboratur hæc opinio; quoniam cernimus eo tempore menſtrua ſupprimi: at ſi alicui mulieri adhuc vtero gerenti, aliqua menſtrua appareant; erit id ſpeciali potius fauore ipſius naturæ dicendum, quæ tribuit illi maximam ſanguinis co-

piam. Vel conſideratur Fœtus in poſterioribus ſuæ efformationis menſibus, quibus, præſenti non contentus alimento trahit ad ſui nutritionem lactis partem aliquam; quo fit vt prægnantes mulieres videamus tunc emaciari, & ferè colliquari quandoque. Vel ſumitur fœtus intermedio illo tem pore, quo grandior factus, quam prioribus menſibus; non ſat exiſtente puriori parte ſanguinis ad ipſum alendum, toto fruitur menſtruo. Ne credas tamen lactis nomine Galenum intelligere lac purum, ſed materiam aptam & ad lac gignendum proximam adhuc exiſtentem in venis quæ vterum & mammas intermediant. Videamus iam quopacto diſtinguendo de partibus ipſius fœtus poſsint verba Galeni inter ſe ſe conciliari de ſanguine ſpiritoſo. Diximus antea (Galeni authoritate) conſeruari natiui caloris ſimetriam recenti alimonia ex arterijs ſubactam, quæ quidem nutritio quum per modum attributionis referatur ad fœtum, ideo ipſius nutritio dicitur. Poſſumus & aliter reſponſum afferre. Omnes vtique ſciunt Pulmones eſſe de numero

Gal. 5. aph. 60.

mero partium ſpiritualium, illaſque à ſibi familiari ſanguine conutriri, qui ab Hepate ad ipſos Pulmones per venam arterialem à corde originem ducentem, ſed prius per venam cauam deductus, motuque Pulmonum ad ſeipſos enutriendos paratur. Atqui Pulmonibus ipſius fœtus in vtero pœnitus ocioſis, eiuſmodi præparatio fieri minimè poteſt: neceſſe eſt igitur vt aliunde paratus ad eum affluat, iſq; nil aliud eſt quam ſanguis ille ſpirituoſus per arterias fœtus ab arterijs in vtero exiſtentibus attractus, atque ipſis adiunctas, & ad magnam arteriam fœtus (quam aortam dicunt) pertinentes: ſicuti & vena eiuſdem à venis vteri trahit, ipſiſque ad caput venæ portæ ſub iecore cōiuncta, quæ ad iecur ipſum nihilominus non deſinit. Huiuſmodi vena, arteriæque tales in vmbilico ſunt fœtus, & hæc cotyledones appellantur. Vnde patet modus, ac viæ quibus fit nutritio fœtus in vtero, qui eſt per vmbilicum medijs tum vena tum arterijs vmbilicalibus nominatis, non autem per os ipſum. Hæc ergo eſt differentia viarum, ac medij nutritionis ipſius fœ-

Gal. 5. de loc. affect. cap. 3. 7. de anaton. adminiſt. c. 9. de diſſect. venarum cap. 2.

tus ad nutritionem animalis extra vterum viuentis. Differt quoque (vt propoſuimus) iuxta membrum vnde ſibi alimentum allicit; quandoquidem in animali in lucem ędito fit attractio è ventriculo ad Hepar, in fœtu autem ab vtero ad iecur ipſius. Quo igitur exquiſitior in fœtu nutritio ſequatur, perfectum expoſcimus alimentum; idque vel ſanguis menſtruus ſit, vel quid aliud. Ad probum verò fœtus gignendum alimentum, duo neceſſario ſupponantur; primum, ſit optima prægnantis mulieris temperies: Alterum, cibaria quibus prægnans ipſa veſci debet, optimi ſint ſucci vnà cum prædictis conditionibus, quas alimentari materiæ antea adſcripſimus, quum de ea loquuti fuimus. His ita concluſis, & ad finem perductis; ſatisfaciendum eſt nunc aliquibus Quæſitis, quæ circa noſtras haſce determinationes oriri ſolent; Quorum vnum, idque primum eſt, cur ſcilicet reperiantur fœces in inteſtinis fœtus in vtero exiſtentis, ac in ventriculo chylus, vel quid chylo perſimile, quum ore nihil ſumat, ſed per venam & arterias dumtaxat

xat vmbilicales mittatur ab vtero ſanguis iecur ipſius, pro eius nutritione. Circa quod potiſsimum reſponſa comperio: Alterum, quòd per venam vmbilicalem ab vtero demandatur ſanguis ad Hepar fœtus vt alimentum, & ab Hepate ad ventriculum, vt iterum in chylum vertatur; & hanc ob cauſam ibi chylus, & in inteſtinis fœces inueniuntur. Reſponſum hoc (meo quidem iudicio) inane eſt, quia ſi ad fœtum alendum duæ ſolum ſufficiunt coctiones, ſecunda nimirum & quæ tærtia dicuntur, ad quid primam addere, quum non indigeat hac fœtus ipſe; additur etenim prima, dum aſſerit Reſponſum quòd in ventriculo fœtus conficiatur chylus; ſuperuacanea certè eſt chylificatio hæc, quæ iam in ventriculo matris confecta fuit. At ſi quis arguat, ergo nec ſecunda concoctio indiget fœtus, quæ fit in Hepate, ſi genitus eſt iam ſanguis qui coctione ſecunda in Hepate matris confectus fuit. Paucis dicam, quòd etſi ſit in Hepate prægnantis ſecunda concoctio celebrata, nequit adhuc materia illa concocta nutritioni fœtus accommodari, ni prius vlterio-

rem perfectionem in Huius Hepate recipiat; adeoquòd concoctio in Hepate fœtus, non eſt ſecunda dicenda, ſed perfectio quædam ſecundæ concoctionis, quæ citra vllam concoctionem in ventriculo fœtus ad hunc nutriendum ſufficit. Alterum reſponſum ad Quæſitum habemus, ab oculatiſsimo doctiſſimoque anatomico, ac corporum diſſectore Iulio Ceſare Arantio Bononienſi in ſuo quodam commentariolo, quem de Humano fœtu inſcribit. Reſponſum iuquam adeo pulchrum & ad mentem Galeni exiſtimatur, quamuis Montanus in ſuo de fœcibus libello idem tetigiſſe videatur. Eſt igitur huiuſmodi. In Hepate fœtus qui eſt in vtero, fit cõcoctio vel ſanguinis elaboratio; cuius puriorem partem Caua attrahit, altera verò craſsior ad Lienem tranſmittitur, biliſque in chiſti fellis reconditur: quod verò reliquum eſt veluti excrementũ, per portæ ramos, meſaraicas ſcilicet expellit, ſique ſucculenti aliquid adhuc ſit relictum, illud pro inteſtinorum nutritione, faciet; quod verò excrementum eſt, per earum venarum oſcula, in internum inteſtinorum ſpa-

tium

tium hiantia effundunt, ibique vſque ad exitum in lucem ſeruatur. Sed huius reſponſum nondum mihi pœnitus ſatisfecit, qnum difficultatem auferat de ijs tantum quæ in inteſtinis continentur, non autem de eo quod in ventriculo repertur. Præterea reſpondens vir iſte grauiſsimus cuidam tacitæ obiectioni, quæ eſſe poſſet: Quare eſt quod excrementum illud in inteſtinorum cauitate receptum, ſpacio vtputa nouem menſium, eadem inteſtina non vlceret, & abradat, vel quouis alio modo infeſtet, inquit. His excrementis veluti ſanguineis, & mordacitate deſtitutis inteſtinorum tunicæ facile reſiſtunt; Quibus verbis obijcere poſſemus quòd licet eiuſmodi excrementum ſit vt ſanguineum, & praua qualitate deſtitutum: ibi nihilominus longo temporis interſtitio retentum, exiccaretur; Quo poſtmodum exiccato oritur acrimonia, quæ demum officit inteſtinis. Quare (ſalua tanti viri ſententia) huic: adderem, quod qui mittitur per ramum venæ portæ ſauguis nondum exactiſsimè elaboratus ad ventriculi fundum pro huius nutritione;

id puod eſt in illo ſanguine quoquopacto excrementitium, celebrata confectaque nutritione (veluti ſingulis enutriendis partibus euenit (illud in capacitatem ipſius ventriculi funditur, ibique continetur vna cum excremento capitis, quod ex hoc per palatum & æſophagum labitur ad ventriculum, & inde pellitur ad inteſtina. Huius generis excrementum, in ſe quid Lentoris mollitiei uè continens prohibet in interna inteſtinorum parte tum ſiccitatem, tum Mordicationem ipſam, quæ inteſtinis noxam inducere poſſent. Ideo Ariſt. quod ab inteſtinis ſtatim in lucem æditi exit Papauerculum vocat. Alterum quæſitum eſt; Vnde fit quòd ex menſtruis retentis in vtero gerentibus; nullus oriatur dolor nullaque moleſtia, ſicuti contingit ijs quæ vterogerunt ſi menſtrua ſupprimantur; namque hæ dolores percipiuut maximos, & anguſtias quamplurimas patiuntur. Reſpondetur huic quæſito, quòd iſtis confertim ac impetu quodam ſanguis, menſtruus ad vterum deſcendens, ibi congeritur, vbi inflationem poſtea parit, à qua oritur conti-

7. de Hiſt. animal. cap. x.

nuitatis ſolutio & dolor: nec eſt mirum, quoniam (vt docet Galenus) ad efficiendum dolorem, cauſa requiritur violenta ſuper ſubiectum ſenſibile, quæ alteret ipſum, vel in eo continui ſolutionem efficiat; dolor ſiquidem in fieri, non autem in facto eſſe cauſatur ex eiuſdem Galeni ſententia in libello de inæquali intemperie. In mulieribus verò prægnantibus non ita ſe res habet. In iſtis ad vterum non affatim, ſed ſenſim potius ſanguis ille defluit; cuius deinceps aliqua portio ſugitur à fœtu veluti declaratum eſt; quam ob cauſam minor redditur in vtero ſanguinis copia. Amplius in grauidis magna illius portio refluit ad mammas, in quibus pro lacte gignendo ad pueri nutritionem ſeruatur; hinc fit quòd prægnantium mammæ admodum intumeſcant: Poſt hoc, tertium quæſitum inſurgit. Quare ſi per continuum Annum ſingulis ordine diebus, Lac à puero ſugatur ſuper quantitatem triũ vnciarum vel quatuor, non moritur ob id Nutrix; quemadmodum proculdubio periret, ſi (ſecta vena) ſanguis quotidie iuxta quantitatem

hanc per totum id temporis ſpacium e corpore Nutricis mitteretur. Reſponſum erit, rationem parem non eſſe; tum quia Natura collectionem fecit in Lacte de ſuperfluis ac exuberantibus ad mammas, ad quas pariter quid paulatim continuè mittit; retinetque tunc temporis menſtrua dum mulier puero lac præbet; quod etiam per interualla ſuctum non educitur continuata euacuatione, nec impetu quodam, neque vulnere; cuius occaſione reſoluuntur maximè ſpiritus noſtri corporis ſicut per venæ ſectionem contingere ſolet, & potiſsimum, ſi ſanguis, qui, ſecta vena, educitur, ſit in venis ad partes enutriendas reconditus. Hinc notandum eſt quanta ſi inter ſanguinis extractionem ab applicitis hirudinibus, & à venæ ſectione; differentia: In hac etenim maior quam in illa ſit ſpirituum diſſolutio. Iam finem huic opuſculo impoſuiſſemus, ni eſſet oblata nunc occaſio dicendi de Lacte, deque eius conditionibus, prout ipſum eſt alimentum pueri in lucem æditi, ne videamur ea quæ neceſſaria ſunt prætermiſiſſe. Loquuti ſumus de Nutritione Corporis

Humani,

Humani, & fœtus in vtero geſtati: neceſſe erat adhuc de Nutritione pueri nuper nati ſermonem habere; hoc eſt de alimentari materia quæ puero competit, quod Lac appellatur. conuenit id, authore Galeno, tertio de ſympt. cauſis cap. tertio hunc in modum ſcribente: Iam verò Quibus humidius eſt corpus, ea quæ nutritura id ſunt, humidiora poſtulat; ſed puerorum corpora humidiora, pariterque Lac humidius eſſe in confeſſo eſt apud omnes. Lactis ergo conditiones, & notæ, à duobus potiſsimum deſumuntur: à ſubſtantia; & à colore. Subſtantia lactis media ſit inter eam quæ craſsior eſt atque tenuior: Hæc, ſeroſitatem in Lacte nimiam eſſe demonſtrat, minuſque nutrit, & aluum nimis ſubdit; vel morbus aliquis eam ſequitur, ſicuti ſunt aphtæ.i. oris vlcera: vel in prauum ſuccum neceſſario vertitur, aut alium quempiam gignit affectum: De his Hipp. & Galenus in tertio aphoriſmorum aphoriſmo trigeſimo ſecundo multa ſcriptis mandarunt. Craſsior autem, magis nutrit, minuſque deijcit aluum, ae obſtructiones parit. Ad huius cognitionem

Gal. 1. de ſanit.tuen.

Gal. 3. de ſanit tuenda c. 15. 3. de facult. ſimpl. alimen. cap. 15.

Gal. ibidem.

nem maximopere facit, ſi ipſum in vnguem inſtillatum ; eo inclinato ad lucem, neque ſubito neque tardè videtur defluere. De colore, id ſolum dicamus, quòd color albus declinans ad cineritium in concoctione rei alicuius iam rubei coloris exiſtentis indicat rem illam probè decoctam. Lac igitur ex ſanguine per concoctionem gignitur; coloris itaque albi eſſe oportet pro puerulo, exactè enutriendo. De lactis odore, ac eiuſdem ſapore, vt de rebus pauci momenti nil dicam. Sufficiant hæc omnia nobis de Nutritione prolata, ſi hoc vnum addatur quòd lac matris melius eſt alio lacte dummodo ipſa egra non ſit. At ſi Nutricis lacte vti quandoque cogamur, id erit maximè cauendum, ne lac vitioſi ſucci ſit. Nam tantum abeſt quòd Lac vitioſum ad ſuccum probum gignendum conferat, vt videre eſt apud Galenum, tertio de facult. ſimpl. aliment. cap. 15. quòd immo qui eo vtuntur cacochimos reddat. Cui rei argumento fuit is infans, qui cum (priore nutrice mortua) alterius nutricis lac ſuxiſſet, totum corpus vlceribus habuit refertum. Vtebatur

Gal. 16. de vſu partium cap. x.

Gal. 1. de ſanit. tuen. c. 7.

autem ſecunda hęc nutrix in agro ſilueſtribus oleribus propter annonæ caritatem, quæ veris tempore acciderat. Vnde & ipſa multis vlceribus ſcatuit, & alij quidam, qui in eodem agro ſimili victu ſunt vſi, vidimus & alijs permultis mulieribus infantes nutrientibus id tēporis idem accidere. Quo nihil clarius à Galeno deſcribi poterat. Nos vero de Nutrice dicamus.

Qualis eligenda ſit nutrix.

Cap. VX.

NEceſsitate igitur compellimur interdum ne pereat puellulus; quia mater ipſius ægrota eſt; vel hæc, aliquam ob cauſam impedita, lac ei præbere nequit; ſiue munus id obire ęgrefert, ad eligendam nutricem cellerime confugere. De qua quidem plura eſſem dicturus, ni Paulus qui dicitur Aegineta de hac vberrime ſcripſiſſet in primo ſui operis de re medica volumine. Eorum, quæ ad Hanc ſpectant, maiorem partē, tribus ijſque primis ordine capitibus;

comprehendens : maiorem dixi partem, quia id quod reliquum eſt agendum, alio capite alterius voluminis præcipit. Vbi quæcunque tradidit, hic ad communem omnium vtilitatem recenſere minimè grauabor : Nam id prætermittere non licet. Primo itaque nutricem eligendam eſſe conſulit, quæ morboſa non ſit, ſed ſecunda valetudine perfruatur; cuius ætas ſupra quinque & viginti annos cōſiſtat, quintum verò annum cum trigeſimo ne tranſcendat. Corpore ſit quadrato, ideſt nec nimium obeſo nec ſupra modum gracili. Pectus eiuſdem ſit amplum vnà cum mammis magnis, quarum papilli neque conniuentes ſint neque auerſi. Adhæc, infanti admodum confert nutrix ſi multum non diſtet à partu, magiſque ſi maſculum peperit. Fugiat valde ſiccantia, ſalſa, acria, acerba, acida, amara, & quæ valenter calefaciunt. Item odores tum fœtidi, tum ſuaues nimium, vitandi : condimenta, aliaque acria nocent. Præterea, procul ſit à nutriee venus : texendi artem profiteatur nutrix. Mox, trina ponit ingenia paulus; quibus lac op-

timum

timum dignoſcatur; quæ ſunt educenda ex moderatá lactis ſpiſsitudine, copia, colore odore & guſtu. Alterum ingenium ab eodem enarratum, eſt; ſi in vnguem pollicis inſtillatum Lac &c. Tertium, inutile erit lac ſi in vitreum vas infuſum (adiecto coaguli modico) digitis agitatum maiori ex parte in caſeum vertatur: huic autem aduerſum, concoctu difficilius: probatiſsimum quod extrema non excedit. Amplius, Lactis vitia quomodo corrigantur edocuit. Tres autem ſcopi ſunt à quibus Lác vitiatum ſumi deſcripſit: A ſubſtantia: Qualitate: & Quantitate. A ſubſtantia, ſi craſsius, fuerit, pituitam vomitu eijciendam eſſe iubet; quod optimè præſtat epotum oximel: labores cibum præcedentes eadem extenuant: Eo temporis in cibo laudantur origanum, hyſſopum, ſatureia, ſcandix, & timus: ad hoc facit radicula exigua, vetuſque ſalſamentum cum oximellite. A Qualitate ſimul & ſubſtantia, ſi acrius, tenuiuſque lac euaſerit, multis quidem tunc laboribus leuandam eſſe nutricem admonet; quæ ſorbitionibus, & carnibus ſuillis, ſapæ-
que

que & dulcis vini potu vtatur. A Quantitate, ſi lac diminutum fuerit, ſorbitiones copioſæ ſumendæ ſunt,ac vinum dulce epotet. Pectus & mammillæ perfricandæ ſunt: Nonnullis cucurbitula quoque defixa abunde proficit. Pharmaca, licet ad lac generandum conferant, nihilominus frequentem eorum vſum vituperat. Ad caſeatum lac præſidia docuit in 35. capite tertij voluminis. Ex lacte coagulato ad caſei modum, in mammillis oriuntur inflammationes. Ad has initio conducunt arcendas mollis ſpongia poſca egelida imbuta & expreſſa, mammis appoſita: ſi verò lac in grumos vertatur, panem ex hidreleo & mulſo ſuperponito. Interea temporis ne lactet nutrix omnino prohibet ad euitandam maiorem materiæ fluxionem. In morbi declinatione ſummopere iuuat beta oleo decocta, qua poſtmodum proiecta, oleo ceræ modicum ſit adiunctum. Mammillarum duritias aufert mel, & quæcunque vim molliendi habentia. Tumor in abſceſſum verſus curatur ijs quæ in Parotidibus deſcripta ſunt. Iſthæc ſunt à Paulo prolata. Galenum

quoque

quoque de Nutrice tractaſſe comperimus in primo ſanitatis tuendæ libro cap. 9. Habent verò ſe eius verba ad hunc modum. In primiſque de Nutrice ipſa non minimam habendam eſſe curam cenſeo quid edat, quid bibat, quo pacto iu ſomno, venere, exercitatione ſe habeat: vt videlicet lac eius egregie ſit temperatum, quale erit, ſi ſanguis eius quam optimus ſit: porro is talis eſt qui nec flaua abundat bile, nec atra, nec pituitoſus eſt, nec ſeroſus, nec aquoſo liquore permixtus. Naſcitur autem eiuſmodi ſanguis ab exercitatione moderata, & cibis tum boni ſucci, tum iuſto tempore modoque aſſumptis, præterea potione tempeſtiua modicèque ſumpta. De quibus omnibus in his quæ poſt dicentur, diligenter agetur. A venere omnino abſtinendum eſſe quæcunque lac præbet moneo. Nam & menſes viri conſuetudine prouocantur, & lac odoris gratiam in deterius mutat. Quin etiam aliquæ in vtero concipiunt, quo nocentius puello adhuc lactenti nihil eſt. Interim.n. quicquid ſanguinis eſt optimum in fœtum abſumi-

 tur.

tur. Quippe is quum proprium in ſe vitæ principium contineat, & huius moderamine agitur; & aſsiduè conueniens ſibi alimentum trahit vtero ipſi, veluti radici adhærens, nec vſquam ab eo nocte dieuè diſcedens. Interim verò non minor modo, verumetiam deterior rationabiliter redditur ipſius grauidæ ſanguis: Quo fit, vt Lac ipſum tum peius, tum vero exiguum in mammillis colligatur. Quare, ſi quæ infantem lactat, vterum gerit, ego magnopere ſuaſerim aliam inueniendam nutricem. Cuius etiam Lac guſtu, odoratu, viſu conſiderandum, explorandumque diligenter ſit. Siquidem quod optimum eſt, id guſtanti, olfacientique planè ſuauè, intuenti candidum æquabile, ac liquidi craſsique medium apparebit. Quod vitioſum eſt, è diuerſo aut craſſum & caſeoſum, aut liquidum & ſeroſum ac liuidum, tum conſiſtentia ipſa coloreque inequabile videbitur. Idem guſtantibus amorem, aut ſalſedinem, aut qualitatem quampiam extraneam exhibebit: tale verò nec olfacienti ſuaue erit. Atque lactis pro-

bi, improbique ſunto indicia;quæ conie&tans,quum mater aut iam concepit, aut morbo aliquo eſt affecta, ad aliamque nutricem tranſire eſt neceſſarium, lactis indicium atque electionem facere quis poterit. Quibus Galeni verbis noſtrum ſermonem claudamus.

FINIS.

Regiſtrum.

† A B C D E F G H I K L.

Omnes ſunt Quaterniones
& L eſt duernio.

BIBLIOTECA NAZ.
VITTORIO EMANUELE
ROMA